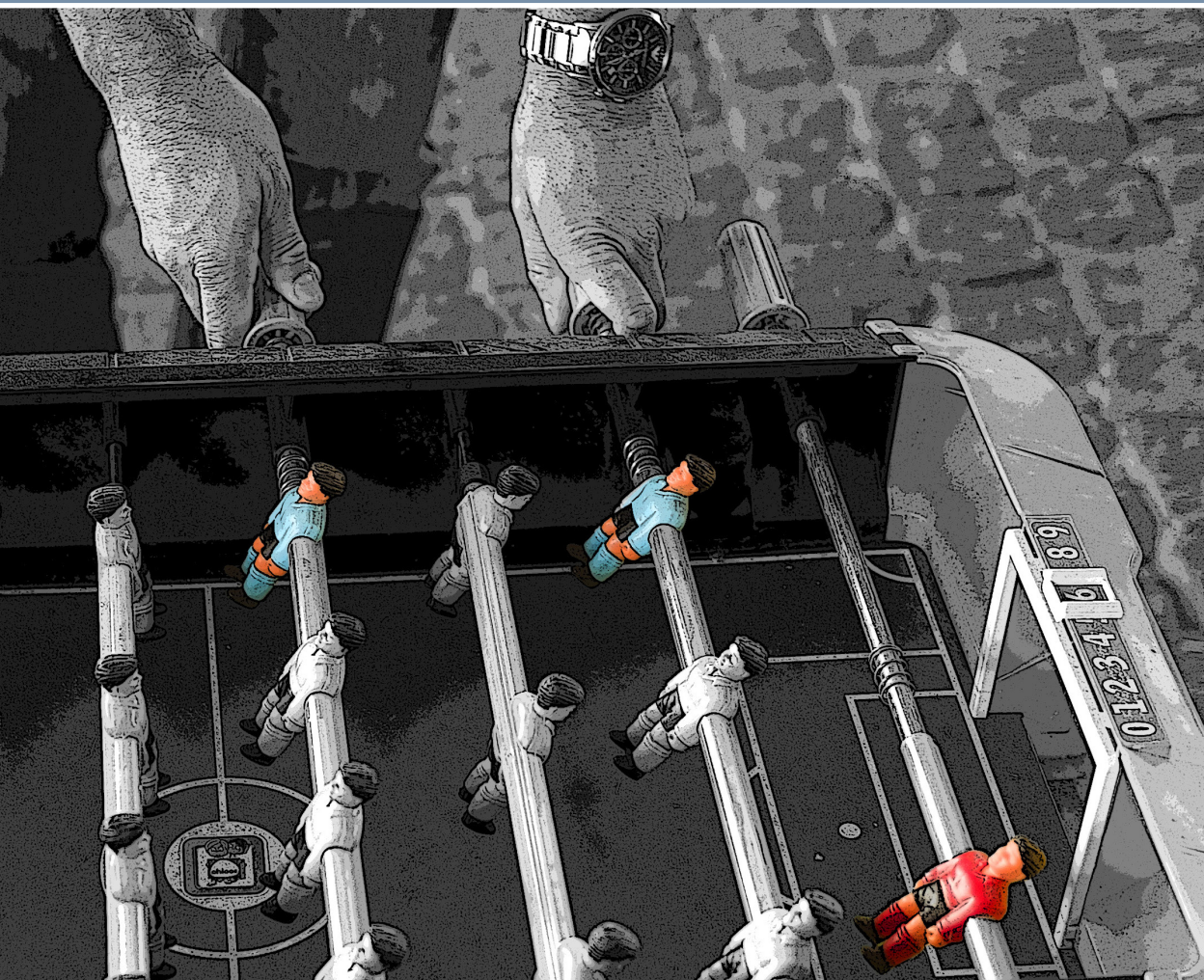

Rapport 2015:18

Matchfixning

Manipulation av matcher och spelmarknad

brå

Matchfixning

Manipulation av matcher och spelmarknad

Rapport 2015:18

En Brå-rapport i samarbete med:

Brå – centrum för kunskap om brott och åtgärder mot brott
Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället. Det gör vi genom att ta fram fakta och sprida kunskap om brottslighet, brottsförebyggande arbete och rättsväsendets reaktioner på brott.

ISSN 1100-6676
ISBN 978-91-87335-52-5
URN:NBN:SE:BRA-616

© Brottsförebyggande rådet 2015
Författare: Erik Nilsson, Melai Lekhamo, Daniel Vesterhav och Lars Korsell
Produktion och omslag: Ordförrådet AB
Omslagsfoto: Lars Korsell, BRÅ
Tryck: Lenanders Grafiska AB 2015

Brottsförebyggande rådet, Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-527 58 400, fax 08-411 90 75, e-post info@bra.se, www.bra.se

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln eller hos Fritzes Kundservice, 106 47 Stockholm
Telefon 08-598 191 90, fax 08-598 191 91, e-post order.fritzes@nj.se

Innehåll

Förord	6
Sammanfattning	8
Sex typer av initiativtagare	8
Hur matcherna manipuleras.....	10
Spelformer, insatser och vinster	10
Förebyggande förslag.....	11
Inledning	12
Vad är en manipulerad match?.....	13
Manipulerade matcher	
– ett problem för idrottsrörelsen	13
... spelmarknaden	13
... och samhället i stort	14
Begränsad kunskapsbild.....	14
Syfte och frågeställningar	14
Avgränsningar	15
Lagstiftning nationellt och internationellt	15
Idrottsrörelsens regelverk	16
Spelmarknadens betydelse vid manipulerade matcher	17
Metod och material	18
Litteraturgenomgång.....	18
Genomgång av akter	19
Intervjuer	21
Seminarier.....	22
Sekretess	23
Materialets möjligheter och begränsningar	23

Resultatredovisningens disposition.....	24
Vilka är initiativtagare till att manipulera matcher?	26
Externa aktörer som initiativtagare	27
Idrottsliga aktörer som initiativtagare	31
Vilka idrotter och matcher drabbas?	35
Fotboll	35
Basket	36
Obetydliga matcher.....	36
Matcher med låg bevakningsgrad.....	37
Matcher under internationell lågsäsong	38
Vilka idrottsliga funktioner manipulerar matcher?	39
Hur rekryteras idrottsliga aktörer för manipulerade matcher?.....	42
Identifierade rekryteringsmetoder i studien	43
Vilka blir måltavlor för rekrytering?.....	53
Kriminella kopplingar	53
Ekonomiska problem	54
Osäkra karriärer	57
Spelintresse och kontakt med spelmarknad	59
Attityder och neutraliseringar	61
Hur manipuleras matcher?	65
Målvakt	66
Utespelare	67
Domare.....	67
Vilka spelmarknader och spelbolag berörs?.....	71
Vilka spelformer inriktar sig spelbedragarna på?.....	73
När och hur görs insatser och vinstuttag?	77
Hur finansieras insatserna?.....	81
Vilka konsekvenser får matchfixning?	84

Hur utreds brott kopplade till matchfixning?	86
Korruption eller hot och utpressning?	86
Lokalkännedom	87
Utredningserfarenhet.....	88
Brottslighetens internationella karaktär	89
Brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier mot manipulerade matcher	90
Spelmarknaden	91
Idrottsrörelsen.....	96
Rättsväsendet.....	103
Övergripande slutsatser.....	107
Avslutande reflektioner.....	108
Likheter med otillåten påverkan.....	108
Likheter med ekonomisk brottslighet	110
Kopplingar till organiserad brottslighet.....	110
Referenser	112
Internetkällor	115
Övriga elektroniska källor	116

Förord

Matchfixning, det vill säga manipulation av matchresultat eller matchhändelser i vadhållningssyfte, är ett fenomen som under de senaste åren uppmärksammats alltmer. År 2012 kom den första polisanmälan om ett brott som kunde kopplas till en misstänkt manipulerad svensk fotbollsmatch. Fler polisanmälningar har sedan dess tillkommit.

Denna typ av brottsutredningar är både tidskrävande och komplexa. För att bevisa att ett mutbrott skett krävs många gånger kartläggningar av transaktioner och det kan också behövas internationell rättshjälp. Dessutom är det svårt att få personer att vittna. Förutom mutbrott finns det också en risk att manipulerade matcher kan utnyttjas för exempelvis penningtvätt samt utgöra en inkomstkälla för organiserad brottslighet.

För idrottsrörelsen är matchfixning en förtroendefråga. Den bygger sin existens och sitt berättigande på ”fair play”, och risken är att idrottsevenemang hamnar i vanrykte. Följden kan bli svårigheter att rekrytera ungdomar till idrottsrörelsen, att supportrar stöts bort, sponsorer sviker, färre matchbesökare och ett minskat intresse från medierna. För spelbolagen innebär manipulerade matcher ekonomisk skada genom att ”felaktiga” vinster betalas ut samtidigt som förtroendet minskar hos deras kunder.

Samtidigt är kunskapen om manipulerade matcher bristfällig. För att kunna formulera brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier krävs bättre kunskap om hur uppläggen vid manipulerade matcher ser ut.

Vilka aktörer tar initiativ till att manipulera matcher? Hur går manipulationen till? Hur rekryteras eventuella idrottsutövare och domare? På vilka spelmarknader och i vilka spelformer placeras insatserna och hur finansieras de?

Det är några av de frågor som Brå försöker besvara i denna rapport. Till grund för rapporten ligger en empirisk undersökning som skett i samverkan med Polisen, Åklagarmyndigheten, Lotteriinspektionen, Riksidrottsförbundet, Svenska Fotbollförbundet och Svenska Spel. De tre sistnämnda samarbetspartnerna har finansierat projektet ekonomiskt.

Rapporten är författad av Erik Nilsson, Melai Lehkamo, Daniel Vesterhav och jur. dr Lars Korsell. Mikael Altemark och Peter Zvejnieks har transkriberat intervjuer.

Vetenskapliga granskare har varit Bill Sund, professor emeritus vid Historiska institutionen, Stockholms universitet, och David Wästerfors, docent i sociologi, Lunds universitet.

Stockholm i september 2015

Erik Wennerström
Generaldirektör

Daniel Vesterhav
Tf Enhetschef

Sammanfattning

Ämnet för den här rapporten är matchfixning, det vill säga manipulation av matcher i syfte att göra vinster på spelmarknaden. Fenomenet har under senare år uppmärksammats alltmer av idrottsorganisationer, spelbranschen, rättsväsendet och media. Antalet misstänkta fall är fortfarande relativt litet, men konsekvenserna kan ändå vara allvarliga. Manipulerade matcher drabbar i första hand individuella lag och idrottare, men i det långa loppet kan de även drabba idrottsrörelsens trovärdighet, orsaka förluster för spelbolag och deras kunder samt bidra till minskat samhälleligt förtroende i allmänhet.

Studien bygger i huvudsak på en genomgång av rättsväsendets, Svenska Spels och Svenska Fotbollförbundets dokumentation av misstänkta fall av matchfixning samt intervjuer med sammanlagt 65 personer från berörda myndigheter, spelbolag och idrottsorganisationer. Fokus ligger på fotboll och basket, eftersom det är de idrotter som varit drabbade. Rapporten ger en första beskrivning av matchfixning i Sverige, men eftersom antalet misstänkta fall fortfarande är litet och informationen om dem många gånger är tunn, måste bilden troligen revideras i takt med att nya fall uppdagas.

Sex typer av initiativtagare

De initiativtagare till manipulerade matcher som återfinns i materialet har analytiskt delats in sex olika kategorier. Tre av dessa befinner sig inom idrotten, tre påverkar den utifrån. En sjunde typ, mot vilken det inte finns konkreta misstankar, men som förekommer i materialet på annat sätt, inkluderas också i resultatredovisningen. Gemensamt för initiativtagarna är att de manipulerar matcher för att göra vinster på spelmarknaden. Det finns inget som tyder på att det i Sverige manipuleras matcher av andra motiv, exempelvis idrottsliga.

Såvitt vi kan se är det vanligast att initiativet kommer från personer utanför idrotten. Den enklaste typen av extern initiativtagare kallas i rapporten för *tillfällighetsfixare*. *Tillfällighetsfixaren*

manipulerar inte matcher på något systematiskt sätt, utan utgår från tidigare bekantskap med idrottsutövare.

Merparten av misstänkta fall ingår dock i mer systematiska upplägg. De flesta av dessa upplägg faller under den kategori som vi kallar *nationella matchfixarnätverk* – grupperingar av kriminella som även bedriver annan brottslig verksamhet, exempelvis begår vapen- och narkotikabrott. De arbetar med ett utbrett och växande nätverk av olika typer av aktörer inom idrotten. Organisationsgraden är relativt låg, och verksamheten är i hög grad beroende av vilka kontakter och vems pengar som för tillfället kan mobiliseras i relation till uppkomna möjligheter på spelmarknaden.

Det tycks även finnas mer stabila och företagsliknande strukturer, som i rapporten kallas *ekobrottsnätverk*, som har förgreningar in i klubbledningar, och som systematiskt värvar korrupta spelare och fixar matcher. Matchfixning är en av flera olika typer av ekonomisk brottslighet som dessa aktörer ägnar sig åt. Pengar rör sig mellan verksamhetens olika delar, och det finns skäl att tro att intäkter från illegal verksamhet delvis finansierar dessa klubbars verksamhet i utbyte mot avkastning på spelmarknaden.

Även när det gäller initiativtagare inom idrotten finns en spännvidd från upplägg som är enkla och tillfälliga till sådana som kräver mer samordning och planering. *Solofixaren* är en person inom idrotten som både initierar och genomför manipulation av ett matchförlopp. Förutsättningen för denna typ av upplägg är att det finns vadslagning om matchhändelser som någorlunda enkelt kan påverkas av en enskild idrottare, ledare eller funktionär. I första hand handlar det om enskilda matchhändelser såsom hörnor eller kort i en fotbollsmatch, men det finns även situationer där de idrottsliga förutsättningarna är sådana att enskilda kan påverka slutresultatet.

I några fall tros idrottsliga aktörer ha gått samman för att manipulera matchresultat. Denna typ av initiativtagare kallas i rapporten för *lagkamraterna*. Genom samordningen möjliggörs större kontroll över matchförloppet, och därmed vadslagning baserad på högre grad av säkerhet och på de mer lukrativa spelobjekt som är kopplade till slutresultat. Det framstår som troligt att den typiska formen för detta utgår från den ofta täta gemenskap som laget utgör, men det finns även lösa indikationer på att grupper av idrottsutövare samarbetar över laggränser.

Det finns också exempel på att påverkan har initierats och kontrollerats av personer i lagledningen – *den korrupta ledningen*. Det handlar om exempelvis tränare eller sportchefer, som enskilt eller tillsammans utnyttjar sin ställning för att iscensätta manipulerade matcher. Ledare har möjlighet att påverka laguppställning, rekrytering eller andra förutsättningar för lagets prestation samt använda sin makt över exempelvis löner, kontrakt och uttagningar för att övertyga idrottsutövare om att underprestera.

Hur matcherna manipuleras

De flesta misstänkta fall av manipulerade matcher återfinns inom fotboll, från Superettan ner till division 3. Misstankar riktade mot matcher i basketens högsta serie, Basketligan, har också förekommit.

Förutsättningarna för olika funktioner att påverka resultat eller matchförlopp ser olika ut i olika sporter, vilket kan förklara de olika mönstren inom fotboll och basket. När det gäller fotboll är målvakter och försvarsspelare mest förekommande, inte sällan i kombination med varandra. I basketen är det i stället uteslutande domare som tros ha manipulerat matcher.

Ett viktigt led i denna brottstyp är rekrytering av idrottsutövare eller funktionärer med inflytande över vad som händer på planen. Studien visar att olika initiativtagare har delvis olika förutsättningar för att rekrytera inom idrotten. Medan *lagkamrater* och *tillfällighetsfixare* ofta utgår från existerande relationer, arbetar *nationella matchfixarnätverk* mer aktivt med nyrekrytering. *Den korrupta ledningen* och *ekobrottsnätverk* använder inflytande över klubbar och deras ekonomi för att värva korrupta spelare eller sätta dem under ekonomisk press.

Rekrytering metoderna som finns representerade i materialet sträcker sig från vänskapskorruption och mutor till utpressning, hot och, i extremfall, även våld. Användning av mellanhänder som utnyttjar tidigare bekantskap eller gemensamma faktorer är vanligt förekommande. Relationen inleds ofta med en trevande fråga om att hjälpa till med ”en liten sak”, men övergår snabbt till att innefatta utpressning och hot.

Materialet visar också på ett antal faktorer som gör idrottsaktörer särskilt intressanta eller mottagliga för påtryckningar, såsom kriminella kopplingar eller ekonomiska bekymmer. Intervjuer med spelare visar också hur idrottsliga organisationskulturer kan vara sårbara för korruption.

Spelformer, insatser och vinster

Matchfixare utnyttjar den uppsjö av spelbolag, spelobjekt och spelformer som i dag finns att tillgå för att maximera vinster och minimera upptäcktsrisk. Vid de flesta misstänkta svenska matcher har avvikande spel registrerats på den svenska och/eller den europeiska och asiatiska marknaden. Det är också vanligt att man kombinerar insatser före och under match, spelar parallellt på olika typer av matchhändelser samt spelar på kombinationer av manipulerade och vanliga matcher.

Även i den ekonomiska delen av brottsligheten använder sig matchfixare i många fall av hjälpfunktioner: långivare, personer med spelkonton och personer som placerar insatser eller tar ut vin-

ster. De mest organiserade initiativtagarna tros också utnyttja kontakter utomlands med ingångar på den asiatiska spelmarknaden.

Förebyggande förslag

De förslag på brottsförebyggande strategier som presenteras riktar sig främst till idrottsrörelsen, spelmarknaden och rättväsendet, men i några fall även till politiker och beslutsfattare. Tre övergripande målsättningar genomsyrar förslagen: att understödja, upprätthålla och underhålla idrottsrörelsens integritet; att försvåra matchfixning genom att minska tillfällesstrukturer och öka risken för upptäckt; att motverka sårbarhetsfaktorer inom idrott och spelmarknad.

För idrottsrörelsen handlar det i första hand om att fördjupa och effektivisera sitt informationsarbete samt att skapa incitament och strukturer för att rapportera misstankar och medverka i utredningar. Brå förordar även att strategier för att stärka föreningarnas integritet och motverka misskötsel och korruption tas fram och att bevakning av matcher utvecklas och effektiviseras.

Förslagen för det förebyggande arbetet som tar sikte på spelmarknaden är delvis riktade till beslutsfattare. Brå menar att man inom ramarna för en reviderad lotterilag eller genom dialog mellan spelbolag kan se över möjligheterna att inskränka vadslagning till matcher på professionell nivå med tydligt tävlingsmoment samt att reducera utbudet av spelbara matchhändelser. Till spelmarknaden riktas även förslag om samordning av oddsbevakningen.

Även rättsväsendets arbete kan effektiviseras. Brå efterlyser bland annat ett vidgat fokus i brottsutredningarna och väcker också frågan om huruvida en straffrättslig översyn på området möjligen vore befogad.

Inledning

Med undantag för några fall i början av 90-talet, har manipulerade matcher varit ett relativt ouppmärksammat fenomen i Sverige. I Europa och övriga världen har problemet varit i fokus längre, särskilt inom fotbollen. Exempelvis förekom en matchfixningshärva i italienska Serie A på 1970-talet (Hill 2013), och 1984 manipulerades semifinalen i UEFA¹-cupen (The Guardian 2013). Till mer nutida uppmärksammande europeiska fall hör det tyska Bochum-fallet från 2010, i vilket ett omfattande nätverk av korrupta fotbollsspelare och domare avslöjades, samt en liknande skandal i Finland 2011 (Abbott och Sheehan 2013).

År 2012 kom den första svenska polisanmälan om ett brott som kunde kopplas till en misstänkt manipulerad fotbollsmatch. Sedan dess har anmälningarna fortsatt att komma in. Under 2013 och 2014 upprättades 20 anmälningar kopplade till misstänkta manipulerade matcher (Polisen 2014). Endast ett av ärendena har hittills lett till åtal. I oktober 2014 hölls den första, och hittills enda, rättegången mot en person misstänkt för att ha försökt muta fotbollsspelare till att lägga sig i en match. Rättegången resulterade i en frikännande dom, som överklagats av åklagaren. Fallet tas upp av hovrätten under hösten 2015.

Kunskapen om de aktörer som manipulerar matcher i Sverige, och deras tillvägagångssätt, är i dagsläget begränsad. Det beror dels på att de misstänkta fallen är få, men också på att ämnet är svårutforskat. Brottsuppläggen är ofta komplexa och omgärdas inom idrotten av tystnad. Denna studie systematiserar tillgänglig information i existerande misstänkta fall och fördjupar bilden av matchfixning i Sverige utifrån intervjuer med personer med inblick i brottslighetens olika delar.

---

¹ The Union of European Football Associations.

Vad är en manipulerad match?

Det finns ett antal olika definitioner av manipulerade matcher i den internationella litteraturen.² Europarådet formulerar i sin konvention mot manipulerade matcher en allmänt hållen definition som kan fungera som utgångspunkt för att specificera den här studiens fokus:

”Manipulation av idrottstävlingar” innebär ett avsiktligt arrangemang, handling eller försummelse som syftar till att otillbörligen påverka en idrottstävlingens förlopp eller resultat, med avsikten att avlägsna eller reducera tävlingens oförutsägbara karaktär, i syfte att vinna en otillbörlig fördel för sig själv eller andra (Europarådet 2014, egen översättning).

Denna allmänna definition har legat till grund för studiens litteraturgenomgång och förarbete. Studiens empiriska fokus har sedan, av praktiska skäl, avgränsats enligt principer som redovisas senare.

Manipulerade matcher – ett problem för idrottsrörelsen ...

Manipulerade matcher drabbar i första hand de inblandade lagen och idrottarna. De utgör också ett hot mot idrottens trovärdighet och rykte generellt. Eftersom idrottstävlingar bygger på att alla följer samma regler går hela syftet med att tävla förlorat om en eller flera aktörer fuskar (Riksidrottsförbundet 2009). Om problemen med manipulerade matcher tillåts att växa, kan det i förlängningen leda till svikande intresse och engagemang från utövare, publik, sponsorer och media.

... spelmarknaden ...

Även spelbolagen och deras kunder drabbas. Manipulerade matcher medför ekonomisk skada för spelbolagen genom att felaktiga vinster betalas ut. Kunderna, som spelar på matcher i tron att matchernas utfall i huvudsak beror på lagens styrkeförhållanden, drabbas också ekonomiskt genom att potentiella vinster uteblir. I förlängningen riskerar deras förtroende för spelbolagen att skadas. I ett längre perspektiv kan även detta slå tillbaka mot idrotten, eftersom Svenska Spel sponsrar några av de största idrotterna³ med totalt ca 200 miljoner kronor (Svenska Spel 2015b).

² Det finns också ett antal olika termer som används i sammanhanget. I den internationella litteraturen benämns fenomenet oftast *matchfixing*. På svenska är "uppgjorda matcher" vanligt förekommande, men det för tankarna till en uppgörelse, vilket kan bli missvisande. I rapporten används främst termerna *manipulerade matcher* samt olika former av den försvenskade termen *matchfixning*.

³ Svenska Fotbollförbundet, Svenska Ishockeyförbundet, Svenska Handbollförbundet, Svenska Innebandyförbundet och Svenska Bandyförbundet.

Förluster för Svenska Spel betyder också förlorade intäkter för staten, eftersom företagets vinster går direkt till statskassan (Svenska Spel 2015a).

... och samhället i stort

Även om idrottsrörelsen inte tillhör samhällets mest centrala funktioner, kan manipulation av idrottstävlingar få negativa samhällseliga återverkningar. Enligt Riksidrottsförbundet (2009) är ca 3 miljoner människor i Sverige medlemmar i idrottsföreningar. Idrottsrörelsen ses i allmänhet som en positiv kraft i samhället och associeras ofta med värden som integritet, laganda och rent spel. Att företrädare för idrottsrörelsen ses bryta mot dessa värden, kan i värsta fall bidra till att underminera dem även i samhället i stort.

Begränsad kunskapsbild

Eftersom manipulerade matcher tros ha varit ovanliga i Sverige fram till för några år sedan, är den nationella forskningen på området mycket begränsad. År 2013 fick Lotteriinspektionen i uppdrag av regeringen att utreda förekomsten av spelrelaterade manipulerade matcher och kartlägga åtgärder som vidtagits inom idrottsrörelsen och spelmarknaden. Lotteriinspektionen kunde efter sin kartläggning konstatera att det behövs mer forskning om vilka typer av brott och vilka aktörer som kan kopplas till manipulerade matcher samt hur matchernas form och omfattning ser ut (Lotteriinspektionen 2013).

För att få mer kunskap om manipulerade matcher och för att kunna skapa strategier för att hantera problemet, initierades ett samverkansprojekt mellan Riksidrottsförbundet, Svenska Fotbollförbundet, Svenska Spel, Polisen, Åklagarmyndigheten och Brottsförebyggande rådet (Brå) under 2014. Brås roll var att genomföra ett forskningsprojekt om manipulerade matcher, och arbetet påbörjades i november samma år.

Syfte och frågeställningar

Syftet med föreliggande studie är att få en bättre överblick och ökad kunskap om hur manipulerade matcher planeras, genomförs och fungerar i Sverige. Resultatet och slutsatserna ska utgöra ett underlag för att formulera brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier.

De frågeställningar som studien avser att besvara är:

- Vilka typer av upplägg finns vid manipulerade matcher?
- Hur ser organisationsstruktur, logistik och penningflöden ut för respektive upplägg?

- Vilka brottsförebyggande och brottsbekämpande åtgärder bedöms som mest effektiva mot respektive form av upplägg?

Avgränsningar

Studien begränsar sig till att behandla manipulation av resultat inom idrotter där matcher mellan lag utspelar sig, exempelvis fotboll och basket. Hästsport, liksom racingsport, faller utanför studiens fokus. Manipulerade resultat kan mycket väl förekomma även där men eftersom manipulationen – åtminstone i Sverige – delvis utövas på en annan spelmarknad och sannolikt tillämpar andra tillvägagångssätt, har vi inte sett det som praktiskt möjligt att inkludera dem i studien.

Under senare år är det i första hand herrfotboll och i andra hand herrbasket som i Sverige misstänkts varit drabbade av manipulerade matcher. Vi har även haft ambitionen att bredda vårt data-material till att inkludera idrotter som inte tidigare varit kända i matchfixningssammanhang, men det visade sig vara svårt, av skäl som vi återkommer till senare. Det är inte idealiskt, men det finns samtidigt skäl att anta att detta också speglar problemets utbredning. Vi återkommer till detta senare i rapporten.

Lagstiftning nationellt och internationellt

I Sverige finns i dagsläget ingen straffbestämmelse som specifikt kriminaliserar manipulerade matcher. De lagrum i brottsbalken som kan tillämpas i ärenden med manipulerade matcher är mutbrottslagstiftningen (10 kap. 5a–c §§) och bedrägeribestämmelserna (9 kap. 1–3 §§). Beroende på vilka metoder som används vid en manipulerad match kan även straffbestämmelserna om utpressning (9 kap. 4 §), våld (3 kap. 5–6 §§), hot (4 kap. 5 §) och tvång (4 kap. 4 §) vara tillämpbara. Hitills har åklagare i befintliga ärenden främst fokuserat utredningsarbetet på mutbrottet. Mutbrottslagstiftningen var tidigare inriktad på tagande och givande av muta för en mer begränsad krets av arbetstagare, men omfattar sedan 2012 även mutor i idrottsliga sammanhang (prop. 2011/12:79):

Den som är arbetstagare eller utövar uppdrag och tar emot, godtar ett löfte om eller begär en otillbörlig förmån för utövningen av anställningen eller uppdraget döms för tagande av muta till böter eller fängelse i högst två år. Detsamma gäller den som är deltagare eller funktionär i en tävling som är föremål för allmänt anordnad vadhållning och det är fråga om en otillbörlig förmån för hans eller hennes fullgörande av uppgifter vid tävlingen. [...] (BrB 10 kap. 5a §).

I stället för att, som ovan beskrivits, tillämpa befintlig lagstiftning på vissa moment i manipulationen av en match, har en del länder – Australien och Danmark bland andra – infört, eller är på väg att införa, särskild lagstiftning mot manipulerade matcher. Även i Sverige har frågan varit uppe för diskussion – bl.a. resonerade Lotteriinspektionen om det i sin rapport om manipulerade matcher (Lotteriinspektionen 2013). De menade dock att befintlig lagstiftning behöver prövas ordentligt innan det är aktuellt att föreslå förändringar eller tillägg.

Idrottsrörelsens regelverk

Idrottsrörelsen har också egna regler som är oberoende av straffrättslagstiftningen. Manipulation kunde tidigare bestraffas med stöd av Riksidrottsförbundets stadgar, som är det allmänna regelverket för all idrott i Sverige, och specialbestämmelser hos vissa specialidrottsförbund.⁴ I takt med att problemet med manipulerade matcher började växa identifierades ett behov att ta fram ett särskilt regelverk för fenomenet, som, likt dopning, är något idrottsrörelsen ser mycket allvarligt på.

I slutet av maj 2015 antog Riksidrottsförbundet ett nytt reglemente mot matchfixning, ”Idrottens reglemente om otillåten vadhållning samt manipulation av idrottslig verksamhet” (Riksidrottsförbundet 2015). Precis som tidigare gäller reglerna för hela idrottsrörelsen, därtill har specialidrottsförbunden egna stadgar och tävlingsregler som gäller för deras idrotter.

En sammanfattning av några av de viktigaste punkterna som reglementet tar upp är följande:

- Det är inte tillåtet för den som kan påverka en match, till exempel idrottsutövare eller ledare, att satsa pengar på matchen.
- Det är inte tillåtet att manipulera en match. Även försök till och förberedelse för manipulation är förbjudet.
- Om till exempel en idrottsutövare eller ledare kontaktas av någon i syfte att manipulera en match är denne skyldig att rapportera till sitt specialidrottsförbund. Anmälningssplikten gäller även om man på annat sätt får kännedom om matchfixning, gällande både själva manipulationen och vadhållningen.

De största förändringarna gentemot tidigare regelverk är framför allt i fråga om maxstraff och preskriptionstid. Maxtiden för avstängning höjdes från 2 till 10 år. Preskriptionstiden, som tidigare var 2 månader, höjdes till 10 år. Vi återkommer till en diskussion om de nya reglerna när vi presenterar våra förslag för det förebyggande arbetet i slutet av rapporten.

⁴ Ett specialidrottsförbund är ett medlemsförbund i Riksidrottsförbundet. Varje specialidrottsförbund är en självständig organisation som har ansvar för ”sin” idrott. För närvarande finns det 70 specialidrottsförbund, bl.a. Fotbollförbundet, Basketbollförbundet och Handbollförbundet (Riksidrottsförbundet 2014).

Spelmarknadens betydelse vid manipulerade matcher

Syftet med att manipulera en match är i de flesta fall att tjäna pengar på de spel som spelmarknaden erbjuder på matchen. I denna studie avses med spelmarknaden den marknad där olika former av sportspel erbjuds för vadslagning. Begreppet används både som en övergripande formulering för spelmiljön i stort och som beskrivning av olika, oftast geografiskt skilda spelmiljöer.

Skillnader mellan olika spelmarknader

I Sverige kan man spela på idrottstävlingar hos det statligt ägda Svenska Spel. Det finns även utländska spelbolag med licens i ett europeiskt land, men som saknar tillstånd att verka i Sverige, som erbjuder spel på svenska matcher (Lotteriinspektionen 2014). I den internationella litteraturen om matchfixning belyses framför allt den asiatiska spelmarknaden som en attraktiv marknad för spel på manipulerade matcher (se exempelvis Hill 2013).

På den europeiska marknaden är kreditinsatser ovanliga och ibland till och med förbjudna (Svenska Spel 2014). Spel på matcher är sällan eller aldrig kontantbaserade, utan insatser och utbetalningar sker i form av elektroniska transaktioner. Personer som vill slå vad på de matcher som erbjuds på den europeiska spelmarknaden kan inte göra det anonymt utan måste ha ett konto med sina personuppgifter registrerade hos operatören. Svenska Spel erbjöd fram till sommaren 2014 sina kunder möjligheten att spela anonymt på vissa spel men efter regeländringen måste alla kunder vara registrerade för att kunna spela (Svenska Spel 2013).

Den asiatiska spelmarknaden är väldigt olik den europeiska med en utbredd illegal spelmarknad som baseras på kontanter, krediter och personliga kontakter.⁵ Således finns ofta inga elektroniska transaktioner som går att spåra tillbaka till kunden.

---

⁵ Enligt en intervjuperson med kunskap om den asiatiska spelmarknaden.

Metod och material

Att undersöka manipulerade matcher innebär en utmaning till följd av att det är en relativt ljusskygg verksamhet som sker i så dolda strukturer som möjligt. Även om det finns synbara tecken på att allt inte står rätt till i en match kan det vara svårt att avgöra vad som är medvetna misstag i syfte att påverka matchresultatet och vilka händelseförlopp som i stället är ett utslag av att en idrottsutövare eller domare helt enkelt har ”en dålig dag på jobbet”.

En misstanke om att ett matchresultat har manipulerats uppstår därför ofta till följd av suspekta händelser på planen i kombination med avvikande mönster i vadslagningen. Även om sådana kombinerade uppgifter kan utgöra starka indicier på att en match har manipulerats är det långt ifrån säkert att det leder till en brottsutredning, åtal eller fällande dom. Som nämnts har de fall som hittills varit föremål för utredning varit inriktade på mutbrott. Det är en brottstyp som normalt sett är svårutredd för polisen, och det blir förmodligen inte enklare när mutbrottet sker i samband med en idrottsmatch.

Brå har, givet dessa utmaningar, anlagt ett brett och explorativt angreppssätt där vi kombinerat en genomgång av kända misstänkta fall med olika försök att blottlägga okända fall och ge nya perspektiv på fenomenet. De datainsamlingsmetoder och aktiviteter som har genomförts i projektet är

- litteraturgenomgång
- systematisk genomgång av akter
- intervjuer
- seminarier.

Litteraturgenomgång

En genomgång av befintlig litteratur om manipulerade matcher har genomförts. Litteraturgenomgången omfattar vetenskapliga artiklar och ämnesspecifika verk, nyhetsartiklar, akademiska uppsatser, regelverk och organisationsrapporter.

Den vetenskapliga litteraturen om matchfixning är än så länge begränsad. Det fåtal vetenskapliga studier som finns brottas alla

med metodologiska problem och begränsad tillgång till data. Eftersom antalet lagförda eller utredda fall dessutom är litet, och mörkertalen tros vara stora, är det svårt att dra övergripande slutsatser utifrån dem. Ett särskilt problem är att en stor del av fallen uppdagats genom onormala oddsrörelser, något som kan antas framhäva vissa typer av upplägg på bekostnad av andra. Sammantaget innebär detta att man knappast kan tala om ett etablerat forskningsläge som Brå har kunnat förhålla sig till i arbetet med denna studie.

Litteraturgenomgången har därför snarare fungerat som ett sätt att identifiera olika aspekter som kan vara relevanta för att förstå hur manipulerade matcher fungerar. Utifrån den befintliga litteraturen konstruerade Brå en teoretisk översikt – en sorts provisorisk karta – över de viktigaste komponenterna i manipulerade matcher. ”Kartan” har legat till grund för datainsamlingen och analysarbetet, men har också reviderats fortgående i takt med att undersökningen har fortskridit. ”Kartan” kommer att presenteras i samband med resultatredovisningen.

Genomgång av akter

En systematisk genomgång har skett av dokument från

- rättsväsendet
- Svenska Fotbollförbundet
- spelbranschen.

De granskade akterna innehåller material från år 2012–2015. Vid genomgången har de uppgifter som bedömts vara relevanta för att beskriva matchfixning brutits ner efter ett kodschema och sorterats in i kategorier baserade på den nyss nämnda teoretiska ”kartan”. På detta sätt har en resultatsammanställning och analys sedan kunnat genomföras för respektive kategori.

Materialen överlappar varandra i den meningen att de, med en handfull undantag, behandlar samma fall, men innehåller lite olika typer av information om dem. Sammanlagt handlar det om omkring 100 akter som uppskattningsvis behandlar mellan 40 och 50 unika, misstänkta fall. Exakta siffror är omöjliga att ge eftersom exempelvis en misstänkt insats och en misstänkt person kan vara relaterade på ett sätt som inte är klarlagt. Fördelningen mellan försök och misstänkt fullbordad manipulation är i princip omöjlig att uppskatta, eftersom man behöver en rätt så klar bild av både påverkansförsöket, händelseförloppet i matchen och de insatser som gjorts – ofta på flera bolag – för att kunna avgöra om försöket varit framgångsrikt.

I det följande redovisas i detalj omfattning och innehåll för respektive aktmaterial.

Dokument från rättsväsendet

Rättsväsendets material består av polisanmälningar, pågående, avslutade och avskrivna förundersökningar samt underrättelsematerial. Materialet inkluderar även den frikännande tingsrättsdomen som redan nämnts, en internationell dom med kopplingar till Sverige samt en relevant dom i en annan typ av ärende. Det skriftliga materialet har också kompletterats muntligen av personer inom polisen som har arbetat med att samla in och sammanställa materialet.

Merparten av polisens material har behandlat misstänkt manipulerade fotbollsmatcher och totalt har cirka 40 matcher omfattats i granskningen. Endast i drygt hälften av fallen har förundersökning inletts.

Dokument från Svenska Fotbollförbundet

Det granskade materialet från Svenska Fotbollförbundet består av ett 30-tal akter om misstänkta manipulerade matcher och misstänkta lag. Akterna innehåller bland annat nationella och internationella korrespondenser via e-post, matchrapporter, disciplinära beslut, UEFA-rapporter, minnesanteckningar och observationer som gjorts i samband med misstanke om manipulerad match. Delar av det granskade materialet har varit av sådan karaktär att det lett till polisanmälningar, medan en del har varit vaga tips som inte kunnat styrkas.

Dokument från spelbranschen

Det granskade materialet från spelbranschen består till merparten av dokumentation från Svenska Spel. Sammanlagt handlar det om ett 30-tal akter om misstänkta manipulerade matcher och misstänkta lag. Huvudparten av det granskade materialet består av minnesanteckningar, noteringar, sammanställningar och analyser av avvikande oddsrörelser vid olika matcher samt korrespondens via e-post mellan rättsväsendet, idrottsrörelsen och spelmarknaden.

Brå har kontaktat sju av de större internationella spelbolagen som upptar svensk idrott i sin vadslagning med en förfrågan om att få ta del av deras material om manipulerade matcher. Inget av bolagen har emellertid bidragit med material. Däremot har vi, genom andra källor, kunnat komplettera materialet från Svenska Spel med internationella rapporter med sammanställningar och analyser över avvikande spelmonster hos såväl nationella som internationella speloperatörer.

Intervjuer

Sammanlagt har 65 personer intervjuats vid totalt 44 intervjutillfällen. Intervjuer har skett både individuellt och i grupp, och några personer har intervjuats mer än en gång. Intervjuer har genomförts med

- 9 myndighetspersoner
- 6 representanter från idrottsliga intresseorganisationer och specialidrottsförbund
- 7 personer som arbetar på spelbolag
- 37 personer verksamma inom fotboll och bandy
- 4 sportjournalister
- 1 person som satsar pengar på matcher hos olika spelbolag.

Intervjuerna har i regel varit semi-strukturerade men vissa uppföljande intervjuer har haft en ostrukturerad karaktär.

En stor del av intervjupersonerna från myndigheter, intresseorganisationer och spelbolag identifierades genom snöbollsurval, det vill säga att redan intervjuade personer eller seminariedeltagare tipsade om fler relevanta intervjupersoner.

De intervjuade idrottsliga aktörerna nåddes genom att kontakt togs med idrottsföreningar. Då fotbollen redan i ett tidigt skede framstod som den mest drabbade idrotten i Sverige avseende manipulerade matcher, gjordes mer direkta försök att komma i kontakt med personer inom denna idrott som kunde tänkas ha erfarenhet eller kännedom om ämnet. En förfrågan skickades ut på e-post till alla fotbollsföreningar som i mars 2015 hade registrerade herrlag i Allsvenskan, Superettan, division 1 eller division 2. Studiens tidsramar fick begränsa utskicken till dessa nivåer, dels eftersom lägre nivåer generellt har svåråtkomligare kontaktuppgifter, dels eftersom de lägre nivåerna innehåller många fler lag än de högre divisionerna. I e-brevet stod att vi önskade komma i kontakt med intervjupersoner (med specificerade kriterier) och att vi önskade hjälp med att sprida ett informationsblad om att vi söker intervjudeltagare. Totalt skickades e-brev till ca 160 fotbollslag, men det resulterade inte i något gensvar alls.

Eftersom det visade sig vara svårt att få kontakt med personer med direkt erfarenhet av manipulerade matcher, valde vi att komplettera det övriga materialet med ett antal mer allmänt hållna intervjuer med idrottare och idrottsledare. Genom att fråga dem hur de ser på problemet med manipulerade matcher – men även om sådant som arbetsförhållanden, framtidsplaner, lagsammanhållning, och vadslagningsvanor – försökte vi skapa oss en bild av det sociala sammanhang där manipulerade matcher utspelar sig. I huvudsak har intervjuerna handlat om dessa mer allmänna teman, men i något enstaka fall har det visat sig att intervjupersoner haft viss erfarenhet av manipulerade matcher.

Tidigare undersökningar visar att korruption och interna brott – som är brottstyper som ligger nära manipulerade matcher – ofta är sammankopplade till vissa specifika typer av organisationskulturer (se exempelvis Brytting, Minogue och Morino 2011, Brå 2014:4, Punch 2009). Det handlar såväl om tillfällena till korruption som om varför upptäcktsrisken kan vara låg. Därför var det av intresse att intervjua lagmedlemmar – även om de saknade egna erfarenheter av manipulerade matcher – för att se om det fanns tecken på ”tillåtande” kulturer som ökar risken för korruption.

Då tidsramarna för projektet inte möjliggjort en fullskalig studie om organisationskulturer inom idrottsvärlden har vi begränsat oss till att intervjua personer inom herrfotbollen – den idrottsgren som oss veterligen har varit mest utsatt för matchfixning. Det har inte varit möjligt att göra något kontrollerat urval, därtill var vi beroende av de svar vi fått från klubbar. Ett bekvämlighetsurval gjordes av två regioner, och efter en rundringning till olika föreningar i dessa regioner tackade åtta föreningar ja till att medverka i intervjuer. Det som framkommer ur dessa intervjuer kan därför inte ses som representativt för fotbollen. Att det i intervjuerna visade sig råda stor samstämmighet på ett antal viktiga punkter gör emellertid att det framstår som sannolikt att materialet har större relevans än vad vi egentligen kan belägga.

Ett försök gjordes även att nå intervjupersoner med erfarenhet av manipulerade matcher med hjälp av en annons i riksupplagan av tidningen Metro. Trots annonsen och att nyheten om Brås ”intervjutelefon” fick stor spridning i media genererade det inga samtal av intresse.

Brå gick även ut med en förfrågan om intervjuer till sex styckena så kallade spelbloggare, det vill säga privatpersoner med ett stort intresse för spel och spelmarknaden som tipsar läsare om hur de ska lägga sina insatser på olika matcher. Ingen av dem ställde emellertid upp på någon intervju.

Seminarier

Inom ramen för projektet har två seminarier hållits med representanter från idrottsförbund, spelbolag, intresseorganisationer för idrottsutövare, polis, åklagare m.fl. Vid projektets första seminarium presenterades och diskuterades den teoretiska översikt som tagits fram utifrån litteraturgenomgången. Deltagarna hjälpte till med att utveckla och komplettera upplägget inför den planerade datainsamlingen.

Vid projektets andra seminarium presenterades och diskuterades preliminära resultat från studien. Man diskuterade även brottsförebyggande och brottsbekämpande åtgärder.

Sekretess

De data som används i studien skyddas av sekretess. Resultaten kommer därför att presenteras på ett sådant sätt att enskilda personer eller lag inte ska kunna identifieras, eller myndigheters kunskap om dem avslöjas.

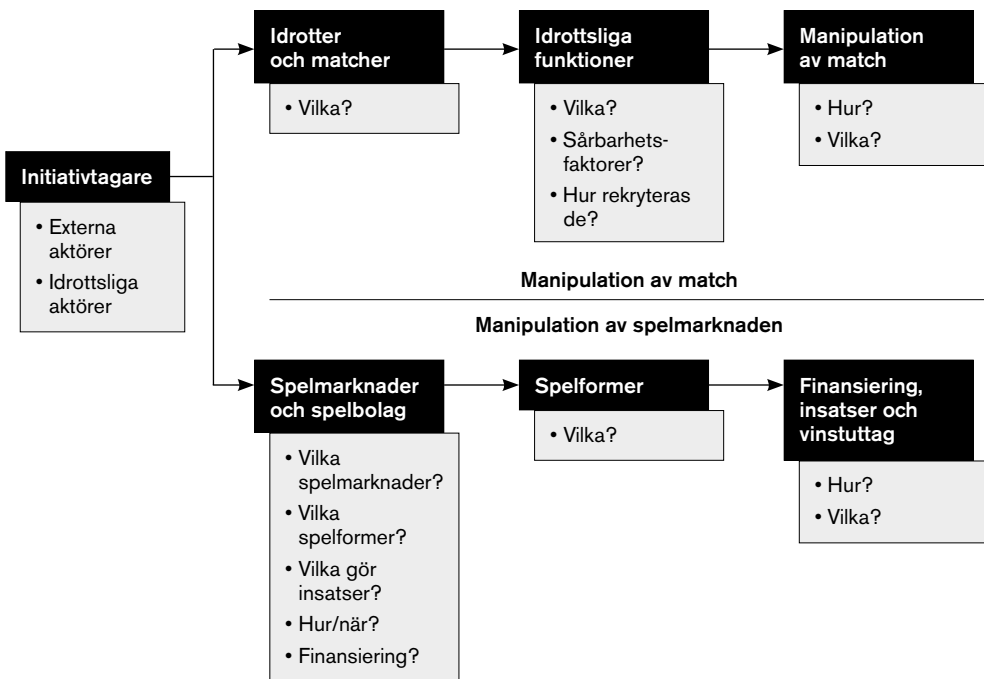
Materialets möjligheter och begränsningar

Givet det som beskrivits ovan baseras rapportens resultat främst på uppgifter från redan kända *misstänkta* fall. Till detta har vi utifrån intervjuer med idrottare och journalister lyckats komplettera med ett par fall som inte varit kända tidigare. Intervjuerna har också gjort det möjligt att kontextualisera saker vi sett i de misstänkta fallen.

Det vi utifrån materialet kan göra är i första hand att identifiera och beskriva upplägg och tillvägagångssätt som sannolikt förekommer vid manipulation av matcher i Sverige. Vi kan emellertid inte utesluta att det finns andra, minst lika viktiga, aspekter kopplade till manipulerade matcher som inte fångas upp i de misstänkta fallen. Resultaten kan alltså ligga till grund för förebyggande arbete, men bör inte göra det till priset av att man förbiser risker som inte har identifierats här.

Resultatredovisningens disposition

Nedan redovisas den reviderade versionen av den teoretiska översikt som inledningsvis togs fram för att fungera som en provisorisk ”karta” till hjälp vid datainsamlingen och analysarbetet. Det är även efter denna ”karta” som resultatredovisningen kommer att presenteras genom att respektive ruta fylls med resultat från data-materialet.

Modellen utgår från att det finns en, eller flera, initiativtagare till att manipulera en match och spelmarknaden. Dessa initiativtagare kan vara *externa aktörer* – det vill säga personer som inte är direkt anknutna till idrotten – eller *idrottsliga aktörer*. Uppdelningen är

givetvis en förenkling och man bör komma ihåg att en given person kan röra sig mellan kategorierna eller befinna sig i gränslandet mellan dem.

Om de inte själva kan påverka matchen behöver initiativtagarna rekrytera aktörer, exempelvis spelare eller domare, för att genomföra manipulationen. När dessa aktörer är rekryterade bestäms hur själva manipulationen av matchen ska gå till.

Parallellt med processen att manipulera matchen sker en annan process som går ut på att manipulera spelmarknaden. Insatser behöver göras på det planerade utfallet av den manipulerade matchen, och dessa insatser kan kräva finansiering.

Dessa två parallella processer är ömsesidigt beroende av varandra. Initiativtagarens inflytande över matchförloppet är avgörande för möjligheterna att göra vinster på spelmarknaden. Tillgång till spelbolag, spelkonton, spelobjekt och spelformer är i sin tur avgörande för hur själva matchen manipuleras.

Vilka är initiativtagare till att manipulera matcher?

Trots att de misstänkta fallen av manipulerade matcher i Sverige är få, och de någorlunda väl genomlysta fallen är ännu färre, tycker vi oss i materialet kunna identifiera åtminstone sex olika typer av initiativtagare till manipulerade matcher. En sjunde typ – *internationella matchfixarnätverk* – inkluderas också i resultatredovisningen, eftersom de har en så pass framträdande roll i internationell litteratur om manipulerade matcher. Även om det inte finns några tecken på att *internationella matchfixarnätverk* har manipulerat matchresultat i Sverige, förekommer de i materialet på andra sätt, vilket vi återkommer till senare i rapporten. Gemensamt för alla sju typer av initiativtagare är att de har till syfte att göra vinster på spelmarknaden. Vi har inte funnit något som tyder på att matcher manipulerats av andra – exempelvis idrottsliga – motiv, även om det givetvis inte kan uteslutas.

Listan över initiativtagare ska inte ses som en uttömmande typologi, men genom att identifiera och benämna ett begränsat antal initiativtagare hoppas vi kunna bidra till att underlätta kommunikationen kring problemen med manipulerade matcher. I takt med att kunskapen om fenomenets utbredning och karaktär i Sverige växer, är det troligt att listan behöver uppdateras och revideras. Vi vill även understryka att vi med listan inte åsyftar en uppsättning persontyper; vi ser den snarare som ett enkelt sätt att benämna olika typer av upplägg.

De sju typerna går att sortera in i två övergripande kategorier: *externa aktörer som initiativtagare* och *idrottsliga aktörer som initiativtagare*.

Eftersom fallen är ofullständigt beskrivna är det omöjligt att med säkerhet tillskriva dem en given plats i typologin. Varje kategori rymmer ungefär en handfull fall, med undantag för *nationella matchfixarnätverk* (det dubbla antalet) och *internationella matchfixarnätverk* (inga fall).

Initiativtagare

Externa aktörer

- Tillfällighetsfixaren
- Nationella matchfixarnätverk
- Ekobrottsnätverk
- Internationella matchfixarnätverk

Idrottsliga aktörer

- Solofixaren
- Lagkamraterna
- Den korrupta ledningen

Externa aktörer som initiativtagare

I materialet är det vanligast att initiativet till de manipulerade matcherna tas av externa aktörer, det vill säga personer som *inte* är direkt anknutna till idrottsrörelsen. Vi ska nu gå igenom olika typer av externa initiativtagare som har identifierats.

Tillfällighetsfixaren

I några av de misstänkta fallen kommer initiativet troligtvis från en eller ett par personer som, av allt att döma, inte manipulerar matcher på något systematiskt sätt. Vi kallar denna typ av aktör för *tillfällighetsfixare*. En spelare som vi intervjuat berättar om en situation där han fick en fråga om att lägga sig. Laget han spelade för ledde serien med stor marginal och skulle möta ett av de sämre lagen i serien. Oddsen på vinst för det sämre laget var naturligtvis höga. Spelaren fick då av huvudtränaren veta att de fått en förfrågan om att manipulera en match. Bakom förslaget stod två personer, bosatta i lagets närhet och bekanta med flera av spelarna i laget, som, såvitt den tillfrågade spelaren förstått, såg möjligheten, lockades av de höga oddsen och ”drog en chansning”.

Det är svårt att bedöma hur vanliga sådana tillfälliga ”chansningar” är, men det är rimligt att anta att mörkertalet är betydande. Ett par av spelarna i våra spelarintervjuer säger att det har hänt att någon, vid sidan av fotbollsplanen eller via sociala medier, har frågat dem vad de ska ha för att lägga sig, men att de tolkat frågan som ett skämt. Det är dock värt att notera att korruptionsforskning visat att det är en vanlig strategi när man värvar personer att ”diskutera mutor på ett sådant sätt att påverkaren ska kunna backa och låtsas skämta bort förslaget” (Brå 2014:4, s. 99).

Det finns även ett antal matcher där material från Svenska Spel tyder på tillfälliga initiativ. I några av fallen finns bland annat insatser registrerade från närstående till spelare på plan, men ofta finns lite eller ingen information om hur det manipulerade resultatet kommit dessa personer till del. Det är hur som helst rimligt att anta, särskilt eftersom dessa insatser oftast gjorts av personer från ett geografiskt avgränsat område, att det i vissa av dessa fall handlar om tillfälliga överenskommelser mellan idrottare och externa aktörer som inte är organiserade i någon egentlig mening, utan tar en chans när den dyker upp.

Sammantaget förefaller det alltså som att de enskilda externa initiativ som tagits i huvudsak gjorts av personer som på något sätt har en relation till de idrottsliga aktörerna. De tycks inte ha någon systematiskt utarbetad strategi för att manipulera matcher, utan det sker mer spontant och när ett fördelaktigt tillfälle uppstår. De verkar inte heller vara ekonomiskt beroende av att fixa matcher utan det är troligt att försöken mer är ett sätt att tjäna lite extra. Det går dock inte att utesluta att dessa *tillfällighetsfixare* i själva verket är en förgrening av mer etablerade nätverk även om skillnaderna i tillvägagångssätt talar för att det är mindre troligt.

Nationella matchfixarnätverk

De externa aktörer som finns bäst belagda i vårt material består av grupperingar som i någon utsträckning är organiserade och arbetar mer systematiskt med att fixa matcher. De utpekade befinner sig inte inom idrotten, även om några av dem har bakgrund som tidigare idrottare. Vi har gett dem benämningen *nationella matchfixarnätverk*. Några sådana grupperingar är kända av polisen men det ska inte uteslutas att det även kan finnas andra aktörer som lyckats bättre med att hålla sin verksamhet dold. Gemensamt för dessa nätverk är att de är ganska oförsiktiga i sin framfart, och deras modus tycks bygga på ett antagande om låg risk för att åka fast.

I materialet är samma utpekade personer återkommande som initiativtagare i flera olika fall och konstellationer. Det handlar om ett litet antal personer – sammantaget antagligen inte mer än 15 individer – som i olika konstellationer figurerar i mer än hälften av de misstänkta fallen. Det är emellertid inte möjligt att avgöra om detta är ett tecken på att det endast är en liten skara gärningspersoner som är inriktade på att arrangera manipulerade matcher i Sverige eller om det är ett utslag av att polisen har just dessa individer i sitt sökarljus.

Flera av dessa personer är tungt kriminellt belastade även för annan typ av brottslighet, exempelvis narkotikabrott, utpressning och olika typer av bedrägerier. Manipulationen av matchresultat framstår inte nödvändigtvis som deras primära brottsliga verksamhet, utan fungerar som en sekundär eller kompletterande inkomstkälla. Det är också troligt att olika brottstyper finansierar varandra på olika sätt. Intervjuade poliser misstänker bland annat att pengar från matchfixning används för att köpa in narkotikapartier.

Organisationsgraden hos dessa aktörer tycks vara relativt låg i den meningen att de saknar en fast organisationsstruktur och tydlig hierarkisk ordning. En och samma person kan ha olika funktioner givet omständigheterna kring matchen i fråga. Den bild av nätverken som framträder i förundersökningsmaterial och intervjuer med polisen är att det ofta handlar om icke namngivna kriminella

nätverk som baseras på olika former av gemensamt ursprung, som etnicitet eller att de är uppväxta i samma område (se kommande rapport Brå 2015, *Tre städer*). På följande illustrativa sätt ger en intervjuad polis ett exempel på hur nätverksstrukturen kan se ut:

Visst är det en utsträckning i tid och de är födda på samma gata och har begått alla möjliga typer av brott hela tiden. Men, alltså, de har ju inga fasta roller. Jämför med Hell's Angels till exempel, där man har en roll. Det finns ingen disciplin över huvud taget, utan det verkar mer vara allmänt kaos. Så är det lite krig med någon, då sluter någon upp, så blir någon kidnappad, så blir någon skjuten [...] och så kommer man på att det är fotbollsmatch nästa dag. Så "organisation" tror jag är att ge dem lite mycket kredd. Då får man nog ställa lite högre krav på dem.

Att organisationsgraden är låg betyder alltså inte att aktörernas inbördes relationer är flyktiga. Nätverket har en kärna som består av personer med etablerade relationer till varandra. Flera av dem känner varandra sedan länge. Vissa är släkt, eller har kommit i kontakt med varandra genom släktingar. Möjligen kan man tänka sig att det är just detta faktum – att relationerna mellan individerna i nätverket är varaktiga och ofta har sin grund utanför verksamheten – som möjliggör det flexibla arbetssättet. Till dessa väletablerade relationer kommer andra som skapas genom aktivt nätverkande. Hur detta går till mer i detalj återkommer vi till nedan.

Ytterligare en sak som kan sägas om dessa aktörer är att många av dem är "speltokiga", för att citera en initierad polis. Någon eller några av dem tycks helt eller delvis försörja sig på vadslagning, någon har arbetat inom spelmarknaden, en annan är enligt egen utsago spelmissbrukare. De spelar för stora belopp och inte bara på matcher med säkra resultat utan även på exempelvis europeiska toppmatcher som de högst sannolikt inte kan ha kontroll över. Deras generella intresse för spel förklarar hur de kommit in på matchfixning, men belyser också deras motiv och modus. Motivet till att göra upp matcher är förmodligen först och främst att tjäna pengar. Men det framstår som sannolikt att dessa personer inte egentligen tjänar på sitt spelande över tid. Ur polisens beskrivningar framträder en bild av personer med högriskbeteende, som har svårt att hålla i pengar, och som i flera fall misslyckats med att ro i land de upplägg de sätter upp. Att fixa matcher framstår därför i någon mån som en del i ett generellt spelbeteende som handlar om att söka kickar och överlista marknaden genom tips.

Ekobrottsnätverk

I materialet finns även misstankar om mer välorganiserade aktörer som manipulerar matcher genom lag som de har mer varaktigt inflytande över. Om dessa grupperingar vet vi i dagsläget betyd-

ligt mindre än vi vet om de flexibla nätverk som beskrivits ovan. Uppgifterna kommer från intervjuer, och här finns inget förundersökningsmaterial att stödja sig på. Vi vill därför betona materialets osäkerhet. Vi ser dock ändå en poäng i att belysa även den här organisationsformen eftersom dessa aktörers tillvägagångssätt på flera sätt skiljer sig från ovan beskrivna aktörers.

Här tycks det handla om mer stabila och företagsliknande strukturer, med tydligare hierarkier och rollfördelningar. *Ekobrottsnätverk* har förgreningar in i en handfull lag och klubbledningar. Manipulerandet av matchresultat är en av flera olika typer av ekonomisk brottslighet som dessa aktörer ägnar sig åt, och idrottsklubbarna tros också användas för andra brottsupplägg, bland annat penningtvätt. Polisen misstänker att pengar rör sig mellan verksamhetens olika delar. Spelarna kan alltså användas för att generera intäkter på spelmarknaden som sedan antagligen används för att finansiera annan brottslighet. Genom intervjuer med spelare har vi också fått uppgifter om att intäkter från illegal verksamhet delvis finansierar klubbarnas idrottsliga verksamhet – exempelvis spelarlöner.

En del av det som sagts om de flexibla nätverkens resurs- och kompetensanvändning kan antas gälla även dessa mer välstrukturerade ekobrottsnätverk. Materialet antyder också att deras arbete på flera viktiga punkter skiljer sig från de flexibla nätverkens verksamhet, både när det gäller tillgången till pengar och till personer som kan påverka matcher.

En första viktig skillnad handlar om likviditet. Här är matchfixning en del i en större verksamhet med stadiga intäkter från flera andra håll. I verksamheten används bolag som ekobrottsnätverket kontrollerar eller är kopplat till. Från andra polisutredningar finns kartlagt hur avkastning från brott sprids genom ett intrikat nätverk av sådana kopplingar. Det finns även indikationer på att vissa av dessa företagskopplingar är av en sådan art att de underlättar att relativt obemärkt göra insatser på spelmarknaden. Det finns uppgifter om att dessa aktörers kontaktnät även sträcker sig utomlands och innefattar personer med ingångar på den asiatiska spelmarknaden. Sammantaget innebär detta att man tycks kunna göra stora pengar på manipulerade matcher. Några av de matcher som misstänks ha varit del i dessa upplägg tros ha omsatt tiotals miljoner kronor på de asiatiska marknaderna.

För ekobrottsnätverk utgör idrottsklubbarna av allt att döma en mångfacetterad resurs som kan användas på olika sätt. Till skillnad mot *nationella matchfixarnätverk* tycks den här typen av aktörer ha ett intresse av själva föreningarna och ser dem som en långtgående resurs att verka genom. Eftersom de dessutom tros kontrollera lagen i större uträkning än vad de mer oorganiserade matchfixarna har möjlighet att göra, är det därför troligt att de aktivt måste etablera balans i idrottsverksamheten mellan exem-

pelvis läggmatcher och vinster. Matchrapporter och material från Svenska Spel antyder bland annat att de misstänks använda sig av spelformer som gör det möjligt att ”låta” det egna laget vinna stort om de kan. Om en överlägsen vinst under matchens gång visar sig vara omöjlig kan laget i stället tappa stort i slutet av matchen.

Internationella matchfixarnätverk

I den internationella litteraturen om matchfixning får de internationella syndikaten baserade i Asien stor uppmärksamhet (Hill 2013).

Som redan nämnts ser vi ingenting som indikerar att de i dagsläget är verksamma som initiativtagare till att manipulera matchresultat i Sverige. Om det beror på att de inte är aktiva i Sverige eller om det beror på att de har varit framgångsrika med att dölja sin verksamhet är oklart. Om de, till skillnad från i Finland, faktiskt inte verkat i Sverige skulle en möjlig förklaring kunna vara att de inhemska nätverken framgångsrikt monopoliserat marknaden.

Det finns dock uppgifter i materialet om att asiatiska syndikat försökt rekrytera spelare verksamma i Sverige, i syfte att manipulera matcher utomlands (landslag). Vi kommer därför att återkomma till *internationella matchfixarnätverk* i kapitlet om rekrytering.

Sammanfattning: Externa aktörer som initiativtagare

- Externa initiativtagare kan vara enskilda externa aktörer eller organiserade externa aktörer.
- I undersökningens material är det vanligast att det är externa organiserade aktörer som är initiativtagare till de manipulerade matcherna.
- Samma utpekade personer är återkommande som initiativtagare i flera olika fall.
- Flera av dessa individer är tungt kriminellt belastade och sysslar, eller har tidigare sysslat, med annan typ av brottslighet. Manipulerandet av matchresultat är inte nödvändigtvis deras primära brottsliga verksamhet, utan fungerar som en sekundär inkomstkälla för många.
- De nätverk som finns i datamaterialet är en form av icke namngivna kriminella nätverk som baseras på olika former av gemensamt ursprung, exempelvis är uppväxta i samma område.

Idrottsliga aktörer som initiativtagare

Även idrottsliga aktörer tros ha tagit initiativ till att arrangera manipulerade matcher i Sverige. Tidigare litteratur om manipu-

lerade matcher nämner exempelvis domare, idrottsutövare, ledare och sportchefer som initiativtagare (Andersen 2014, FIFPro 2012, Rossi 2011, Sportradar 2014). Andersen (2014) skriver att det internationellt till och med har förekommit initiativ till manipulerade matcher på förbunds nivå.

Vi ska nu gå igenom olika typer av idrottsliga initiativtagare som har identifierats i datamaterialet.

Solofixaren

Den enklaste och kanske minst uppseendeväckande form av manipulation som vi har sett indikationer på i datamaterialet, genomförs av enskilda personer inom idrotten. Förutsättningen för denna typ av initiativtagare är att det finns vadslagning om matchhändelser som någorlunda enkelt kan påverkas av en enskild idrottare, ledare eller funktionär. Det handlar i första hand om spel på enskilda matchhändelser som hörnor eller gula och röda kort i en fotbollsmatch, men som framgår nedan finns även situationer där de idrottsliga förutsättningarna är sådana att enskilda aktörer kan påverka slutresultat. Allt som krävs i dessa fall är att *solofixaren* kan satsa pengar på den påverkbara aspekten av matchen.

Den typ av fusk som *solofixaren* kan ägna sig åt är svårt att belägga, bland annat eftersom det typiskt sett inte ger stora avtryck varken på spelmarknaden eller på själva matchen. Att *solofixare* förekommer antyds dock i de intervjuer vi har genomfört med fotbollsspelare. En av spelarna drog sig exempelvis till minnes en tidigare lagkamrat som var ”speltorsk” och som spelade på hörnor i egen match:

Det enda han gjorde var att springa upp och försöka fixa hörnor, sen skröt han om det i omklädningsrummet efter matchen.

En annan spelare berättar om en före detta lagkamrat som ”alltid drog på sig en massa onödiga kort”. När den före detta lagkamraten senare pekades ut i samband med anklagelser om matchfixning, insåg den intervjuade spelaren att det troligtvis handlat om medveten manipulation. Att dessa fall inte rapporterades till polis eller lagledning av lagkamraterna, och inte heller återfinns i de granskade akterna tyder på att det kan finnas ett mörkertal gällande det småskaliga fixandet.

En handfull matcher där idrottsliga aktörer på egen hand tros ha påverkat matchresultat på ett mer iögonfallande sätt finns däremot dokumenterade. Sådana upplägg kräver ingen samordning med andra idrottare, men däremot en idrottslig aktör med stort inflytande över matchförloppet. Det kan exempelvis handla om domare eller fotbollsspelare med särskilt stor förmåga att påverka spelet. I de dokumenterade fallen antas dessa personer själva, eller med hjälp av en liten grupp närstående, ha spelat på

matcherna och vunnit stora summor pengar. Från förundersökningsmaterialet framstår det också som troligt att vissa av dem även spelat på varandras matcher, vilket alltså gränsar mot mer organiserade upplägg.

Lagkamraterna

Det finns också misstankar om idrottsliga aktörer som gått samman för att manipulera matchresultat. Denna typ av initiativtagare kallar vi för *lagkamraterna*.

Lagkamraterna planerar och samordnar upplägget för den manipulerade matchen, vilket även kan kräva aktiv värvning och övertalning av fler lagkamrater. Genom samordningen möjliggörs större kontroll över matchförloppet, och därmed också vadslagning baserad på högre grad av säkerhet och på de mer lukrativa spelobjekt som är kopplade till slutresultat. Det framstår som troligt att den typiska formen för detta utgår från den ofta täta gemenskap som laget utgör, men det finns även lösa indikationer på att grupper av spelare samarbetar över laggränser.

Ett exempel från datamaterialet är en spelare, med betydande position i laget, som övertalat närmare tio av sina lagkamrater att lägga sig i en match. Spelarna satsade sedan pengar på matchen, antingen själva eller med hjälp av släktingar eller andra närstående. Den initiativtagande spelaren förmodades i detta fall ha agerat både i egenskap av matchmanipulator och i egenskap av att samordna manipulationen och påverka lagkamrater att hjälpa till.

I en intervju berättar spelare om en situation med samordnade initiativtagare. De intervjuade bevittnade på nära håll hur konflikter mellan lagledning och spelare om uteblivna löneutbetalningar ledde till att spelarna manipulerade resultaten i ett antal matcher. Spelarna tycks också i något skede ha kommit i kontakt med externa aktörer som mer systematiskt arrangerade manipulerade matcher, men det är oklart om det skett innan eller efter att de själva beslutat att manipulera matcher.

I de fall där det finns uppgifter om att initiativtagare inom idrotten även utsatts för yttre påverkan finns det kopplingar till både enskilda och organiserade aktörer. Huruvida dessa kopplingar till framför allt organiserade aktörer existerar kan dock finnas skäl att diskutera. Det kan vara praktiskt för utpekade personer inom idrotten att hänvisa till yttre press för att förminska sin egen roll. Intervjuade poliser tror att det kan gälla några av de fåtal erkännanden de har från aktörer inom idrotten. Liknande sätt att förminska sin egen roll har setts i tidigare forskning om bland annat narkotikadistribution och svartarbete (Brå 2005:11, 2007:4, 2011:7). Faktum kvarstår dock att idrottare i vissa fall har nyttjats som mellanhänder när initiativen till att fixa matchen kommer från

externa aktörer. Vi återkommer längre fram till en mer ingående redogörelse av idrottsliga aktörer som mellanhänder.

Den korrupta ledningen

I vissa intervjuer beskrivs fall där påverkan misstänkts ha initierats av personer i lagledningen. I ett fall finns ett vittne som i halvtid hört sportchefen instruera spelare att släppa in fler mål. I samma fall finns berättelser från en spelare som deltagit i fusket. Liknande misstankar finns även mot framför allt sportchefer i ett par andra lag.

Dessa aktörer utnyttjar på olika sätt sitt inflytande över lag och spelare för att iscensätta manipulerade matcher. Ledare har möjlighet att påverka laguppställning, nyrekrytering till laget eller andra förutsättningar för lagets prestation samt använda sin makt över exempelvis löner, kontrakt och uttagningar för att övertyga spelare om att underprestera.

Det finns mycket lite information att tillgå om den här typen av initiativtagare, men två olika typer av scenarier finns exemplifierade i materialet. I det första har en person i en klubbs ledning råkat i ekonomiska bekymmer och börjat använda sitt inflytande i klubben för att tjäna extra pengar. Detta har han gjort på olika sätt, enligt en källa med insyn i klubben. I samband med detta har laget också börjat manipulera matcher. I det andra exemplet har misstankarna om manipulerade matcher i stället tagit fart efter att en person med kriminellt förflutet fått stort inflytande i en förening genom att ha bidragit med en ansevärd summa pengar. Detta visar också att denna typ av upplägg kan gränsa mot externa initiativ.

Sammanfattning: Idrottsliga aktörer som initiativtagare

- Idrottsliga aktörer som initiativtagare kan vara enskilda initiativtagare eller samordnade initiativtagare.
- Småskaligt fusk av solofixare (domare eller spelare med särskilt stor möjlighet att påverka spelet) kan vara svårt att upptäcka och belägga eftersom det inte nödvändigtvis ger stora avtryck på match eller spelmarknad.
- Samordnade idrottsliga initiativtagare innebär att flera spelare (och ibland även personer från klubbledningen) tillsammans kommer överens om att manipulera ett matchresultat.

Vilka idrotter och matcher drabbas?

Materialet tyder på att det i första hand är fotboll, och i andra hand basket, som varit drabbade av manipulerade matcher. Under projektets gång har vi fått vaga indikationer på att matcher inom boxning, bandy och ishockey kan ha varit manipulerade eller kan ha blivit utsatta för manipulationsförsök. Uppgifterna har emellertid varit så vaga att det inte är möjligt att använda dem i rapporten. De beskrivningar av manipulerade matcher som ges i rapporten baseras därför på misstänkta fall inom herrfotboll och herrbasket.

Att fotboll, i Sverige liksom internationellt, drabbas av manipulerade matcher speglar antagligen fotbollens storlek i termer av antal utövare, klubbar och åskådare samt dess framträdande roll som vadslagningsobjekt. Varför basketen varit drabbad är svårare att förklara utifrån sådana siffror. Möjligen är basketen särskilt sårbar på något sätt, men utifrån våra data har vi svårt att säga något om detta.

Idrotter och matcher

<i>Idrotter</i>	<i>Matcher</i>
<ul style="list-style-type: none"> • Fotboll • Basket 	<ul style="list-style-type: none"> • Obetydliga matcher • Matcher med låg bevakningsgrad • Matcher under lågsäsong

Fotboll

Inom fotboll har misstankar och anmälningar om manipulerade matcher förekommit i flera olika divisioner. Det gäller endast herrfotboll. Inom damfotboll finns inga kända misstänkta fall. I de granskade akterna framgår att matcher har misstänkts från division 3 upp till Superettan. Det har även riktats misstankar mot U21-matcher och träningsmatcher. Det finns inga indikationer på att manipulerade matcher har förekommit i Allsvenskan, i division 4 eller lägre divisioner, vare sig genomförda eller med försök

till manipulationer. Det kan finnas flera förklaringar till att dessa nivåer inte tycks ha drabbats. När det gäller de lägre divisionerna är tillgången på vadslagning låg. Svenska Spel erbjuder enbart spel på matcher ner till division 2, och de utländska spelbolagen brukar som lägst erbjuda spel på matcher ner till division 4. Således är matcher i division 5–8 inte måltavlor för spelmarknadsrelaterade manipulerade matcher. I återstående nivåer, division 4 och Allsvenskan kan möjligen försök eller genomförda manipulationer ha skett utan att vare sig spelmarknaden, idrottsrörelsen eller rättsväsendet har upptäckt något. Allsvenska spelare torde vara svårare att muta, eftersom de är etablerade elitspelare med spelarkontrakt och högre lön. Mycket tyder alltså på att det är divisionerna strax under Allsvenskan, där spelarna har lägre löner, där mediabevakningen är lägre och där det finns generösa vadslagningssjanser, som är särskilt sårbara för matchfixning.

Basket

Inom basketen har misstankar om manipulerade matcher enbart gällt den högsta ligan, Basketligan. Detta har troligvis att göra med att det inte erbjudits spel på lägre divisioner. I en dom i ett brott som inte är kopplat till matchfixning, förekommer uppgifter om att personer försökt förmå en basketfunktionär att påverka resultat för att betala igen en skuld. När man insåg att spel inte erbjudits på den nivå funktionären är verksam på, ändrade man kraven.

Obetydliga matcher

I tidigare forskning om manipulerade matcher pekades obetydliga matcher ut som särskilt sårbara för manipulation – exempelvis träningsmatcher och matcher i slutet av turneringen eller säsongen när ett resultat inte har så stor påverkan på lagets placering i turneringen.

Det stämmer till viss del överens med våra data. I ett fall spelade båda lagen sin sista match för säsongen och hade inga incitament att anstränga sig för att vinna. I ett annat fall var det en träningsmatch mellan två lag och resultatet hade därför mindre betydelse för lagen. I några matcher har situationen dock varit den motsatta. Det misstänkta laget har förlorat trots att det varit nära gränsen för nedflyttning eller till och med åkt ur serien på grund av manipulationen.

Ojämma lag är en annan riskfaktor som kommit fram såväl i tidigare litteratur om manipulerade matcher som i föreliggande studie. I en del av de misstänkta matcherna i vårt datamaterial har lagets placering i turneringen troligtvis haft betydelse då en förlust för det misstänkta laget inte inneburit någon negativ konsekvens för lagets placering. I några matcher har det misstänkta laget haft

en säker placering i serien medan motståndarlaget varit nära en upp- eller nedflyttning. Således hade laget som lade sig inget att förlora medan motståndarlaget å andra sidan hade allt att vinna.

Det kan också finnas situationer där spelarna av andra skäl upplever matcher som relativt obetydliga. En sportchef som varit med om att spelare i hans lag fixat matcher menade att det faktum att laget just blivit nedflyttat kan ha haft betydelse. Det hade dels en negativ inverkan på spelarnas löner, dels fick motivation och lagsammanhållning sig en knäck, menade sportchefen. Åker man ner till en lägre serie, är det plötsligt mindre som står på spel på planen, och att göra sitt bästa framstår kanske inte längre som riktigt lika viktigt.

De här killarna är tävlingsmänniskor, de vill ha de kickarna. Om de inte kan få det på planen så kanske utanför, och det finns nog en kick i att lura systemet.

Matcher med låg bevakningsgrad

Flera av de misstänkta matcherna, särskilt i de lägre divisionerna tv-sändes inte och hade ingen annan form av inspelning, vilket utesluter möjligheten att i efterhand analysera spelet och försöka fastställa om spelare eller domare uppträtt avvikande. I några fall, när Svenska Fotbollförbundet innan matchen fick tips om en kommande manipulerad match, hann de sända ut en observatör (delegat) för att bevaka om det förekom några oegentligheter på plan. I vissa fall kom dock tipsen för nära inpå matcherna, vilket ledde till att förbundet inte hann skicka ut en observatör i tid.

Även om somliga matcher som misstänks ha varit manipulerade trots allt har filmats, finns det ändå anledning att tro att matcher som inte spelas in är mer sårbara för manipulation. I en av våra spelarintervjuer diskuterades detta, och så här resonerade några spelare:

De matcherna filmas ju inte heller, så du kan ju aldrig bevisa någonting egentligen. I de lägre divisionerna alltså. Om du ser någonting konstigt, vad ska du meddela där? Det leder ingenvart egentligen.

För vår del, nu filmas ju alla våra matcher. Som du säger, det går inte. Vi kan inte putta in en boll i mål, för det kommer fram. Det är nog ingen som skulle få för sig att göra det här heller, för att det är ... att utsätta sig för så stor risk. Men det är ingen risk där [i de lägre divisionerna]. Tre man och kollar, och alla är föräldrar till de som spelar...

Ett ytterligare stöd för att välbevakade matcher är mindre sårbara för manipulation är det faktum att ingen av de misstänkta matcherna berör den förhållandevis välbevakade Allsvenskan.

Matcher under internationell lågsäsong

Ytterligare en aspekt som flera intervjupersoner pekat på, men som är svår att vare sig bekräfta eller vederlägga, är att den svenska fotbollssäsongen utgör en sårbarhet från ett internationellt perspektiv. Den svenska fotbollssäsongen pågår sommartid, en period när det internationellt sett anordnas få fotbollsturneringar. Det får till följd att det finns få eller ibland inga andra matcher att spela på förutom de svenska, vilket gör att även de lägre divisionerna har en hög omsättning på spelmarknaden och får mycket uppmärksamhet, även internationellt.

Sammanfattning: Idrotter och matcher

- Flest misstänkta fall av manipulerade matcher finns inom fotboll. Även misstankar mot basket förekommer i datamaterialet.
- De fotbollsmatcher som har misstänkts omfattar divisioner från division 3 upp till Superettan. Det har även riktats misstankar mot U21-matcher och träningsmatcher.
- De misstänkta matcherna inom basketen har uteslutande berört högsta ligan.
- Matcher utan någon större betydelse för laget är en sårbarhetsfaktor, exempelvis träningsmatcher eller matcher i slutet av turneringen eller säsongen när ett resultat inte har så stor påverkan på lagets placering i turneringen.
- Matcher som inte tv-sänds eller filmas är en sårbarhetsfaktor. Det är ofta matcher som spelas i lägre divisioner men som ändå finns som spelobjekt på spelmarknaden.

Vilka idrottsliga funktioner manipulerar matcher?

Förutsättningarna för att påverka matchförloppet är till stor del beroende av vilken position den eller de idrottsliga aktörer har, som är inblandade i manipulationen. Av uppenbara skäl är det de aktörer som har direkt tillgång till spelplanen – det vill säga spelare, domare, och lagledare – som har möjlighet att påverka ett matchförlopp. Alla tre av dessa kategorier förekommer i vårt material. Tyngdpunkten ligger på spelare och domare. Misstankar har, som redan nämnts, i första hand uppkommit inom basket och fotboll, och skillnaderna dem emellan är i detta avseende påtagliga.

När det gäller fotboll är flertalet utpekade personer spelare. Materialet är egentligen för litet för att vi ska kunna identifiera några säkra mönster, men målvakter och försvarsspelare är mest förekommande, gärna i kombination med varandra. Att dessa spelare är mest förekommande stämmer också väl överens med internationell litteratur om manipulerade matcher (Hill 2009b).

Idrottsliga funktioner

- Domare
- Spelare
- Lagledare

Sannolikt speglar överrepresentationen av försvarande spelare vem som, i typfallet, har störst möjlighet att påverka resultat. Försvarsspelare och målvakter, inte minst de senare, har särskilt goda möjligheter att påverka matchförlopp, relativt oberoende av hur matchbilden och motståndet ser ut i övrigt. Som en av de intervjuade sportcheferna i vår studie uttryckte det:

Även ett dåligt lag får i väg ett par skott på mål.

Även mittfältare och anfallsspelare har pekats ut som delaktiga i manipulation av matcher. Man kan tänka sig att det, ur en strategisk synvinkel, kan vara eftersträvansvärt att använda anfallande spelare exempelvis om lagen är jämnt matchade och man kan

räkna med att motståndarna lyckas göra mål på egen hand. En offensiv spelare har då goda möjligheter att påverka slutresultat genom att sabotera det egna lagets anfallsspel.

Till skillnad från i fotboll finns det inga misstankar riktade mot basketspelare. Förutsättningarna för spelare att påverka en match skiljer sig lite åt mellan de båda idrotterna, något som kan vara en bidragande orsak till att resultatet skiljer sig åt. I basket har i stället misstankar riktats mot domare. Även i fotboll har några domare misstänkts för inblandning i manipulerade matcher.

Korrupta personer i eller kring lagledningen kan i första hand påverka resultat indirekt, genom värvning och laguttagning, något vi återkommer till nedan. Men vi ser även exempel på hur tränare ingriper mer direkt i matchförlopp genom att ge (o)strategiska förhållningsorder till spelare under matchen. Det finns även vittnesuppgifter om att personer i lagledningen direkt instruerat spelare att släppa in fler mål under match.

Antalet, och sammansättningen av, värvade personer är också betydelsefullt. I genomgången av misstänkta matcher har alltifrån en idrottare, oftast en domare eller en målvakt, till 2–3 personer och ibland nästan en hel laguppställning varit involverade i att manipulera matcher. Vad som egentligen är det vanligaste antalet är omöjligt att säga, men i de flesta misstänkta fall där mer ingående information finns att tillgå handlar det om ungefär tre spelare som tros ha varit delaktiga. Det finns en föreställning, något som bland annat framkommit i våra spelarintervjuer, om att många spelare i ett lag behöver vara involverade för att manipulationen ska vara genomförbar. Så är dock inte fallet, utan även en enstaka eller ett par spelare har i de misstänkta fallen lyckats styra matchen till önskat resultat.

Även när det gäller antal värvade personer finns mycket som tyder på att fotboll och basket skiljer sig avsevärt åt. I fotboll har några enstaka spelare stor kapacitet att påverka matchen. I våra data har vi kunnat konstatera att fotbollsmålvakter kunnat verka till synes ensamma i en del manipulerade matcher och ändå kunnat styra matchresultatet till planerat utfall. Detta hänger sannolikt samman med att fotbollsmatcher ofta är relativt målfattiga och att ett eller ett par avgörande misstag kan få stora konsekvenser.

Den problematiken finns möjligen inte på samma sätt i basket. En representant för en intresseorganisation för basketspelare förklarar detta på följande sätt:

Alltså, du har ingen målvakt. Så fort en spelare fattar dåliga beslut, så kan coachen byta ut honom. Det finns ett oändligt antal situationer under en match som går att påverka, så det finns inte ett enskilt ... I fotboll så kan en målvakt släppa in ett mål och det kan avgöra vad som händer, medan i basket så är det oftast resultat uppemot sjuttio, åttio poäng, där varje enskilt poäng kanske inte är särskilt avgörande. Det är svårare att styra

ett resultat åt ett visst håll. (...) Jag skulle gissa på att man måste vara åtminstone tre, fyra spelare som gaddar ihop sig – och som dessutom är tongivande på ett väldigt, väldigt påtagligt sätt.

Sammanfattning: Vilka idrottsliga funktioner manipulerar matcher?

- När det gäller fotboll är målvakter och försvarsspelare mest förekommande i datamaterialet, ibland i kombination med varandra.
- Basketmatcher har såvitt man vet manipulerats av domare. Domare tros även i några fall ha manipulerat fotbollsmatcher.
- I de flesta misstänkta fotbollsmatcher tros omkring tre spelare ha varit inblandade.
- Även lagledare som manipulerar matcher förekommer i materialet.
- Förutsättningarna för olika funktioner att manipulera resultat ser olika ut i olika sporter, vilket kan förklara de olika mönstren vi ser inom fotboll och basket.

Hur rekryteras idrottsliga aktörer för manipulerade matcher?

Att en extern aktör måste ta hjälp av idrottare för att kunna manipulera matchen säger sig självt, men även en aktör inom idrotten, oavsett om denne är initiativtagare eller verkar på annans uppdrag, kan behöva värva andra idrottare för att kunna styra matchen till önskat utfall. Hill (2009a) menar att det går att dela upp tillvägagångssätten att påverka idrottens aktörer i två huvudkategorier: direkt och indirekt kontakt.

Direkta kontaktförsök

Den enklaste form av direkt kontakt, kan enligt Hills beskrivning, vara när en extern aktör har ringt eller sökt upp idrottaren, bokat rum på samma hotell som denne vid tävling eller sökt idrottaren för intervju och då utgett sig för att vara journalist. En något mer tidskrävande metod som Whelan (1992) benämner som ett ”gateway crime”, är i stället att den externa aktören har försökt upprätta någon form av relation till idrottaren, exempelvis genom att ”belöna” idrottaren med små gåvor när denne presterat bra. Efter det att idrottaren har tagit emot gåvan eller gåvorna kan aktören påstå att personen tagit emot en muta och utnyttja detta för att pressa idrottaren till att göra som aktören vill i fortsättningen.

Andra rekryteringsmetoder som beskrivs i internationell litteratur är mer långsiktiga och kräver både planering och tid. Exempelvis har rekryterare försökt skaffa sig en viktig funktion i en idrottsförening eller upprättat en bekväm och social miljö för spelare att vistas i, såsom en bar eller nattklubb (Hill 2009a). Vidare beskriver Hill några metoder där syftet varit att etablera kontakt med en specifik idrottare. Ett sätt har varit att aktören försökt skapa samhörighet med idrottaren genom att använda sig av gemensamma nämnare, som kroppsspråk, språk eller slanguttryck. Ytterligare ett exempel som Hill tar upp är när aktören har identifierat idrottarens svaghet, till exempel droger, prostituerade eller vadslagning och använt denna svaghet som ett sätt att komma nära idrottaren.

Indirekta kontaktförsök

De indirekta kontaktförsök som illustrerats är framför allt användande av mellanhänder, oftast i form av familjemedlemmar, vänner eller före detta idrottare som fortfarande har en relation till aktiva idrottare i föreningen (Hill 2013). Den indirekta kontakten innebär att den externa aktören kan skydda sig själv från upptäckt eftersom kommunikationen sker genom tredje part. Det innebär rimligen också att den idrottsliga aktören kommer vara enklare att påverka om samtalet förs genom en person som den redan har förtroende för.

Påverkansmedel

De påverkansmedel som omskrivits i tidigare litteratur är i huvudsak olika former av mutor eller tvång. Mutor har dels utgjorts av pengar i mer eller mindre konkret form, dels av andra typer av belöningar, till exempel prostituerade (Hill, 2009a). Några olika former av pengar som illustrerats har varit faktiska pengar, vinstlotter och symboliska pengar, även kallade ”kaffepengar”, som är mindre summor som oftast används i början när avtalet mellan den externa och den idrottsliga aktören förseglas (Europol 2013, Hill 2009a, Ramos 2009). De tvångsmetoder som framkommit har mest varit våld eller olika varianter av hot, till exempel hot om att förstöra idrottarens karriär eller hot om att svartmåla idrottaren i media om den inte går med på aktörens krav (Boeri och Severgnini 2008). Hill (2009a) menade att underliggande hot även förekommit vid givande av muta, det vill säga att mutan mer eller mindre varit ett tvång för idrottaren att ta emot. Våld och hot enligt Andersen (2014) varit ett påverkansmedel för att upprätthålla snarare än för att etablera en relation.

Identifierade rekryteringsmetoder i studien

Vi ska nu, utifrån vårt material, redovisa hur rekrytering av spelare och domare i syfte att manipulera matcher kan se ut i Sverige för respektive typ av initiativtagare. *Solofixaren* kommer inte att ingå i redovisningen eftersom denne aktör agerar ensam.

Rekrytering

- Vaga förfrågningar
- Övertalning
- Utnyttjande av maktposition
- Hot, tvång, utpressning och våld
- Mutor
- Skuldindrivning

Lagkamraterna

När initiativ till manipulerade matcher kommer inifrån idrotten ter sig metoderna för att påverka andra idrottare något trevande. I våra data framkommer inga hotfulla eller våldsamma inslag, utan påverkan tycks snarare ske i form av övertalning eller vaga förfrågningar. Med det inte sagt att hot eller våld inte alls förekommer i dessa sammanhang inom idrotten, däremot tycks det vara ett vanligare modus bland externa initiativtagare, något vi återkommer till senare.

Laganda och kamratskap

Informationen om värvningsförsök idrottare emellan är begränsad, men det finns skäl att anta att laganda och kamratskap inom laget spelar en viktig roll i sammanhanget. I ett fall där en idrottare fått med sig lagkamrater på en manipulerad match berättar en av kamraterna i förhör att han lät sig övertalas eftersom han ”tyckt synd” om lagkamraten som hamnat i någon sorts knipa. I ett annat fall, där ett lag hamnade i konflikt med lagledningen om uteblivna löner, är det oklart om de i samförstånd kom överens om att manipulera matchresultat eller om någon i laget var mer drivande i manipulationen. Det tycks dock stå relativt klart att deras kollektiva problem och kanske också det faktum att de bodde tillsammans i en lägenhet ordnad av laget, utgjorde en viktig förutsättning för att samarbetet kring manipulerade matcher skulle växa fram.

Känslig fråga

Att fråga lagkamrater om att delta i att manipulera en match är givetvis både känsligt och riskabelt, och det finns exempel i materialet som visar på hur påverkare tar detta i beräkning. En spelare som låtit sig övertalas av en lagkamrat berättar att de undvek att fråga en särskild person eftersom de hade starka skäl att anta att han inte skulle vara intresserad och med stor sannolikhet skulle försöka stoppa planerna.

Eftersom få detaljerade beskrivningar finns att tillgå av hur förslag faktiskt har framförts, och eftersom det finns skäl att anta att de som berättar gärna förminskar sin egen roll, får man i stället försöka hitta tecken på troliga tillvägagångssätt. Ett sådant är att förslag förs vidare för att pröva vad som är socialt acceptabelt. I ett par av de existerande fallen finns ett intressant moment när en tillfrågad person vidarebefordrar frågan till en annan person i laget, till synes för att känna av reaktionen. Det finns bland annat exempel på att en tränare berättat för en spelare i laget att han blivit kontaktad med förslag om att manipulera en match.

I ett relativt väl genomlyst fall berättar den värvade personen om hur manipulerade matcher i ett första läge ”förts på tal” av en korruperad lagkamrat, gissningsvis för att testa den tilltänkte nyrekrytens reaktion. Först vid ett senare tillfälle har själva försla-

get framförts. Detta stämmer också väl med andra typer av korruption (se exempelvis Brå 2014:4).

”Förmildrande omständigheter”

Flera av de intervjuade fotbollsspelarna säger att manipulerade matcher inte hör till de vanliga samtalsämnena lagkamrater emellan. Detta gör troligen att det råder viss osäkerhet kring var gränserna för det som är socialt accepterat egentligen går. Även om de flesta nog personligen och i princip motsätter sig spelfusk finns det många potentiellt förmildrande omständigheter som kan omge en match. Matchen kan exempelvis vara irrelevant för lagets placering eller en förlust kanske framstår som mer eller mindre given på förhand. Under vissa omständigheter kan att underprestera till och med vara relativt accepterat. Att lag spelar på ett visst resultat för att gå vidare från gruppspel är exempelvis inte ovanligt.

Den korrupta ledningen

Personer i eller kring klubbledning som tar initiativ eller bidrar till att fixa matcher kan använda sin maktposition i klubben för att förmå spelare att genomföra manipulationen. I ett par fall finns uppgifter om att personer i klubbledningar, själva eller i samarbete med folk utifrån, medvetet köpt in korrupta spelare. Det handlar både om personer som köps in från utlandet och som värvas från andra klubbar. I vissa fall har man i efterhand kunnat se att flera spelare som pekats ut för matchfixning i olika lag tidigare spelat tillsammans och värvats av samma sportchef. Kring åtminstone ett lag finns rykten om att en sportchef i samarbete med en spelare på detta sätt värvat ett antal spelare och sedan manipulerat matcher. Utländsk polis har dessutom material som antyder att det finns agenter i andra europeiska länder som arbetar med att slussa korrupta spelare till bland annat Sverige.

Obetalda löner som rekryteringsmedel

Vi ser också exempel på hur lagledningens kontroll över löner kan användas som rekryteringsmedel. Spelare som inte fått sina löner tycks bland annat ha blivit övertalade att manipulera resultat för att få ut sina pengar. Situationen som då uppstår för idrottsutövarna blir nästan utpressningslik då det går att anta att de känner sig tvingade till att medverka i illegala handlingar för att inte hamna i en ekonomisk kris. Därtill spelar förmodligen gruppsycket in då spelare kanske känner skuld gentemot andra lagkamrater om de inte går med på manipulationen.

Tillfällighetsfixarna

I likhet med de rekryteringsmetoder som använts av aktörer inom idrotten förefaller *tillfällighetsfixarna* ha ett ganska försiktigt och

trevande sätt när de försöker sig på att manipulera matchresultat. Deras modus ligger i linje med den spontanitet som kännetecknar deras manipulation av matcher. Deras avsaknad av strategi för att manipulera matchresultat speglar deras, ur vinstgenererande aspekt, till synes slumpmässiga val av vilka idrottare som de tar kontakt med. De utgår i stället från sitt kontaktnät och tar hjälp av vänner eller släktingar både i valet av idrottare och i sina försök att få igenom manipulationen.

Nationella matchfixarnätverk

Nationella matchfixarnätverk använder sig av en rad olika metoder för att komma i kontakt med och påverka aktörer inom idrotten. Till skillnad från *tillfällighetsfixarna* använder de hårdare metoder. Hot, tvång, utpressning och i extremfall våld förekommer. En annan vanligt förekommande påverkansform är mutor, många gånger i kombination med någon av de hårdare metoderna.

Utnyttjar kontakter inom idrotten

Såvitt vi kan se utgår de *nationella matchfixarnätverken* i materialet ofta från redan existerande kontakter inom idrotten. Det handlar om exempelvis släktbaserade relationer eller gamla vänner och bekanta, ibland från tidigare idrottande. Eftersom matchfixarna ofta rör sig i miljöer med anknytning till idrotten och spelmarknaden kommer de på ett naturligt sätt i kontakt med personer som kan komma att fungera som resurser. Att skaffa kontakter genom att befinna sig i samma miljöer som idrottare är en välbeprövad metod även internationellt (Hill 2009a). En person som värvats berättar att han först kom i kontakt med fixaren via en restaurang som de båda brukade besöka. Eftersom de båda var intresserade av spel och fotboll kom de att prata om sådant, och det ena ledde till det andra.

Både oöverlagda och välplanerade kontaktförsök

Matchfixarnätverkens värvningsarbete sträcker sig från det oöverlagda till det välplanerade. I vissa fall har matchfixarna, till synes på vinst och förlust, tagit direktkontakt med spelare i intressanta matcher. Det har skett exempelvis i samband med träning.

Det framstår dock som vanligare att de utnyttjar etablerade kontakter och den kännedom de genom dem kan skaffa sig om lag och spelare för att identifiera potentiellt mottagliga eller sårbara individer som kan mutas eller pressas. I ett belysande fall ser vi hur ett *matchfixarnätverk*, via en mellanhand verksam inom idrotten, kommer över kontaktuppgifter till spelare som ligger i konflikt med sin klubbledning. Det framstår som troligt att mellanhanden vidarebefordrar telefonnummer till just dessa spelare, eftersom konflikten gör dem potentiellt sårbara.

Mottaglighet viktigare än spelposition

Tillgänglighet och mottaglighet, snarare än spelposition eller spelkapacitet, tycks vara det som matchfixarna fokuserar på. Det är i sammanhanget slående att man flera gånger värvat spelare som inte spelar i den vanliga startelvan och som vanligtvis bara spelar delar av matcher. Detta tycks antyda att verksamheten ofta baseras på tillgänglighet snarare än genomtänkt planering utifrån vad som ger mest säkerhet.

Arbetsfördelning

En värvningsstrategi som påvisats i flera fall och som också kan antas vara särskilt eftersträvansvärd ur *matchfixarnätverkens* perspektiv, baseras på en arbetsfördelning mellan personer med olika resurser och kompetens. En person med kontakter inom idrotten tar den första kontakten. Denne ringer upp spelaren under förespeglingen att han vill träffas och förmedla en intressant kontakt, eller dylikt. Under mötet tillfrågas spelaren i stället om han kan tänka sig att hjälpa till med att fixa en match. Förfrågan tycks ofta framföras i vaga ordalag och utan att en muta erbjuds eller i alla fall inte specificeras särskilt väl. Om spelaren är motsträvig söks han upp igen, denna gång av personer som han inte känner. Att dessa personer har stått i förbindelse med den första är inget som behövs sägas rakt ut. Spelaren erbjuds en muta, men får också höra att det är ”för sent att dra sig ur”, att det redan finns stora pengar satsade på matchen och att det kan gå illa för honom om han inte ställer upp.

Denna generaliserade beskrivning illustrerar flera saker som framträder i datamaterialet. För det första framstår användningen av mellanhänder som vanligt. I flera fall är de spelare i samma lag som den tillfrågade. Mellanhänderna kan också vara före detta spelare, gärna ytligt bekanta, med den tillfrågade. Även andra gemensamma nämnare, som delad etnicitet och språktillhörighet har återkommande används som ingång. Detta kan tänkas vara praktiskt både för att det fungerar som identifikation, men också för att det minskar risken för att någon hör vad som sägs och fattar misstankar. Mellanhanden spelar inte bara en viktig praktisk, utan även en psykologisk funktion, i och med möjligheten att samtidigt stå på både matchfixarens och den kontaktades sida. Vi har i materialet sett ett antal exempel på hur detta har tagit sig uttryck.

Mellanhanden kan i initialskedet själv ha sagt sig vara pressad eller i knipa, sanningsenligt eller ej, och bett den kontaktade spelaren om hjälp. En annan ytterlighet vi sett i materialet är att mellanhanden har spelat ut sin roll genom att förmedla hot och ge råd i samma andetag. Personen har då kunnat berätta vad initiativtagarna sagt, tryckt på allvaret i situationen och på nödvändigheten av att lyda. Det har också hänt att mellanhanden har förmedlat information om vad det är för typer av personer som står bakom

hotet eller erbjudandet samt vad de är kapabla till. I intervjuer med utredare har det framkommit att mellanhänder i vissa fall har instruerats i hur de ska uttrycka sig i denna typ av samtal.

Genom att fördela arbetsuppgifter mellan sig kan matchfixarna sätta spelare under olika typer av press, samtidigt som de minimerar sina risker att bli avslöjade. Att utnyttja en redan etablerad bekantskap underlättar förstås den inledande kontakten. När relationen redan finns kan mellanhanden nämna manipulerade matcher i förbifarten för att känna av reaktionen och anpassa sig efter den – detta har vi sett exempel på i något fall. Det är också uppenbart att en tidigare relation möjliggör särskilda former av övertalning. Matchfixaren kan exempelvis presentera upplägget som ett förmånligt erbjudande vännar emellan, som en personlig tjänst, eller kompensation för tidigare tjänster. Att ge sig tillkänna och bli igenkänd kan förstås innebära en risk, men den tidigare bekantskapen kan även minska benägenheten att anmäla. Det finns dessutom mycket som talar för att det i dagsläget egentligen inte är olagligt i sig att försöka övertala någon att underprestera i en match så länge erbjudande om muta inte framförs. När mer explicita eller hårdhänta, och därmed också mer riskabla, metoder krävs är det av större värde att undvika att bli identifierad. Anonymiteten öppnar för att exempelvis uppsöka spelare i samband med träning och för att vara mer explicit kring själva mutan.

Muta som påverkansform

När det gäller former för påverkan har de *nationella matchfixarnätverken* en bred repertoar som stäcker sig från mutor, via utpressning, till hot och i extremfall våld. När det gäller mutan kan det handla om allt ifrån några tusenlappar till upp emot sexsiffriga belopp som utlovas. Man kan dock notera att det förekommer att pengarna uteblir, eller att manipulationsförsök snabbt förvandlas till en skuldsituation om upplägget misslyckas. Det bör också noteras att det tycks höra till vanligheterna att ”mutan” består av att idrottsaktörer ”erbjuds” bidra till insatserna och få en del av avkastningen. Man kan också anta att det i vissa situationer kan vara på sin plats att inledningsvis inte erbjuda särskilt mycket pengar. Ett exempel på en sådan situation kan vara när den tillfrågade ombeds hjälpa till med en ”liten grej” vännar emellan. I ett fall fick spelaren en mindre summa för att göra en ”provmatch” och visa att han var att lita på. Ett sådant upplägg är både billigt och psykologiskt listigt eftersom det framstår som att det är matchfixaren som gör spelaren en tjänst och låter honom visa vad han går för.

Skuld som påverkansform

En vanlig strategi när det gäller den ekonomiska delen tycks vara att presentera matchen som en möjlighet för en idrottsaktör att betala igen en skuld av någon typ. Skulden kan ha sitt ursprung i annan verksamhet, springa ur ett tidigare försök som gått fel, eller

vara en fiktiv eller potentiell skuld. Dess ursprung behöver heller inte vara ekonomiskt – i något fall finns rykten om att en spelare sagts ha orsakat någon känslomässig skada och därför avkrävts ekonomisk kompensation.

I ett ärende, som inte återfanns i akterna om manipulerade matcher utan i en förundersökning om ett helt annat brott, tycks en person ha hamnat i skuld till kriminella. Eftersom personen var idrottsdomare föreslog de att han kunde betala av skulden genom att manipulera ett matchresultat. När detta av ett eller annat skäl inte lät sig göras, fick han i stället utföra andra kriminella tjänster för fordringsägarnas räkning. Just den situationen ledde såvitt vi vet inte till att någon match manipulerades, men det visar ändå hur kriminella utnyttjar personers utsatta ekonomiska situation som metod för att värva personer inom idrotten.

Vålds- och skrämselkapital

Att mutor på olika sätt kombineras med utpressning och hot, är också vanligt. De *nationella matchfixarnätverken* besitter och använder ett omfattande vålds- och skrämselkapital. I nätverken finns personer dömda eller misstänkta för grov misshandel, utpressning och vapenbrott. Andra är nära associerade med personer med dokumenterade kopplingar till kriminella miljöer. Det finns också omständigheter som tyder på att dessa nätverk inte drar sig för att omsätta hot i våld om det behövs. I minst två fall ska spelare som misslyckats med att fullfölja sina uppdrag på plan blivit misshandlade eller fått egendom förstörd eller stulen. I materialet finns flera exempel på hur ett *matchfixarnätverk* använder detta vålds- och skrämselkapital för att sätta personer under press. De har i flera fall uttalat direkta hot mot personer. De dyker upp i samband med träningar och matcher. I några fall har de också sökt upp personer vid deras bostäder eller arbetsplatser.

Att vålds- och skrämselkapitalet har använts effektivt kan också anas i mängden av avvisande och undvikande svar från vittnen som finns dokumenterade i Polisens förundersökningsmaterial. I flera av de fall där spelare har valt att berätta om värvningsförsök vill de exempelvis inte säga vem som har ställt frågan. Det kan förstås även bero på lojalitet med deltagare i brottsupplägget, men givet vad man vet om förövarna är det rimligt att tro att rädsla spelar en betydande roll. Detta har förstås lett till negativa konsekvenser för utredningsarbetet – något vi återkommer till. Det verkar också troligt att den rädsla som matchfixarna väcker hos sin omgivning möjliggör metoder och angreppssätt som annars inte vore möjliga. Det är i alla fall slående hur oblyga vissa värvningsförsök har varit – att man exempelvis ropat till sig spelare i samband med träning för att pressa dem att manipulera matcher.

Upprätthållande av redan initierade relationer

Ytterligare en viktig aspekt av de *nationella matchfixarnätverkens* påverkansarbete handlar om att upprätthålla redan initierade relationer. I vissa fall är säkert verksamheten lukrativ och ger mersmak för de redan värvade, men även här spelar hot en viktig roll. Men ett vanligt scenario, som också påminner mycket om korrup­tion riktad mot exempelvis myndigheter (Brå 2014:4), är att relationer snabbt antar formen av utpressning. En av de intervjuade poliserna menar att det ofta börjar med något litet, som en hörna, men att spelaren därmed är fast:

Hållhaken är ju där då. De [matchfixarna] lever ju på att de har en hållhake. [...] Vi ser inte så ofta det första som händer. Vi har gjort det i något enstaka fall. Där det har varit penga-erbjudanden. Fortsättningen ser vi ju. Då är det liksom inte kul. ”Vi ska komma till den träningen, vet var han bor, det kan du säga till honom”.

Ekobrottsnätverk

Ytterst lite är i dagsläget känt om hur ekobrottsnätverken arbetar med rekrytering. Till skillnad från *matchfixarnätverken* – som värv­var enskilda spelare med mutor, hot och våld, men i likhet med *den korrupta ledningen*, – har aktörerna i *ekobrottsnätverken* redan inflytande över själva föreningarna och är i vissa fall styrelseleda­möter eller inofficiellt delaktiga i klubbledningen.

Reguljär rekrytering

Det är därför troligt att värvningen av spelare för att manipulera matchresultat i vissa fall sammanfaller med reguljär rekrytering till laget – att man helt enkelt anställer spelare som man vet, eller har goda förhoppningar om, kan vara behjälpliga om det behövs. Det finns exempelvis dokumenterade fall där ett misstänkt lag har köpt in spelare som tidigare varit utpekade som delaktiga i manipula­tion av matcher i andra klubbar, och där man på goda grunder kan anta att den nya klubben varit medveten om detta.

Inflytande över löner och laguppställning

Ekobrottsnätverken kan använda sitt inflytande över löner och laguppställning på andra sätt. Det finns vittnesuppgifter om att spelare blivit instruerade att manipulera en match för att finansiera sina egna löner. Bakgrunden till detta kan, enligt uppgift, ha varit en situation där idrottsutövarnas löner delvis betalas ut svart och utanför deras formella kontrakt.

Internationella matchfixarnätverk

I datamaterialet finns uppgifter som pekar på att en utländsk matchfixare intresserat sig för, och sökt kontakt med, minst två spelare i

svenska fotbollslag. Syftet med att kontakta de två idrottsutövarna tycks ha varit att värva dem för att manipulera matchresultat i sina utländska landslag och inte i svenska matcher. Det visar ändå hur internationella initiativtagare arbetar med att etablera kontakter som sedan sannolikt också kan användas för att utföra andra uppgifter, exempelvis manipulera matcher i Sverige.

Kontakter i europeiska klubbtag och landslag

I ett fall finns information som visar hur en internationell matchfixare har instruerat en mellanhand om vad han ska säga till idrottsutövarna – varav en vid tillfället spelar för ett lag i Sverige. Matchfixaren tycks i detta fall agera som agent för ett europeiskt lag som söker spelare. Mellanhanden ska trycka på att matchfixaren – genom sina kontakter in i europeiska lag – kan erbjuda spelaren en plattform för att visa upp sig på den europeiska marknaden. De aktuella idrottsutövarna är vid tillfället utlånade eller motsvarande från en utomeuropeisk moderklubb, och om idrottsutövarna säljs vidare till en toppklubb tillfaller drygt 75 procent av vinsten det ursprungliga laget. På så vis kan alltså matchfixarnas verksamhet vara lönsam även för ursprungsklubbarna.

Nu får man förstås komma ihåg att matchfixaren här gör reklam för sig själv. Men även i det lilla material vi tagit del av är det uppenbart att dessa internationella matchfixarnätverk har mycket goda kontakter i både europeiska klubbtag och även vissa landslag. De kan därför mycket väl erbjuda reella karriärmöjligheter för spelare. En intervjuad europeisk polis, som har utrett den aktuella matchfixaren och hans nätverk i flera år, menar att det är ett vanligt missförstånd att manipulerade matcher uteslutande handlar om att spela dåligt och därigenom förstöra sin karriär. Ofta handlar det snarare om att göra misstag i avgörande skeden av vissa matcher, vilket diskuteras senare i rapporten. Faktum är att en del i spelarens uppdrag, i mer långsiktiga upplägg, ligger i att spela tillräckligt väl för att inte bli utbytt eller förlora sin plats i laguppställningen och därmed möjligheten att manipulera matcher framöver.

Sammantaget kan man säga att internationella matchfixare inte bara har mutor å ena sidan och hot och utpressning å den andra i sin repertoar av övertalningsmetoder utan paradoxalt nog även löftet om idrottslig framgång. Att de faktiskt har högt uppsatta kontakter i klubbar och landslag gör att de åtminstone med viss trovärdighet kan hävda att spelare genom att förlora några matcher nu, kan vinna idrottsligt i längden. På så vis utnyttjas idrottsutövarnas dröm om att lyckas på plan för matchfixarnas ändamål.

Kontrakt mot löfte om att manipulera matcher

Vi har även fått uppgifter om att matchfixarnätverk i utlandet rekryterar och exporterar spelare till svenska lag. Verksamheten

går till så att idrottsutövarna erbjuds kontrakt mot löfte om att hjälpa till med att manipulera resultat. Precis som när det gäller de asiatiska matchfixarnas verksamhet tycks det här alltså vara så att matchfixningen paketeras med vad som i alla fall kan framstå som reella idrottsliga karriärmöjligheter. Det är inte otroligt att inhemska matchfixare har kopplingar till dessa aktörer. Det faktum att hot mot personer, som på ett eller annat sätt varit obekväma för kända svenska aktörer, i några fall kommit från utlandet, indikerar också att så kan vara fallet.

Sammanfattning: Hur rekryteras idrottsliga aktörer för manipulerade matcher?

- Olika initiativtagare har delvis olika förutsättningar för att rekrytera inom idrotten.
- *Lagkamraterna* kan utnyttja lagsammanhållning och sympati från lagkamrater.
- *Tillfällighetsfixare* utgår från existerande kontakter inom idrotten.
- *Nationella matchfixarnätverk* arbetar mer aktivt med nyrekrytering. Deras metoder sträcker sig från mutor och utpressning till hot och våld.
- Både den *korrupta ledningen* och *ekobrottsnätverk* använder sitt inflytande över klubbar och deras ekonomi för att värva korrupta spelare eller sätta spelare under ekonomisk press.
- Initiativtagare till manipulerade matcher använder kontaktnät för att söka upp personer som är sårbara och kan sättas under press.
- Rekryteringen inleds ibland med en vag och trevande fråga om att hjälpa till med något som kan framstå som en liten sak.
- Mellanhänder, med kontakter inom idrotten, förekommer.
- Tidigare deltagande i manipulation används som utpressning.

Vilka blir måltavlor för rekrytering?

En angelägen fråga är om det finns något som utmärker de idrottsliga aktörer som kontaktats eller rekryterats för att manipulera matcher. Är det möjligt att identifiera aspekter i deras livssituation som kan ha gjort dem särskilt intressanta eller sårbara för impulser eller förfrågningar utifrån om att fuska? Det är omöjligt att ur ett så pass litet antal fall dra några säkra slutsatser om sådana samband. Det vi i stället kan göra är att peka på ett antal faktorer i materialet som tillsammans med tidigare forskning om korruption och "insiders" kan antas utgöra sårbarhetsfaktorer. Samtidigt bör sådana potentiella samband vara av betydelse för idrottsrörelsens förebyggande arbete.

Eftersom aktmaterialet i detta avsnitt är begränsat, och de intervjuade fotbollsspelarna och journalisterna baserar sina utsagor på källor som vi inte kan kontrollera, bör följande uppgifter tas med en nypa salt.

Sårbarhetsfaktorer för rekrytering

- Kriminella kopplingar
- Ekonomiska problem
- Osäkra karriärer
- Spelintresse och kontakt med spelmarknad
- Attityder och neutralisering

Kriminella kopplingar

En sak vi kan utläsa från förundersökningsmaterialet är att flera av de utpekade idrottsutövarna, ledarna och funktionärerna på ett eller annat sätt står nära kriminella miljöer. Bland dem finns bland annat spelare med nära släktingar dömda för grova brott. Andra står nära personer som enligt uppgifter figurerar i kriminella nätverk. Det finns även exempel på att klubbars ledningar infiltrerats, eller till och med tagits över, av organiserad brottslighet. Vi ser

även exempel på att externa aktörer känner varandra genom tidigare idrottande.

Exakt hur orsakssambanden ser ut vet vi i dagsläget inte mycket om, men det är inte svårt att föreställa sig att närhet till kriminella miljöer kan skapa förutsättningar för att manipulerade matcher ska uppkomma. Det kan bland annat handla om att betala igen skulder, eller göra en tjänst åt någon som hamnat i knipa. Vi återkommer till detta nedan.

Även i de intervjuer vi genomfört med polis, åklagare, spelare och journalister är kriminella kopplingar ett återkommande tema. Flera av intervjuerna har också kommit att handla om fotbollens kontaktytor till kriminalitet i mer allmänna termer. En sportjournalist, som även har mångårig erfarenhet som kriminalreporter, uttrycker saken så här:

Man kan lite grann se i de här ungdomsgängen ... många av dem är fotbollsspelare. Där har du någon sorts närhet till den andra, kriminella världen. Du kanske har en brorsa som råkar vara inblandad i något gängbråk eller oförrätt där. Och så är blod tjockare än vatten ... ”Ja, men okej, du kan betala tillbaka det här genom att få brorsan och deras lag att spela lite sämre”.

En intervjuperson som är verksam inom rättsväsendet och saknade tidigare erfarenhet av fotbollsvärlden, noterar med förvåning hur många fotbollsspelare som kommer från ”stökiga” bakgrunder. Inom ramarna för den här studien kan vi inte göra mycket mer än att konstatera att insatta personer inom både rättsväsende och idrottsrörelse menar att problemen med manipulerade matcher är ett uttryck för ett mer generellt problem med kontakter mellan idrottens värld, inte minst fotbollens, och kriminella miljöer. Möjligt skulle framtida forskning på detta mer allmänna tema kunna vara användbar även i arbetet mot matchfixning.

Ekonomiska problem

En identifierad sårbarhetsfaktor som återkommer i flera av de misstänkta fallen är spelare, ledare och domare med ekonomiska problem. Det handlar då framför allt om skulder och om idrottare som lever över sina tillgångar. I flera spelarintervjuer lyfts ekonomiska problem fram som en potentiell risk för att bli mer mottaglig för rekryteringsförsök.

Att många av idrottsutövarna, i alla fall de som spelar i division 2 och neråt, berättar om låga löner och om extraarbete för att få ekonomin att gå ihop, är knappast vare sig förvånande eller att betrakta som en sårbarhetsfaktor i sig. Men i några av intervjuerna berättar spelare och ledare om dysfunktionella klubbar som inte går runt ekonomiskt och löner som inte betalas ut som de ska. En av idrottsutövarna har själv råkat illa ut i samband med att hans förra klubb gick i konkurs.

De är skyldiga mig [en ansenlig summa]. Sen gick de i konkurs. Och vem ska jag vända mig till? Som spelare borde vi kunna ha någon säkerhet. Och det som händer när pengarna inte kommer, är att spelarna ändå fortsätter, för de vill visa sig, och hoppas kanske kunna gå vidare till annat lag nästa säsong. Annars är man ju ute.

Det är också tydligt att klubbens organisation i det här fallet fungerat illa:

Sportchefen kunde man inte få tag på två månader. Sen dök han plötsligt upp i omklädningsrummet som om inget hade hänt.

I många klubbar, förklarar en ledare i spelarens nya klubb, är det hög omsättning på sportchefer, vilket hänger samman med att det ofta är en i princip ideell position.

Några av de intervjuade har i det här sammanhanget talat om riskerna med ”låtsaslag” som uppstår över en natt och inte har någon grund i föreningsliv eller ungdomsverksamhet. Möjligen, har ett par intervjupersoner frågat sig, är det ”för lätt” att starta en klubb, vilket kan inbjuda till att oseriösa personer med grumliga motiv lockas till att göra detta.

... det är för mycket oseriösa människor som sitter i ledningar. Det är ju bara att titta ... Titta på de som sitter i ledningen i division 4-lag! Det är ju inte guds gåva till bokslutet liksom.

En intervjuad spelare funderade kring om det i stället för avsiktliga och uttänkta matchfixningsmotiv snarare kan handla om att okunskap i föreningslivet blir en sårbarhet för manipulerade matcher:

Men det är lite så, det kan ju vara de som startat en klubb. Så har de satt ihop ett bra gäng och gått upp i divisionerna. Så sitter de själva i styrelsen tillsammans med tre andra. Det många av dem inte inser är ju att om de blir skyldiga [specialdistriktsförbundet] 30 000 för seriesystem eller vad det nu handlar om ... Du blir ju själv betalningsansvarig om du sitter i styrelsen. Och blir de själva betalningsansvariga och måste se till att det finns pengar i kassan – ja, då kanske det [matchfixning] är den snabbaste och enklaste vägen ut. Det är nog många som inte riktigt vet regelverket och inte riktigt vet skyldigheten ... Jag tror det är för enkelt att starta en klubb.

I intervjuerna framkommer också en hel del frustration över svårigheten att som spelare få hjälp om man på ett eller annat sätt råkat illa ut. En intervjuad spelare som inte fått ut sin lön menar att det inte är värt att gå med i en fackförening eftersom de ändå inte kan göra något. Fotbollförbundet framstår för honom som lika tandlöst:

De säger bara ring hit och ring dit, bla bla bla. Det finns ingen som har något att sätta emot.

Sportchefen i spelarens nya klubb, som hjälpt till i kontakterna med den förra klubben och med förbundet, håller med och ställer också problemet i relation till pågående diskussioner om att skärpa de disciplinära påföljderna för matchfixning:

Det blir väldigt skevt om förbundet inte hjälper en spelare som inte får sin lön, men samtidigt är så hårda mot enskilda om de gör något fel.

Ytterligare en aspekt av löner och löneersättning som kan vara värd att beakta är lönespridning. Inte heller det faktum att spelare tjänar väldigt olika är att betrakta som förvånande. Men om löner upplevs som ”orättvisa” kan det möjligen skapa problem. Det är egentligen inget vi kunnat se i spelarintervjuerna, men i förundersökningen gällande ett av de lag som misstänkts ha varit involverat i matchfixning, finns rapporter om att problemen uppstått i samband med konfliktfyllda diskussioner i omklädningsrummet om vem som tjänar vad.

Från intervjuer med intresseorganisationer framgår det att lönerna, inom både fotbollen och andra idrotter, kan skilja sig åt markant mellan olika divisioner och även mellan olika spelare i samma lag. Exempelvis beskrev en av intervjupersonerna hur situationen såg ut för några år sedan. Då var snittlönen för en spelare inom Allsvenskan ca 60 000 kr i månaden. Men två spelare i samma lag kunde tjäna 5 000 respektive 200 000 kronor i månaden. Det är viktigt att ha i åtanke att även om det råder stora löneskillnader inom och mellan idrotterna så är idrotten en heltidssysselsättning för spelare på de högsta nivåerna. Det innebär att även om en spelare endast får några tusen kronor i månaden, måste den spendera lika mycket tid på att träna som en spelare som tjänar det tiofaldiga. Det är svårt att kombinera den idrottsliga sysselsättningen med annan form av yrkesutövning på grund av att träningar många gånger sker på dagtid och att långa resor ofta förekommer vid matchspel. Således förefaller det troligt att ojämlika löner kan vara en sårbarhetsfaktor vid rekrytering av idrottare till manipulerade matcher.

Utländska spelare

En aspekt som kommit upp i spelarintervjuerna, och som även stämmer med den bild som framträder i Polisens material, är att flera av de spelare som tros ha manipulerat matcher är inköpta från utlandet. Här finns det i och för sig en uppenbar risk att miss-tankar i oproportionerlig grad riktas åt det hållet, och att fler sådana fall därför upptäcks. Samtidigt ser vi tecken på att från utlandet inköpta spelare löper förhöjd risk att hamna i ekonomiskt utsatta situationer.

Att utländska spelare i hög grad är beroende av sina klubbar för arbets- och uppehållstillstånd, har också visat sig kunna vara en riskfaktor. I ett belysande fall har klubben köpt in ett antal utländska spelare och sedan hamnat i ekonomisk knipa. Idrottsutövarnas löner har då drastiskt skurits ner – en enkel sak eftersom de får en stor del av lönen svart och utanför deras formella avtal. En av dessa spelare skulle enligt vittnesuppgifter varit lovad en lön på 10 000 kronor i månaden, men har i själva verket bara fått ut 3 000 kronor. Konflikter uppstår givetvis kring detta. Någon gång under den här perioden kommer idrottsutövarna i kontakt med, och slår sig i slang med, externa matchfixare.

I detta, och andra likande fall, kan de utländska idrottsutövarnas beroendeställning till klubbledningen göra det svårt för dem att anmäla oegentligheter. Det kan också finnas andra skäl till att de har svårt att göra sin röst hörd – att de kanske saknar ett socialt nätverk eller inte behärskar språket. I just detta fall lyckades alltså matchfixare komma över idrottsutövarnas kontaktuppgifter och kunde dra nytta av deras sårbara situation för att förmå dem att fixa matcher.

En av de intervjuade sportcheferna tog upp ytterligare en dimension av de utländska idrottsutövarnas situation som kan spela roll. De svenska lönerna är jämförelsevis låga, samtidigt som svensk fotbolls rykte utomlands är gott. ”Svenska spelare är lite ’svenskt nötkött’”, förklarade sportchefen. De har rykte om sig att vara sunda, äta bra, sova bra, träna klokt. Att spela för låg lön i Sverige kan därför vara smart ur karriärsynpunkt även om det inte betalar sig just nu. Men det säger sig självt att den situationen också öppnar för besvikelse om drömmarna inte slår in.

Intervjuerna pekar alltså på flera aspekter av fotbollens arbetsvillkor och arbetsmarknad som kan bidra till att öka spelares sårbarhet för exempelvis påtryckningar utifrån. Men många av idrottsutövarna har också varit noga med att påpeka att fotbollen inte ska jämföras med ett vanligt jobb. ”Glädjen och sammanhållningen kan inte mätas i pengar”, som en av dem formulerar saken. Det är över huvud taget slående hur många av idrottsutövarna som talar om sin yrkesutövning i termer av sammanhållning, spelglädje och drömmar om framtida framgångar. Detta borde på det hela taget vara positivt ur ett korruptionsperspektiv, men det utesluter inte att situationer där motivation och sammanhållning plötsligt sviker kan vara särskilt sårbara.

Osäkra karriärer

En fråga relaterad till spelares ekonomi handlar om hur en karriär som idrottare fungerar i det större perspektivet av ett längre yrkesliv. I vilken mån finns det exempelvis utrymme att arbeta eller studera vid sidan om idrotten? Hur ser förutsättningarna för att

bygga vidare på idrottskarriären ut? En sak som flera spelare och ledare tycker sig se är att många av de spelare som lockas att delta i matchfixning ofta befinner sig i slutet av karriären. Det framstår också som troligt i ljuset av tidigare korruptionsforskning (Brå 2014:4). Så här säger en sportchef med mångårig erfarenhet som spelare och ledare:

Jag skulle kunna göra en lista på personer som man borde hålla koll på. De finns inte i lag som är ordnade och har spelare som brinner för sporten och har drömmar. Det handlar om äldre spelare som fortfarande tror att de är unga talanger. Sen plötsligt tar de en titt i körkortet och inser att de inte är det längre. Och då kan det vara lockande att göra något om någon kommer fram med ett erbjudande, det är då det kan hända något.

Flera av de intervjuade idrottsutövarna menar att deras ofta kringflackande och ibland ekonomiskt osäkra tillvaro försvårar långsiktig planering och studier. Många av de spelare vi träffat går på korta kontrakt och har en brokig karriär bakom sig med spel i många olika klubbar på kort tid. Denna aspekt av tillvaron tycks dock de flesta vara tillfreds med, men de vittnar om att det försvårar studier eller arbete vid sidan av fotbollen. Intervjuerna antyder också att förutsättningarna för sådan långsiktighet förändras över tid. Några av de med lite längre erfarenhet av elitfotboll tycker sig exempelvis se allt fler spelare som inte går ut gymnasiet. Elitsatsningen, menar de, sker i allt yngre åldrar – i dag måste man tidigt, kanske redan som 14- eller 15-åring bestämma sig för om man ska ”satsa fullt ut eller inte satsa alls”. Denna utveckling kopplar idrottsutövarna också till krav på högre fysiska prestationskrav inom sporten. En spelare med nästan femton års erfarenhet av fotboll på toppnivå menar att den fysiska nivån som krävdes i Allsvenskan för femton år sedan motsvarar den som i dag krävs i Division 2. En annan spelare lägger till att när han var ny i den Allsvenska storklubb han spelade i som 20-åring hörde det till vanligheterna att spelare kom tillbaka efter den månadslånga decembervilan ”tre kilo plus”. Nuförtiden tar man bara en vecka ledigt innan man är i gång med fysträning igen, menar spelaren.

I intervjuer med spelare i högre divisioner, där spelare har bättre lön, har en annan sida av saken också kommit fram. Att avsluta sin fotbollskarriär kan vara tufft, inte för att idrotten hindrar studier eller karriär, utan snarare tvärtom för att tillvaron som fotbollsspelare är ”rätt glassig”, med relativt bra lön, stimulerande vardag, och gott om fritid. Den relativt tillfredsställande tillvaron, menade en av våra intervjuade spelare, gör att en del spelare skjuter på tankarna om livet efter karriären:

Man lever som sagt i en liten bubbla de här åren. Man går upp och tränar några timmar om dagen, så är man färdig där. Har

man varit lite smart hade man lagt all ledig tid på studier vid sidan ...

Å andra sidan ska man komma ihåg att flera av de spelare som utpekats för att ha varit delaktiga i att fixa matcher varit unga, och att flera av de äldre utpekade idrottsutövarna också tros ha deltagit i oegentligheter tidigare i karriären. Även detta framstår som troligt givet vad man vet om korruption mer generellt (Brå 2014:4). Polisen tycker sig i sitt material även se tecken på att matchfixarna medvetet har värvat yngre spelare, som kanske inte är lika etablerade i sina lag, som de sedan följer genom karriären. Detta behöver i och för sig inte motsäga den oro som sportchefen hyser för äldre spelare. Det kan mycket väl vara så att både yngre och äldre spelare är särskilt intressanta för påverkare, men av olika skäl.

Spelintresse och kontakt med spelmarknad

Ett av de teman som de intervjuade fotbollsspelarna haft allra mest synpunkter på är den spelkultur som både omgärdar och genom-syrar fotbollen. En dominerande synpunkt i intervjuerna har varit att spelmarknaden ”exploderat” eller ”gått över styr” under senare år. Utbudet av spelbara matcher och matchhändelser innebär, med en av idrottsutövarnas ord, ”en inbjudan” till matchfixning.

Att spel på deras matcher omsätter stora summor är också något som flera av idrottsutövarna sätter i relation till sin egen ekonomi. Många rapporterar att de tycker det känns märkligt att deras ”arbete” genererar så mycket pengar för personer utanför idrotten. Idrottsutövarna kommer i kontakt med denna ”exploderande” spelmarknad inte bara via media. En av de intervjuade idrottsutövarna berättar att den ökande vadslagningen till och med avspeglas i hur nära vänner förhåller sig till hans idrottande: ”Förr ringde de och sa: ’Jag såg att ni vann i går – grattis!’ Nu säger de: ’Bra jobbat – jag hade en etta på er!’ Det är som om spelet har blivit det viktiga, viktigare än själva idrotten.” Fotbollen har ”nästan blivit som trav”, kommenterar hans lagkamrat berättelsen, ”och det känns så konstigt. Vi spelar ju för klubben, laget, fansen – hästar har ju inga sådana känslor”.

En del av frustrationen riktar idrottsutövarna mot den svenska spelmarknadens regelverk och i förlängningen mot Svenska Spel. Flera av de spelare och ledare vi talat med menar att Svenska Spel tjänar mycket på dem och betalar tillbaka relativt lite genom sin sponsring, särskilt till divisionerna under Superettan, samtidigt som spelmonopolet och Svenska Fotbollförbundets sponsringsavtal med Svenska Spel hindrar föreningarna att på egen hand upprätta andra sponsringsavtal. Flera föreningar berättar att de har

stående erbjudanden från utländska spelbolag utan licens i Sverige, som de inte kan tacka ja till på grund av sponsringsreglerna. Det faller förstås utanför denna rapport att ta ställning i frågan.

Däremot är det värt att notera att många spelare uttrycker missnöje över att andra tjänar stora pengar på deras slit, samtidigt som de själva har svårt att få ihop ekonomin och man dessutom känner att man hindras att på egen hand försöka åtgärda det. I relation till det ekonomiska läget har några av idrottsutövarna också uttryckt skepsis gällande den uppmärksamhet matchfixning fått under senare år – denna rapport inkluderad:

Det finns riktiga problem i fotbollen. Och då gör ni en studie om match-fixning! Ni borde göra en om money-fixing i stället!

Även om idrottsutövarna alltså har mycket kritiskt att säga om spelande och spelmarknad, är det många av dem som själva spelar. Snacket om vadslagning i omklädningsrum och på spelarbussar har också ”exploderat”, det är de intervjuade personerna i stort sett ense om. I intervjuerna framgår att många idrottare ofta spelar hos olika spelbolag, både på inhemska och utländska matcher. Idrottsutövarna har ofta bra koll på vilka odds som hade erbjudits på tidigare spelade matcher och känner i vissa fall till de exakta siffrorna på oddsen. Detta tyder på att vadslagning är ett stort intresse och att de idrottare som satsar pengar hos spelbolag är väl medvetna om de summor som insatser kan generera vid vinst. I några intervjuer antydes även att spelmissbruk förekommer. Detta utbredda spelintresse skulle möjligen, särskilt i kombination med annan sårbarhet som exempelvis skulder, kunna innebära en risk för att matchfixning uppkommer.

Att det även förekommer att man satsar pengar på egna matcher – något som är förbjudet enligt Svenska Fotbollförbundets regelverk och som brukar lyftas fram som en riskfaktor i diskussioner om matchfixning – framstår i intervjuerna som en självklarhet. Några av idrottsutövarna säger sig anta att det förekommer, men flera av dem säger sig veta med säkerhet att så är fallet. Det handlar då alltså i första hand om att de lägger insatser på vinst för det egna laget. Någon av idrottsutövarna påstår sig inte ha vetat om att även detta är förbjudet enligt Svenska Fotbollförbundet, men de flesta i våra spelarintervjuer tycks känna till det. De menar att det dels är så enkelt att spela via någon annan och dels också känns naturligt: ”Alla andra kan ju tjäna pengar på att jag gör en bra match – varför inte jag?” ”Alltså, det där med att man inte får spela på egen match, det är den sämsta idén de någonsin fått!”, utbrister en av idrottsutövarna apropå Svenska Fotbollförbundets regel om spel på egna matcher.

Ytterligare en kontaktyta mot spelmarknaden som belyses i intervjuerna handlar om förfrågningar om ställtips. I princip alla vi intervjuat vittnar om att detta är ganska vanligt förekommande.

Mest tycks det handla om släkt och vänner som spelar och som undrar hur laguppställning och form ser ut, men även om främmande personer som kommer fram i samband med match eller träning eller tar kontakt genom sociala medier.

Attityder och neutraliseringar

Grumliga värderingar och oklara attityder till manipulerade matcher kan också bidra till ökad sårbarhet. De kan exempelvis vara viktiga faktorer när kontaktade idrottare, som vi tidigare visat, vidarebefordrar en förfrågan till sina lagkamrater för att känna av vad som är socialt accepterat.

Ingen av de spelare som vi intervjuade har, oss veterligen, deltagit i att manipulera en match, och på en direkt, tidigt ställd fråga om hur idrottsutövarna ser på manipulerade matcher, har i princip alla tagit starkt avstånd. Vanliga svar har varit att det helt enkelt är ”omoraliskt”, att det innebär att svika sina lagkamrater och att bara någon utan ”passion för sporten” kan göra något sådant. Idrottsutövarna har även haft svårt att tänka sig att de själva eller en lagkamrat skulle kunna hamna i en situation där det framstod som en rimlig utväg. Uppfattningen att matchfixning aldrig skulle kunna ske i den egna klubben har varit slående i intervjuerna – riskerna ligger, i nästan alla svar vi fått på sådana frågor, alltid någon annanstans. Undantaget har varit de intervjupersoner som varit aktiva i lag som drabbats, och som alltså redan fått den illusionen krossad en gång.

Samtidigt har idrottsutövarna gett uttryck för frustration eller missnöje som skulle kunna fungera som motiv till, eller så kallad ”neutralisering” av deltagande i manipulation. Neutralisering är en sorts bortförklaring som underlättar regelöverträdelser genom att skuldbördan reduceras. Kriminologisk teori identifierar åtminstone fem vanliga neutraliseringstekniker: 1) förnekande av ansvar, 2) förnekande av uppkommen skada, 3) förnekande av offret, 4) fördömande av fördömnarna och 5) åberopande av högre lojaliteter (Sykes och Matza 1957).

Under några av intervjuerna har intressant nog en sorts hypotetisk neutralisering av matchfixning tagit form under samtals gång. Efter att ha samtalat om några av de saker de upplever som mindre tillfredsställande med fotbollskarriären – låga löner, skaderisk och upplevda orättvisor – har idrottsutövarna i flera av intervjuerna haft betydligt lättare att sätta sig in i en ”sårbar” situation. I en av intervjuerna började idrottsutövarna spontant att tillsammans formulera ett sådant scenario:

Man kanske har fru och barn, man blir skadad ett helt år, hankar sig fram ekonomiskt och drar på sig skulder och kämpar med rehab för att till slut kunna komma tillbaka. Så får man

plötsligt inte ut sin lön. Och sen kommer någon fram och erbjuder en 10 000 för att göra något litet. Ja, vad fan ska man göra?

Detta ska inte nödvändigtvis ses som ett uttryck för vad idrottsutövarna "egentligen" tycker, utan bara att det finns aspekter av tillvaron för fotbollsspelare som skulle kunna användas för att legitimera att man bryter mot regler och förtroenden. I citatet ser vi ett tydligt exempel på *förnekande av ansvar* – att ta emot pengar framstår som närmast en nödvändighet. Vissa av de uttalanden som redan tagits upp kan också förstås utifrån ett neutraliseringsperspektiv. Diskussioner kring det orättvisa i spelmarknadens vinster skulle exempelvis kunna ligga till grund för *förnekande av offret, förnekande av skada* eller *fördömande av fördömnarna*.

En relaterad fråga handlar om hur benägna idrottare är att anmäla misstänkta företeelser. Det intryck vi fått från intervjuade åklagare, poliser och journalister är att det råder en stark tystnadskultur kring problemet med manipulerade matcher inom idrotten – att idrottare drar sig för att berätta vad de vet för att skydda sig själva och sina lagkamrater. En av de intervjuade åklagarna talar om många av matchfixningsärendena som "målsägarlösa" och jämför med utredningar av våld i nära relationer, där det inte är ovanligt att brottsoffer inte vill berätta om det som har hänt. I flera av ärendena har hot och utpressning förekommit i anslutning till erbjudandet men man kan också ana att det finns en rädsla för att karriären kan ta skada av att man ens associeras med matchfixning. Även idrottsutövarnas huvudmän – de lag och klubbar som drabbats – verkar i många fall mer oroliga för sitt rykte än för själva brottslighetens konsekvenser.

I flera av intervjuerna sa idrottsutövarna att de var osäkra på hur de skulle reagera om de upptäckte att lagkamrater är involverade i något misstänkt. Några spelare ansåg att det "inte angick dem" om en match var manipulerad. De menade också att de hellre skulle konfrontera spelaren själv än att rapportera denne till tränare eller ledning. Flera av dem menade att det kändes väl hårt att utsätta någon för risken att stängas av eller åtalas, inte minst i ljuset av de nya, hårda straffen inom idrottsrörelsen. Flera av dem talar om detta i termer av lagsammanhållning och om det obehagliga i att bli en "angivare". Man kan konstatera att denna typ av svar också speglas av flera exempel i förundersökningar, där spelare haft information men undvikit att föra den vidare eller förhalat informationen.

Okunskap om matchfixningens konsekvenser kan också spela en roll i det här sammanhanget. Baserat på spelarintervjuerna kan vi konstatera att många spelare har dålig koll på vilka konsekvenserna kan bli för spelare som involverar sig i matchfixning, både när det gäller straffpåföljder, de former av hot och utpressning som uppstår i samband med matchfixning samt följderna för klubbarna och idrottsrörelsen i stort.

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att spelarintervjuerna ger flera exempel på sådant som tidigare forskning om korruption identifierat som utmärkande för särskilt sårbara organisationskulturer. En svensk undersökning (Brå 2014:4, s. 79–87) har bland annat visat att riskerna för korruption ökar i organisationskulturer som

- är blinda för att korruption kan förekomma
- präglas av informella regelsystem där vissa personer upprepade gånger bryter mot olika regler
- strävar efter effektivitet, även om man genar och i själva verket begår brott för att nå resultat
- bygger på konsensus, där personer som har en avvikande mening ger efter för grupstrycket och i vart fall inte påtalar felaktigheterna för någon utomstående.

Särskilt *blindhet för förekomsten av korruption* och *konsensus* framstår i intervjumaterialet som troliga sårbarhetsfaktorer för idrottsorganisationer. Givet att idrottsrörelsen odlar stark laganda, och ofta bygger på antagandet om att andra spelar rent, är det kanske inte förvånande. Riskerna för korruption kan alltså möjligen ses som baksidan av dessa i grunden positiva värden.

En sak som, apropå *blindhet för förekomst av korruption*, är värd att notera är att det i flera av spelarintervjuerna under samtals gång kommit fram anekdoter och berättelser om misstänkta företeelser. Det kan tyda på att det finns misstänkta saker som inte noteras för att det inte riktigt hör till det förväntade. Denna dynamik var exempelvis särskilt tydligt i en av intervjuerna, som av en händelse genomfördes strax efter det att laget spelat en match som stängts för spel av Svenska Spel på grund av misstänkta oddsrörelser. Inledningsvis sade idrottsutövarna att det ”inte fanns på kartan” att matchen faktiskt var fixad. Men en timme in i intervjun sade en av dem att ”man blir fundersam, när man väl börjar tänka i de banorna”. Det var ju till exempel ett rött kort i matchen som var väldigt märkligt, dels för att det var så ”onödigt”, dels för att det inte hade följts av de sedvanliga protesterna. Och då var det plötsligt flera av de andra som höll med – de hade också tyckt att det var väldigt märkligt. I en annan intervju nämnde en av idrottsutövarna, sent omsider, att han tidigare spelat tillsammans med en spelare som frekvent figurerat i media i anslutning till matchfixning, medan en annan kom att tänka på en träningsmatch utomlands för ett antal år sedan, där han var säker på att domaren var ”köpt”. Det samlade intrycket är att matchfixning i många lag inte är något som hör till de vanliga samtalsämnena.

Sammanfattning: Vilka personer blir måltavlor för rekrytering?

- Materialet visar på ett antal faktorer som potentiellt gör idrottsaktörer särskilt intressanta för matchfixare eller mottagliga för påtryckningar.
- Flera av de utpekade spelarna har, sedan tidigare kopplingar till kriminella miljöer.
- Materialet visar att ekonomiska problem utgör en sårbarhetsfaktor. I vissa fall har problemen varit kopplade till dåligt skötta klubbar, uteblivna löner, eller utnyttjande av inköpta spelare.
- Osäkra karriärstrukturer inom idrotten kan också bidra till sårbarhet.
- Spelarintervjuer visar hur idrottsliga aktörer kan neutralisera deltagande i manipulerade matcher.
- Vi ser även tecken på att idrottsliga organisationskulturer kan vara särskilt sårbara för korruption.

Hur manipuleras matcher?

Vilka metoder som används för att manipulera matcher beror på vilka idrottsliga aktörer som rekryterats, hur många de är, vilka positioner de har på plan och vilket utfall av matchen som eftersträvas. Det planerade utfallet är i sin tur kopplat till de spel som spelmarknaden erbjuder, exempelvis vinst/förlust, slutresultat, en viss målskillnad, antal hörnor eller gula kort.

Manipulation av match

- Udermåligt spel
- Strategiska misstag
- Avsiktliga gula och röda kort
- Avsiktliga hörnor
- Självmordspassningar
- Felaktiga domslut

Det vanligaste upplägget i de misstänkta fallen har varit att spelare i det ena laget medvetet försökt förlora. Syftet har varit att antingen förlora oberoende av poängställningen eller få matchen att sluta med ett specifikt resultat eller målskillnad. I vissa fall har det funnits tecken på att läggmatcher kombinerats med många kort och utvisningar. Även om korten och utvisningarna i sig inte alltid har fyllt en funktion så har de bidragit till att matchen slutat med förlust för det aktuella laget.

I något fall tycks inte upplägget ha varit att det ena laget ska förlora utan enbart att matchen ska resultera i ett specifikt antal mål totalt. Den typen av upplägg torde vara svårare att upptäcka då lagen kan prestera som förväntat i förhållande till varandra, så länge det förutbestämda antalet mål inte är uppseendeväckande stort. På så vis kan den eller de spelare som är involverade i manipulationen både släppa in många mål, samtidigt som de spelar offensivt och själva skapar många målchanser.

I några matcher har det önskade slutresultatet fastställts sent i matchen, ibland så sent som i förlängningen. I vissa fall verkar det uttänkta upplägget inte ha varit helt bestämt utan har reglerats under matchens gång. I en del av dessa fall tros personer vid sidan

av planen genom givna signaler ha kommunicerat instruktioner till spelare eller domare under pågående match.

Man bör komma ihåg att det är svårt att med säkerhet skilja oavsiktliga misstag från avsiktliga. Till skillnad från spelmarknaden, där tydliga avvikelser i oddsrörelser kan indikera att matchen är manipulerad, är det oftast svårt att upptäcka själva manipuleringen på plan.

Från spelarintervjuerna framgår det att professionella spelare som är väldigt fotbollskunniga och följer matcher i egen serie eller andra nationella serier har svårt att bedöma vad som är avsiktliga och oavsiktliga misstag på plan. De kan få en känsla av att det sker ett avvikande spel på plan men de kan oftast inte konkretisera vad det är som gör att de uppfattar spelet som avvikande. Sker en misstänkt manipulation i den egna matchen uppger flera spelare att det är ännu svårare att upptäcka något för då är de så fokuserade på sin egen prestation i matchen.

Nej, man tänker inte på det när man själv spelar matchen. Då är man så fokuserad på att vinna.

Det är ju jättesvårt att säga om ett mål som målvakten släpper in beror på en miss eller om han gör det med flit.

Vid ett intervjutillfälle hade spelaren själv spelat i en match som i efterhand misstänktes vara manipulerad. Trots att det fanns en konkret misstanke mot matchen, märkte spelaren inte något avvikande under matchen:

Det kändes som att ... det var en match vi förlorade med några mål. Men har man kollat på hur målen ser ut ... Jag har fått höra att matchen var misstänkt, men jag vet inte ... Det är svåra mål ... motståndarna gjorde rätt så snygga mål och så.

Som tidigare nämndes förekommer det misstänkta målvakter, utespelare och domare i datamaterialet. Vi ska nu titta närmare på hur dessa funktioner kan agera i syfte att manipulera en match.

Målvakt

I vårt material förefaller målvakter vara den spelposition som oftast används för att manipulera matchresultat inom fotbollen. Detta speglar möjligen målvaktens jämförelsevis goda möjligheter att på egen hand påverka ett matchförlopp genom att släppa in enkla mål.

I vissa fall har den utpekade målvakten gjort flagranta misstag, exempelvis att tappa in bollen, slänga sig åt fel håll på skott, eller placera sig längst ut vid sidan av målet. Den finns även exempel i materialet på mer utarbetade strategier som är svårare att upptäcka. Det kan handla om att placera sig på ett otaktiskt sätt i målområdet, att släppa skott till retur eller hörna i förhoppningen

att det leder till ett avslut som är otagbart på riktigt. I ett utpekade fall noterade åskådare att målvakten plötsligt bytte spelstil, vilket resulterade i att han blev mer sårbar för vissa typer av avslut.

Utespelare

Utespelare har i typfallet troligtvis något sämre förutsättningar än målvakter att på egen hand manipulera matchens slutresultat. Mindre matchhändelser, såsom gula eller röda kort och hörnor, är dock inte svåra att iscensätta för en enskild spelare. I materialet finns flera exempel på att spelare med olika funktioner beter sig olämpligt på plan med avsikten att få kort eller att bli utvisade. En inte särskilt subtil metod som vi stött på är en spelare som strax innan han skulle bli utbytt slog till en motståndare för att få tillstånd den utvisning som han dittills hade misslyckats med.

När syftet med manipulationen har varit att förlora matchen har försvarsspelare haft ett passivt eller klumpigt försvarsspel genom att de till exempel inte har gått upp i närkamper när motståndarlaget anfallit, tappat boll på egen planhalva genom märkliga felpassningar, befunnit sig för långt ifrån målet för att kunna försvara vid ett anfall, snubblat, ramlat, skjutit självmål eller krockat med målvakten. När mittfältare eller anfallare har förmodats vara inblandade i manipulerade matcher har de dels haft ett dåligt försvarsspel, dels inte varit tillräckligt offensiva och undvikit att skapa målchanser. De har spelat mer i sidled och bakåt än framåt och passerat bollen emellan sig tillräckligt länge för att motståndarna ska hinna samla sitt försvar.

De tillvägagångssätt som framträder i materialet stämmer väl överens med metoder som beskrivs i internationell vetenskaplig litteratur om manipulerade matcher. Forrest (2012) skriver att försvarsspelare har använt sig av strategiska "misstag" som innebär att motståndarna får ökade målchanser. Hill (2013) ger en liknande bild och kallar ett av dessa strategiska "misstag" för en självmordspassning (suicide pass). Det innebär att en försvarare slår en dålig passning som hamnar utanför målområdet men i närheten av en motståndare som kan skjuta mot mål utan att målvakten har möjlighet att rensa bort bollen. Vidare beskriver Hill mittfältare och anfallsspelare som passerar bollen fram och tillbaka i ett slags mer defensivt passningsspel och att de vid strategiska tillfällen väljer att tappa bollen och missa givna målchanser.

Domare

I de fall domare pekats ut som inblandade i manipulerade matcher har indikationerna på att allt inte står rätt till varit relativt tydliga. Domarna har exempelvis utfärdat onormalt många kort, frisparkar, fouler, straffsparkar eller straffkast jämfört med en vanlig

match. I vissa fall har bedömningarna varit direkt felaktiga, i andra fall korrekta enligt regelverket men inte alla gånger enligt praxis. Ofta har det lag som varit avsett att förlora blivit mycket hårdare bedömt och fått varningar för handlingar som motståndarspelare kommit undan med. Någon enstaka gång har det till och med hänt att domare, som under match misslyckats med att åstadkomma det tänkta resultatet, i efterhand har ändrat i matchprotokoll.

Det kan vara så att felaktiga ingripanden av domare får större uppmärksamhet än spelares handlingar. Flera gånger när domare pekas ut för att ha manipulerat matcher har spelare – särskilt i det ”utsatta” laget – och åskådare starkt ifrågasatt bedömningarna, och i något fall har det resulterat i en väldigt upprorisk stämning på läktaren. Det finns även ett slags kontrollsystem för domare som innebär att varje domare på högre nivå utvärderas och poängsätts av en domarobservatör efter varje dömd match.

Att det är enklare att upptäcka domare än spelare som manipulerar matcher beskrivs också i internationell litteratur (Forrest 2012). Hill (2009b) menar till och med att det är säkrare att värva spelare än domare för att manipulera matcher, eftersom domare inte kan garantera det avsedda resultatet med samma precision som spelare. Han exemplifierar detta med att domare kan utfärda straffar till en spelare som i sin tur missar straffen. Således har domaren inte lyckats i sitt försök att påverka matchresultatet. En annan orsak till att spelare är att föredra framför domare är att domare lättare drar till sig uppmärksamhet då det kan krävas något uppseendeväckande bedömningar för att åstadkomma önskat resultat i matchen (Forrest 2012).

Svårt att protestera mot domare

Våra spelarintervjuer pekar på att svårigheter att protestera mot domslut kan fungera som ett skydd för en domare som missköter sig. Så här resonerade två intervjupersoner i frågan:

Intervjuare: Men kan man som spelare kritisera domaren då?

Spelare 1: Ja, du kan skrika ”Är du köpt eller?!”

Spelare 2: Hade du sagt så till honom i en match hade du fått rätt. Dessutom hade förbudet gällt i tre matcher till för att man sa det.

Spelare 1: Om en domare då är mutad kan han ju använda det. Ge rätt kort, ”nej, han försökte säga att jag var mutad. Och så skrev jag en rapport”. Så får man liksom 25 matcher till ...

I samma intervju belystes även svårigheterna för tränare och klubbledning att ifrågasätta domares insatser under match:

Vi hade en match ... han [person i lagledningen] skickade in på [rapporterade] en domare ... han tyckte att det här var under all

kritik, så kan man inte ... Då fick klubben bara massa skit tillbaka från förbundet: ”Ni snackar inte skit om våra domare”... De skyddar sina egna där. Det är väldigt tufft att kritisera en domare, även från ledning.

Hur mycket inflytande domare har över matchförloppet skiljer sig också åt mellan olika idrotter, något som till viss del kanske förklarar varför domare är så pass framträdande i basketfallen. En representant för en intresseorganisation för spelare resonerade om domarnas position inom basket och menade att en domare där lätt kan manipulera resultatet genom att utnyttja möjligheterna att utfärda fouler⁶ till basketspelare. En basketspelare blir utfoulad efter att ha fått fem fouler och antalet fouler som kan utdömas mot ett lag är obegränsat. Den intervjuade menade att situationer där möjligheter att utfärda fouler kan uppstå i stort sett varje gång det förekommer kroppskontakt med en annan basketspelare. Det gör att domaren, genom att ”välja” att se vissa saker och inte andra, enkelt kan påverka spelet.

I datamaterialet har vi inte sett några tecken på manipulation från andra funktionärer än domare. Forrest (2012) menar emellertid att vissa funktionärer har möjlighet att påverka matchresultat. Medicinsk personal har till exempel möjlighet att fördröja återhämtningen för spelare som skadas under match, och tekniker som arbetar på arenan kan manipulera ljuset i syfte att störa matchen.

---

⁶ Definitionen för foul regleras i Svenska Basketbollförbundets officiella spelregler för Basketboll 2014 i punkt 32.1.1 "En foul är en överträdelse av reglerna genom en otillåten fysisk kontakt med en motståndare och/eller genom ett osportsligt uppträdande.")

Sammanfattning: Hur manipuleras matcher?

- Det vanligaste misstänkta upplägget i materialet är att en eller flera spelare i ett lag medvetet manipulerar en förlust.
- I andra fall har uppdraget bestått i att pricka in ett visst antal mål i matchen.
- Många kort och utvisningar förekommer i några av de misstänkta matcherna, antingen som ett medel för att påverka slutresultatet eller som ett syfte i sig.
- Målvakter eller försvarsspelare förefaller vara den position som man misstänker oftast används för att manipulera matcher.
- Det är svårt, även för ett tränat öga, att skilja oavsiktliga från avsiktliga misstag på plan.
- En domares manipulation kan vara lättare att se, men domarbeslut är samtidigt svårare att protestera mot eller rapportera.
- Förutsättningarna för att manipulera matcher ser olika ut i fotboll och basket. I fotboll tycks målvakten vara särskilt inflytelserik; i basket har domaren stor påverkan på resultatet.

Vilka spelmarknader och spelbolag berörs?

Avvikande spelmönster på de misstänkta matcherna har upptäckts och rapporterats, och i ett antal fall även polisanmälts, av framför allt Svenska Spel. I många av matcherna har de misstänkta insatserna gjorts hos dem, men eftersom de även övervakar odds hos andra bolag, och oddsrörelser på olika marknader påverkar varandra, har Svenska Spel ibland hos andra bolag upptäckt misstänkt spel som inte inkommit till dem.

Spelmarknader och spelbolag

- Spel på flera spelmarknader/spelbolag samtidigt

När det gäller den uppsjö av europeiska spelbolag som erbjuder spel på svenska matcher är bilden betydligt oklarare. Vi vet att de i några fall själva upptäckt misstänkta manipulerade matcher, men eftersom vi inte haft tillgång till deras dokumentation kan vi inte veta i vilken mån de rapporterar misstankar. Vid åtminstone några tillfällen har de blivit varse manipulationen först efter att det svenska rättsväsendet begärt ut konto- och transaktionsuppgifter. Vid några enstaka tillfällen har europeiska spelbolag själva rapporterat avvikelser till Svenska Spel för att varna om manipulationen. I dessa fall har Svenska Spel upptäckt avvikande spelmönster som de inte annars hade uppmärksammat.

I några fall finns indikationer på att matchfixare spelat på det manipulerade utfallet på asiatiska spelbolag. Detta har dock inte gått att bekräfta från rättsväsendets sida, utan där går det endast att förlita sig på rapporter som UEFA och ELMS⁷ har producerat över avvikande spelmönster. Hur och när insatser har gjorts hos asiatiska spelbolag är således oklart och det finns förmodligen ett

⁷ European Lotteries Monitoring System.

stort mörkertal avseende vinstutbetalningar som en följd av manipulerade matcher.

Vid några av de misstänkta matcherna har avvikande spelmönster endast noterats på en enskild spelmarknad, men i de flesta fall har avvikande spelmönster förekommit samtidigt vid två eller alla tre spelmarknader (den nationella, den europeiska och den asiatiska). I nästan samtliga fall har Svenska Spel varit drabbat, bortsett från de misstänkta matcher i materialet som Svenska Spel vid tillfället inte erbjöd spel på.

Antalet manipulerade matcher som har upptäckts hos Svenska Spel tycks dock ha minskat efter hand. En orsak till det kan vara att Svenska Spel fram till juli 2014 erbjöd sina kunder möjlighet att på vissa typer av spel göra insatser och hämta ut vinster anonymt.⁸ I dag är allt onlinespelande, nationellt och i Europa, knutet till spelkonton med registrerade personuppgifter.⁹ I vissa länder finns dock möjlighet till anonymt spel i butiksmiljö. I Asien är möjligheterna för anonymt spelande ännu större. Det är rimligt att anta att matchfixare därför alltmer övergår till att spela i Asien, med ett växande mörkertal som följd.

Sammanfattning: Vilka spelmarknader och spelbolag berörs?

- Vid de flesta misstänkta svenska matcher har avvikande spelmönster förekommit samtidigt vid två eller alla tre spelmarknaderna (den nationella, den europeiska och den asiatiska).
- I nästan samtliga fall av misstänkta matcher har Svenska Spel drabbats, bortsett från de misstänkta matcher i materialet som Svenska Spel vid tillfället inte erbjöd spel på.
- Antalet avvikande spelmönster på misstänkta matcher hos Svenska Spel tycks ha minskat över tid till följd av att det inte längre går att spela anonymt. I dag är allt spelande, nationellt och i Europa, knutet till spelkonton med registrerade personuppgifter.

⁸ Vid vinstuttag över 1 000 kr krävdes dock, från och med 2011, legitimering och registrering.

⁹ Det förekommer dock stor variation gällande ID-kraven.

Vilka spelformer inriktar sig spelbedragarna på?

Det finns naturligtvis ett beroendeförhållande mellan på vilket sätt en match manipuleras och vilka spelformer på spelmarknaden som spelbedragarna placerar sina insatser på. Om syftet med den manipulerade matchen är att det ena laget ska förlora med ett specifikt antal mål, eller att båda lagen tillsammans ska åstadkomma ett specifikt antal mål samtidigt som det ena laget ska förlora, ökar spelmöjligheterna jämfört med om den manipulerade matchen enbart går ut på att det ena laget ska förlora.

Spelformer

- Ofta singelspel
- Vinst för specifikt lag
- Särskilt minimiantal mål i matchen
- Särskild målskillnad
- Antal hörnor
- Antal varningar
- Antal utvisningar
- Bestämda tidsintervaller för målen

Valet av metod att manipulera matchen på plan är också avhängigt de spel som erbjuds hos olika spelbolag. Framför allt den internationella spelmarknadens utbud av spelbara händelser i matchen är omfattande, och nedan listas ett axplock av händelser, som olika spelbolag i april 2015 (baserat på en snabb genomsökning på internet) erbjöd odds på:

- mål första fem minuterna (ja/nej)
- tid för första mål
- hörnor (antal, när i matchen)
- antal kort i matchen (röda/gula)
- lag att göra nästa mål i matchen
- mål i första/andra halvlek (ja/nej, vilket lag, antal)
- lag som gör mål först/sist i matchen

- målgörare i första/andra halvlek (namn på person)
- lag att vinna/hålla nollan
- självmål i matchen (ja/nej, antal, när i matchen)
- totalt antal mål i matchen (ena laget/båda).

Det varierande och generösa utbudet gör det möjligt för matchfixaren att utforma sitt upplägg baserat på vilka idrottsliga aktörer som värvats. Om det exempelvis är en domare som ska manipulera matchen så kan den personen utfärda ett visst antal gula eller röda kort, om det är en försvarsspelare kan den göra självmål vid ”rätt” tidpunkt, om det är en målvakt kan den släppa in bollar och så vidare.

Att, som den typiska *tillfällighetsfixaren*, identifiera en enskild match med goda förutsättningar kräver inte någon ingående kunskap om spelformer och spelmarknad. Utmärkande för de mer organiserade matchfixarna är att de använder sin kunskap för att konstruera upplägg för att maximera avkastningen. Det gäller *nationella matchfixarnätverk*, som har ingående kunskap om lag, turneringar och spelmarknaden, men troligen även *ekobrottsnätverken*.

Det är emellertid inte möjligt att i denna studie ge en heltäckande bild av vilka spelformer spelbedragarna inriktar sig på. Det beror på att det underlag om spelmarknaden som vi har kunnat ta del av nästan uteslutande kommer från Svenska Spel. Det innebär att de spel som skett på den europeiska eller asiatiska spelmarknaden inte finns redovisade i någon större utsträckning. Den nationella och internationella spelmarknaden skiljer sig åt då de utländska spelbolagen generellt sett har ett större utbud av spel. Till skillnad från Svenska Spel, som bara erbjuder vissa typer av spel, erbjuder de utländska spelbolagen vadslagning på i princip alla möjliga matchhändelser som kan inträffa. Baserat på de spelmonster som identifierats hos spelbolagen och de misstänkta manipulationer som skett på plan har vi kunnat skapa oss en ungefärlig bild av vad spelbedragarna har spelat på. Insatser har gjorts på

- vinst för ett specifikt lag
- ett särskilt minimiantal mål i matchen
- en särskild målskillnad
- hörnor
- utvisningar.

De spelformer där det finns antydningar om att insatser har gjorts, men som är svåra att bekräfta, är spel på antal gula och röda kort samt spel på bestämda tidsintervaller för målen. I materialet kan vi, som vi tidigare beskrivit, se bevis på att domare som tros ha manipulerat matchen, har utfärdat ett uppseendeväckande antal gula och röda kort. Frågan är dock om korten har utfärdats för att påverka slutresultatet eller om korten i sig har varit det primära spelobjektet. Detsamma gäller de spelare som medvetet tycks ha betett sig på ett felaktigt sätt på plan i syfte att få gula och röda kort.

Gällande bestämda tidsintervaller för målen, går det att spekulera kring om de matcher där matchen löpt på som förväntat under första halvlek och sedan i andra halvlek utvecklats i en oväntad riktning, har skett av en slump eller utifrån ett planerat upplägg. I några matcher har vi sett att det under stora delar av matchen funnits höga insatsströmmar på att matchen ska sluta med ett högt antal mål – trots att första halvlek varit mållös eller åtminstone väldigt målfattig. I ett annat exempel har oddsrörelserna inför andra halvlek indikerat att matchen ska sluta med vinst för det ena laget trots att det andra laget har haft en stark ledning under första halvlek. Först en stund in i andra halvlek har laget som tippats till vinst börjat göra mål för att i slutet av matchen kvittera och sedan vinna. I båda exemplen är det således möjligt att det varit uttänkt från början att styrning av matchen ska ske i ett senare skede för att få så höga oddsvärden som möjligt att spela på. Det är samtidigt även möjligt att manipulationen bara av en slump realiserats sent i matchen – kanske lyckades de involverade idrottarna av en eller flera anledningar inte med sin avsikt förrän i slutskedet.

Den vanligaste speltypen som identifierats i datamaterialet är 1X2, alltså insatser på antingen vinst för hemmalag (1), bortalag (2) eller oavgjort (X). Därtill har många insatser skett på över/underspel och Asian handicap. Över/under innebär att pengar satsats på att det totala antalet mål i matchen ska bli över eller under ett förutbestämt antal. Asian handicap påminner om 1x2 men alternativet oavgjort är borttaget och i stället har vinst för hemmalag och vinst för bortalag fått en oddsjustering, ett så kallat handikapp, för att kompensera det bortfallna alternativet. Om matchen skulle sluta oavgjort är det handikappet som avgör om och hur mycket pengar som betalas tillbaka. Handikappsystemet används för att jämna ut stora skillnader mellan ojämnt matchade lag där det ena laget på förhand anses vara överlägset bäst. Det innebär att med handikappet ges båda lagen ungefär likvärdiga möjligheter till vinst.

I undersökningens material är det vanligare att de misstänkta insatserna är lagda på singelspel (utfallet av enbart en match) än på kombinationsspel (utfallet av flera olika matcher). Den främsta anledningen till att singelspel är vanligast är sannolikt att det är logistiskt enklare att iscensätta en manipulerad match än flera samtidigt. Singelspel genererar dock oftast inte lika höga vinstsummor som vid kombinationsspel.

Där kombinationsspel förekommer i vårt material har det rört sig om totalt 2–6 matcher. Många gånger misstänks mer än en match i kombinationen ha varit manipulerad. Kombinationsspelen har sett lite olika ut men ett sätt har varit att spela på storfavoriter i de matcher som inte manipulerats, för att på så vis få ”säkra” vinster i dessa matcher. En annan metod har varit att i de

kombinerade matcherna spela helgarderat, dvs. att både spela på vinst, förlust och oavgjort på de lag som inte varit fixade. Ett tredje variant har varit att spela helgarderat på de andra matcherna men hos olika spelbolag, dvs. att spela på vinst hos spelbolag A, förlust hos spelbolag B och oavgjort hos spelbolag C. Genom att kartlägga de bästa oddsen hos olika spelbolag i olika utfall har spelbedragaren kunnat spela helgarderat utan att riskera en särskilt stor förlust på de alternativ som inte har genererat vinst.

I kombinationsspel ställs fördelen att med relativt små insatser generera stora vinstsummor, mot riskerna i att manipulera flera matcher samtidigt, alternativt satsa på rätt alternativ i de kombinerade matcherna (i de fall satsningen inte är helgarderad). I ett väldokumenterat fall, där matchfixarna spelat på kombinationsspel, gick vinsterna exempelvis om intet när de värvade idrottsutövarna misslyckades med att genomföra sina uppdrag i flera av matcherna.

Sammanfattning: Vilka spelformer inriktar sig spelbedragarna på?

- Det varierade och generösa utbudet av spelformer gör det möjligt för matchfixare att utforma upplägg baserat på vilka idrottsliga aktörer som värvats.
- Insatser på manipulerade matcher har gjorts på vinst för ett specifikt lag, minimiantal mål i matchen, målskillnad, hörnor samt utvisningar. Det är även troligt att spel på antal gula och röda kort samt spel på bestämda tidsintervaller för målen utnyttjats.
- Det vanligaste är att de misstänkta insatserna är lagda på singelspel.
- Även kombinationsspel förekommer. Det vanligaste är då att man kombinerar de manipulerade matcherna med en till fem andra matcher som inte är manipulerade men som är att betrakta som relativt säkra.

När och hur görs insatser och vinstuttag?

Målet med att manipulera spelmarknaden är att i möjligaste mån maximera vinsten och minimera riskerna. Spelmarknaden arbetar aktivt med att försvåra manipulationen med till exempel oddsbevakning, punktmarkering med mera, men vissa spelbeteenden kan vara svårare än andra att upptäcka. Ett exempel på det är när manipulationen sker genom spel med marknaden, det vill säga om insatser läggs på det laget som spelmarknaden erbjuder lägsta odds på. Enligt en anställd på Svenska Spel kan den typen av manipulation lätt missas vid kontroller, eftersom det är enklare att upptäcka ett starkt avvikande spelmönster, alltså när insatser läggs på högoddsaren. Hög likviditet vid spel på match är en annan sårbarhetsfaktor för spelmarknaden. Ju högre likviditet på matchen, desto svårare är det att upptäcka manipulation då höga eller många insatser lätt ”drunknar” i flödet av andra insatser.

Vinster och vinstuttag

- Bulvaner används för spelkonton och insatser
- Familj, släkt, vänner, bekanta och grannar
- Kapade identiteter till spelkort
- Bulvaner används för bankkonton
- Både pre-betting och live-betting

För att minska risken för upptäckt och för att komma runt de begränsningar av belopp och antal insatser som finns har utpekade aktörer i datamaterialet använt sig av andra personer och deras spelkonton. De använder sig bland annat av sina sociala nätverk, såsom familj, släkt, vänner, bekanta och grannar. Detta har vi sett indikationer på hos både *solofixarna* och *nationella matchfixarnätverk*. I vissa fall tycks *nationella matchfixarnätverk* ha betalat personer för att upplåta sina spelkonton. Det finns även indikationer i materialet på att identiteter har kapats för att skapa spelkort, men vi vet inte exakt hur detta har gått till.

För *nationella matchfixarnätverk* är personer med relativt välordnad ekonomi och legitima inkomster en viktig resurs. De är viktiga för att kunna flytta pengar och placera insatser, eftersom en del av de som ingår i nätverken har stora skulder, betalningsanmärkningar eller saknar inkomst. En central aktör har exempelvis skulder hos Kronofogden och kan därför inte ha ett bankkonto. Han sätter i stället in stora summor på en närståendes konto. Även andra personer i nätverket sätter in eller får utbetalat stora summor från samma konto. Några av de personer som tros vara inblandade har dessutom haft företag, och det finns misstankar om att dessa kan ha använts för att tvätta eller flytta pengar.

Insatser har ibland gjorts i flera omgångar och på flera olika sätt oavsett om det varit en eller flera inblandade. Det finns t.ex. misstankar om att man har rest runt till olika ombud för att minska risken för upptäckt. I några ärenden har insatser gjorts utifrån ett nätverk av flera mindre grupper som har spelat synkroniserat. Även uttag av vinster har spridits ut för att minska risken för upptäckt. Det förekommer att vinster hämtats ut av olika personer och hos olika spelombud. I något fall har personer gått till olika bankomater och hämtat ut kontanter från det konto som vinsten utbetalades till. En del av vinsten överfördes dessutom till ytterligare en aktör i form av en utlandstransaktion.

Före sommaren 2014, när Svenska Spel införde obligatoriskt spelkort för sina kunder, utnyttjade matchfixarna flera gånger möjligheten att spela anonymt. Svenska Spel kunde då endast se vilka som hade hämtat ut vinsterna.

Före ändringen var antalet polisanmälningar relaterade till misstänkt manipulerade matcher ca 10 per år för 2013 och 2014. Året efter ändringen hade antalet polisanmälningar halverats.¹⁰ Det går således att anta att anonymt spelande är en sårbarhetsfaktor för spelmarknaden. I dag är allt spelande nationellt och i Europa knutet till spelkonton med registrerade personuppgifter. Det förekommer dock stor variation gällande ID-kraven. I Asien finns fortfarande obegränsade möjligheter att spela anonymt.

Det finns alltså tecken på att matchfixarna i allt högre grad utnyttjar de möjligheter som följer av globalisering och digitalisering av spelmarknaden. Onlinespelandet får allt större utbredning på spelmarknaden och i dag går det att i princip när som helst och var som helst satsa pengar på en match. Spelandet är inte längre begränsat till inhemska matcher utan nu är idrott runt om i världen en potentiell marknad för den spelsugne. I vårt material har vi sett att aktörerna inte begränsar sig till ett visst spelbolag eller ett visst spelforum utan anpassar sig efter utbudet.

Spelombud tros också ha haft en betydande roll för matchfixningen i vissa avseenden. I något fall finns det indicier på att ombud själva har kapat kunders spelkort för att kunna använda deras

---

¹⁰ Till och med augusti 2015.

konton i en manipulerad match. Det finns även antydningar om att aktörer har hotat spelombud att ta emot insatser då de i ett första skede blivit stoppade av ombudet. I något ärende tros aktörer ha mutat personer som befann sig utanför ett spelombud, för att få använda deras spelkort.

Vid spel hos Svenska Spel finns möjligheten att spela hos spelombud eller online, antingen via internet eller via mobiltelefon. Hos utländska speloperatörer är vadslagningen innanför Sveriges gränser begränsad till onlinespel. Datamaterialet visar att personer som spelat på en manipulerad match, har gjort det både online och via ombud.

Från en intervju med europeisk polis har vi också fått uppgifter om att personer inom svenska *ekobrottsnätverk* har personliga kontakter utomlands som använts för att göra insatser på den illegala asiatiska spelmarknaden. Enligt uppgifterna har man på så vis satsat mångmiljonbelopp på manipulerade svenska matcher. Detta är dock svårt att få bekräftat, eftersom inga speldata finns att tillgå.

Även om det i praktiken föreligger skillnader mellan att spela via ombud eller på internet, har syftet varit detsamma. Den eller de som har spelat har dels velat minska risken för upptäckt genom att inte dra uppmärksamhet till ett specifikt spelkonto, dels velat kringgå de maxgränser som finns för insatser för att på så vis kunna få en högre vinstutbetalning. En påtaglig skillnad mellan onlinespel och spel via spelombud som dock kan vara värd att nämna är att i de fall spelombuden varit en del av matchfixningen har manipulationen av spelmarknaden underlättats.

Ytterligare en viktig aspekt är *när* insatserna görs. I materialet ser vi att misstänkta insatser har gjorts både före match, så kallat pre-betting, och under pågående match, så kallat live-betting. Vid pre-betting har insatser lagts både långt innan och nära in på matchstart. Insatser långt innan har framför allt skett vid spel på en viss kombination av matcher. Om matcherna har spelats olika dagar har insatsen lagts innan första matchen startar för att kombinationen ska vara spelbar. När insatser har skett nära in på matchstart har flödet av insatser många gånger varit som störst den närmsta timmen före start. Vid live-betting har det tydligt gått att se hur insatser i vissa matcher fortsatt att öka under matchens gång, oberoende av hur lagen presterat. Insatser har fortsatt att strömma in på att lag A ska vinna trots att lag B leder med fler mål i matchen – något som är ologiskt och kan indikera att något inte står rätt till. Ju senare i matchen sådana insatser sker, desto mer uppseendeväckande är det.

Huruvida insatser gjorts på så kallad pre-betting eller på live-betting har även haft betydelse för vilka typer av spelformer som aktörer har spelat på. Vid live-bettingen har även upplägget på plan kunnat se annorlunda ut än vid pre-match betting, och det är

troligtvis i live-bettingmatcher som aktörer har gett instruktioner till idrottarna direkt på plan genom olika kodsystém.

Sammanfattning: När och hur görs insatser och vinstuttag?

- Matchfixare, i synnerhet *nationella matchfixarnätverk*, sprider ut sina insatser genom att använda bekantas spelkort, hyra okändas spelkort eller kapa identiteter.
- I vissa fall tros spelombud varit inblandade i att lägga insatserna.
- Man sprider också sina insatser genom att åka runt mellan olika ombud, blanda onlinespel med att spela via ombud samt genom att blanda pre-betting och live-betting.
- *Ekobrottsnätverk* tros ha personliga kontakter utomlands som kan göra insatser på den illegala asiatiska spelmarknaden.

Hur finansieras insatserna?

Spelbedragarnas verksamhet är förstås beroende av pengar för att finansiera insatser och, i vissa fall, mutor. I *nationella matchfixarnätverk* verkar det vara relativt ovanligt att det finns ett avsatt kapital för insatser. Pengar mobiliseras i stället utifrån de specifika möjligheter som skapats. Inför vissa av de misstänkta matcherna har Polisen kunnat se hur pengar flyttas mellan de inblandades konton på ett intrikat vis. Metodiken tycks vara väl genomtänkt i syfte att minska risken för upptäckt och försvåra eventuellt utredningsarbete. Givet att flera av de personer som utretts för matchfixning också varit misstänkta för annan brottslighet, är det rimligt att anta att de kan investera kapital som förvärvat den vägen.

Finansiering av insatser

- Sällan avsatt kapital för insatser
- Lånade pengar
- Finansiärer
- Försäljning av speltips

Det tycks också vara relativt vanligt att insatser görs med lånade pengar. Bland de relationer som finns kartlagda av polisen i samband med manipulerade matcher finns personer som tycks fungera som ”banker”. Kanske är de med på brottsupplägget, men det är också möjligt att ”bankverksamheten” är separat. Som tidigare nämnts, är flera av personerna i *matchfixarnätverket* skuldsatta, och man har lånat pengar av varandra och av utomstående för att försöka mångfaldiga dem genom vadslagning – i vissa fall på manipulerade matcher. Eftersom löftet om vinst är det som brottsligheten bygger på kan man också tänka sig att det inte är ovanligt att pengar överläts på kredit. Att det ofta rör sig om personer som inte har pengar att förlora – tvärtom – och som kan misstänkas lida av spelberoende gör att de inte drar sig för att chansa. I förhör berättar bland annat en person att han hamnat i skuld till personer i nätverket och drivits att fixa matcher i utländska matcher för att betala tillbaka. Men för att få i gång den verksamheten måste han uppbringa ytterligare en summa pengar.

I flera fall kommer en del av pengarna som satsas också från idrottare som satts under press. I synnerhet *matchfixarnätverket* tycks arbeta så att värvade spelare som misslyckas med sina uppdrag sägs stå i skuld till nätverket. Det betyder att de måste manipulera fler matcher, men också, i några fall, att de tvingas bidra med egna eller lånade pengar som satsas på nästa match.

Ekobrottsnätverken, för vilka manipulerade matcher utgör en mindre del i verksamheten, använder troligen ofta pengar förvärvade genom annan brottslighet. Det stämmer överens med deras modus i andra grenar av verksamheten som är bättre utredda. En intervjuad polis tror sig också kunna se att så har skett i åtminstone ett specifikt fall.

Försäljning av information

Ett alternativt sätt att tjäna pengar på de manipulerade matcherna är att sälja informationen vidare. I flera fall finns indicier på att information om fixade matcher har spridits eller sålts vidare till intresserade. I ett fall, initierat av lagkamrater, tror utredande myndigheter att information om de manipulerade matcherna spridits i olika sociala medier. Syftet tycks ha varit att locka till sig intresserade och mot en okänd summa pengar dela med sig av hur dessa personer ska placera sina insatser på matchen.

I materialet finns indikationer på att det förekommer försäljning av information om påstådda fixade matcher på diverse privata hemsidor. Huruvida dessa hemsidoinnehavare faktiskt känner till något om några fixade matcher är förstås omöjligt att säga, men det torde i viss mån stämma då informationen flera gånger i efterhand har visat sig vara i enlighet med det faktiska matchresultatet.¹¹

Utöver *lagkamraterna* finns det även indikationer på att *matchfixarnätverket* har ägnat sig åt informationsförsäljning. I någon misstänkt match finns det vittnesuppgifter om att information om de manipulerade matcherna sålts vidare, något som också stämmer med material som visar på synkroniserade insatser från aktörer som, såvitt man visste, inte haft med varandra att göra tidigare.

Det kan också mycket väl vara så att de personer med möjlighet att spela på asiatiska bolag som nämndes i relation till *ekobrottsnätverken* är kunder snarare än kumpaner, det vill säga att de köper informationen för att använda den på den lukrativa asiatiska marknaden.

---

¹¹ Det kan vara intressant att notera att förekomsten av manipulerade matcher också tycks skapat förutsättningar för en ny typ av bedrägeri, där falsk information om manipulerade matcher säljs över nätet.

Sammanfattning: Hur finansieras insatserna?

- I nationella matchfixarnätverk tycks det vara ovanligt att det finns ett avsatt kapital för insatser. Pengar mobiliseras i stället utifrån de specifika möjligheter som skapats.
- Insatser görs ofta med lånade pengar eller på kredit. Bland de relationer som finns kartlagda i samband med manipulerade matcher finns personer som fungerar som ”banker”.
- Ekobrottsnätverk använder troligen ofta pengar förvärvade genom annan brottslighet.
- Ett alternativt sätt att finansiera och tjäna pengar på de manipulerade matcherna är att sälja dem vidare i form av säkra tips.

Vilka konsekvenser får matchfixning?

Vi har redan nämnt några av de allmänna konsekvenser som matchfixning kan tänkas få i det långa loppet: minskat förtroende för de drabbade idrotterna och för idrottsrörelsen i stort, ekonomiska förluster för spelbolag, deras kunder och i förlängningen för svenska staten samt minskat samhälleligt förtroende i allmänhet.

Undersökningens material ger oss också en mer specifik inblick i de konsekvenser som kan drabba berörda aktörer. En utsatt grupp är de personer inom idrotten som drags in i verksamheten. Även om de kanske initialt gjort det för att tjäna lätta pengar, hamnar de ofta snabbt i en skuldsituation och får leva med indrivningskrav och hot från grovt kriminella personer, som inte drar sig för att söka upp dem på arbetsplatser, i bostaden eller vid träningar. I extremfall har värvade personer också blivit misshandlade och fått egendom förstörd. Vi ser också exempel på personer, både inom och utanför idrottsrörelsen, som blivit hotade när de rapporterat eller offentliggjort misstankar.

Eftersom tystnadskulturen kring matchfixning tycks vara stark och det har visat sig vara svårt att gå till botten med de misstankar som uppkommer, är risken också uppenbar att oskyldiga, som en indirekt konsekvens av matchfixarnas verksamhet, drabbas av ryktesspridning. Det kan exempelvis få till följd att de drabbade får svårt att förlänga eller skaffa nya arbetskontrakt. En av de sportchefer vi intervjuat berättar bland annat att han nyligen tackat nej till ett potentiellt nyförvärv eftersom han hört rykten om att spelaren varit inblandad i något misstänkt. Matchfixning hotar möjligen i förlängningen att bli ett arbetsrättsligt problem.

Även de utsatta klubbarna drabbas. En före detta spelare i ett av de lag som tros ha deltagit i ett antal manipulerade matcher berättar om klubbens svårigheter att värva spelare och sponsorer, i kölvattnet av medias rapportering om de misstänkta matcherna.

Sammanfattning: Vilka konsekvenser får matchfixning?

- Som en konsekvens av manipulerade matcher lever vissa personer inom idrotten med indrivningskrav och hot från grovt kriminella. I extremfall har de blivit misshandlade och fått egendom förstörd.
- Drabbade klubbar har fått problem att locka sponsorer och värva spelare efter att media rapporterat om misstänkta matcher.
- Även personer utanför idrotten som rapporterat eller offentliggjort information har blivit hotade.
- Det finns risk att oskyldiga drabbas av ryktesspridning.

Hur utreds brott kopplade till matchfixning?

Resultatredovisningen hittills ger en bild av att de ekonomiska arrangemangen kring manipulerade matcher kan vara invecklade och svåra för den oinitierade att följa. För att exempelvis kunna förstå hur misstankar uppkommer på spelmarknaden behöver utredarna vara bekanta med grunderna för oddssättning, de olika faktorer som kan orsaka oddsförändringar, hur normala spelmönster ser ut och så vidare.

Utredningar om brott kopplade till misstänkt matchfixning hamnar i dag per automatik hos åklagare på Riksenheten mot korruption. Utredningsarbetet bedrivs med hjälp av utredare från Polisens Nationella korruptionsgrupp på tidigare Rikskriminalpolisen, numera Nationella Operativa Avdelningen (NOA). Denna ordning fastställdes någon gång i slutet av 2012 i samband med att antalet anmälningar kopplade till misstänkta matcher plötsligt och hastigt började växa. Riksåklagaren och riksenheten beslutade då, efter samråd med Svenska Spel och Svenska Fotbollförbundet, att samla alla ärenden vid Riksenheten mot korruption.

Representanter för Svenska Spel och de utredare och åklagare vi har intervjuat berättar att rättsväsendet, när de första fallen uppdagades 2012, hade stora kunskapsluckor om hur de skulle utreda brott kopplade till matchfixning. Svenska Spels representanter säger sig ha lagt ner en hel del arbete på att lära ut dessa grunder till polis och åklagare. Kompetens har tillförts genom att utredare och åklagare med specialinriktning mot ekonomisk brottslighet och korruption har handlagt ärendena.

Korruption eller hot och utpressning?

Placeringen av ärendena på korruptionsenheten speglar också ett ställningstagande om vilken typ av brott matchfixning primärt utgör. I dokumentation från samtal mellan åklagare, Svenska Fotbollförbundet och Svenska Spel som vi har tagit del av förekommer diskussioner om framför allt tre olika brottsrubriceringar. Personer som erbjuder eller tar emot pengar eller annan fördel för

att påverka ett idrottsresultat gör sig troligen skyldiga till givande respektive tagande av muta. Man har även diskuterat om idrottare som ingått anställningsavtal, samt även spelombud som medverkat i brottsupplägg, möjligen gör sig skyldiga till trolöshet mot huvudman. Slutligen gör sig den som påverkar ett matchresultat för att lura till sig pengar möjligen skyldig till bedrägeri gentemot spelbolaget och spelbolagets övriga kunder.¹²

Manipulerade matcher kan förstås innehålla dessa, och även andra, komponenter i lite olika grad, men resonemanget tycks ha varit att det funnits ett särskilt värde i att samla alla ärenden av denna typ på en enhet för att bygga upp specialkompetens. Genom att placera matchfixningsärenden vid Riksenheten mot korruption, som har utredningsmonopol på korruptionsbrott, sätts huvudfokus på mutbrottet.

I våra intervjuer med personer inom rättsväsendet har delvis olika bilder av brottsligheten framträtt. Några av intervjupersonerna har exempelvis accentuerat mutbrottet medan andra tryckt på utpressning och hot som primärt. Av ett par intervjupersoner har sådana skillnader i synsätt lyfts fram som ett potentiellt problem i utredningarna. Andra har i stället menat att det snarare handlar om en utveckling över tid där åklagare och poliser gradvis kommit att se brottsligheten som mer mångfacetterad. Att organisatoriskt hantera brottslighetens sammansatta karaktär tycks hur som helst vara en av de utmaningar som utredningarna kontinuerligt behövt handskas med. Det gäller exempelvis ärenden där den ena parten i det påstådda mutbrottet har försvarat sig med hänvisning till att ha varit utpressad. Detta har väckt frågan om hotet eller utpressningen möjligen skulle utredas separat från frågan om mutbrott, och då på lokal nivå.

En relaterad utmaning handlar om utredningarnas upplägg. Givet lagstiftningens smala fokus på det otillbörliga erbjudandet (BrB, 10 kap. 5b §) har de i mångt och mycket varit organiserade kring isolerade matcher. I den mån misstankar kunnat utredas har man förhört de personer som varit inblandade i just den misstänka matchen om händelser i anslutning till den. En fråga som detta väcker är hur väl lagstiftningen egentligen klarar att fånga upp matchfixningens karaktär av att vara en systematisk och pågående verksamhet.

Lokalkännedom

En uppenbar risk med att centralisera utredningarna till en specialiserad enhet är att det leder till att man underutnyttjar kompetens som faller utanför specialområdet. När det gäller matchfixningsärendena tänker vi främst på lokalkännedom och erfarenhet av att utreda grova brott.

¹² Åklagare vi intervjuat påpekar att varken trolöshet mot huvudman eller bedrägeri i realiteten kan vara aktuella, av skäl vi återkommer till nedan.

Lokalkännedom kan vara viktig eftersom många av de aktuella personerna är kända av lokal polis. Som framgått av genomgången är matchfixning oftast heller inte en isolerad aktivitet; de som fixar matcher återkommer i olika typer av utredningar. Man kan hoppas att uppmärksamheten kring matchfixning leder till att poliser runt om i landet får upp ögonen för fenomenet och vidarebefordrar relevant material. Det finns åtminstone något exempel på att det tycks ha fungerat på det sättet. Samtidigt är det per definition omöjligt att veta hur mycket relevant information som inte uppmärksammas eller rapporteras vidare. En fara med att förlita sig på lokala initiativ torde vara att många av de andra typer av brott som de aktuella personerna är inblandade i – narkotika, vapenbrott, utpressning, misshandel – är att betrakta som grövre och mer samhällsfarliga än matchfixning och därför prioriteras. Om man exempelvis gör ett tillslag för att säkra vapen eller narkotika är sannolikheten stor att man fäster mindre vikt vid spelkvitton eller dylika bevismaterial som kan indikera på att den misstänkta personen även sysslar med matchfixning.

Lokalpolis kan också ha kontakter i drabbade lag som gör det lättare att tränga igenom den ”tystnadskultur” som råder kring manipulerade matcher. Sådana kontakter kan även spela andra viktiga roller i ärendena. En idrottsledare som rapporterat om misstänkta saker som försiggått i hans klubb, och därefter mottagit grova hot, berättar exempelvis att klubbens så kallade supporterpolis, som är mycket väl bekant med de personer som misstänks ligga bakom hoten, sett till att idrottsledarens bostad stått under uppsikt.

Utredningserfarenhet

Många av de misstänkta personerna i matchfixningsärendena är tungt kriminellt belastade med exempelvis narkotikabrott och misshandel i bagaget. Detta torde betyda att erfarenhet av att utreda och förhöra sådana personer är av särskild betydelse i utredningarna.

Som tidigare nämnts är matchfixning svårutrett. Nu har ju endast ett fall prövats rättsligt, men även de nedlagda utredningarna indikerar på vilka svårigheter som finns. Det är framför allt två typer av information som har visat sig ha mindre bevisvärde än man kanske kunde ha hoppats. Som redan diskuterats är det svårt att utifrån ett matchförlopp säga särskilt mycket. Det är inte kriminellt att som idrottare spela dåligt på plan. Något liknande gäller data från spelbolag. Det är inte heller olagligt att anta vadslagningar som är till synes irrationella, eller göra det baserat på ”insiderinformation”. Speldata är viktiga material i utredningarna i första hand för att identifiera misstänkta; som bevis är de i sig dock inte mycket värda. Sammantaget är matchfixningsutredningar i hög grad beroende av detaljerat material från spaning el-

ler avlyssning. Erfarenhet av att bedriva spaning mot och förhöra personer involverade i grov kriminalitet bör därför vara en stor tillgång i dessa utredningar.

Brottslighetens internationella karaktär

Den svenska matchfixningen överskrider nationsgränser på ett antal sätt. För det första placeras ofta, och av allt att döma också allt oftare, misstänkta insatser på den internationella spelmarknaden. Insatserna görs via internet eller via medbrottslingar utomlands. Vi ser även exempel på att matchfixare med bas i Sverige verkar utomlands och värvar korrupta spelare från utländska lag eller att utländska fixare verkar mot svensk idrott. Detta komplicerar utredningsarbetet på flera sätt.

När det gäller den internationella spelmarknaden finns det en del problem med att få tillgång till information. Flera av utredningarna har försvårats eller omöjliggjorts av att man inte fått ut information från utländska spelbolag, eller försinkats av långsamma rättshjälpsprocesser. Åklagare berättar bland annat om en moment 22-situation som uppkommit: För att försöka identifiera misstänkta i fall med uppenbart manipulerade matcher har åklagaren försökt få ut uppgifter om vilka som gjort insatser, men har då fått svaret att de kan få tillgång till uppgifterna under förutsättning att ett begränsat antal misstänkta anges.

Korruptionsgruppen arbetar kontinuerligt med att komma runt dessa svårigheter. Man har bland annat etablerat överenskommelser med två spelbolag på Malta om att kunna få ut speldata utan att gå via rättshjälp. Nyligen har man också fått bekräftat av maltesiska myndigheter att överenskommelserna är förenliga med maltesisk lag. Detta bedöms vara ett stort framsteg, särskilt eftersom många internationella bolag är baserade på Malta. Förhoppningsvis kan fler liknande överenskommelser följa.

Sammanfattning: Hur utreds brott kopplade till matchfixning?

- Utredningarna placering hos Riksenheten mot korruption svarar väl mot de ekonomiska komplexa arrangemangen kring manipulerade matcher.
- Potentiellt relevanta kompetenser som inte är lika välrepresenterade i utredningarna är lokalkännedom samt vana att utreda och förhöra grovt kriminella.
- Brottslighetens internationella karaktär komplicerar utredningsarbetet på flera sätt.

Brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier mot manipulerade matcher

Hittills har rapporten beskrivit misstänkta fall av matchfixning i Sverige och identifierat sårbarheter och risker för både idrottsrörelsen och spelmarknaden. Mot bakgrund av dessa sårbarheter formuleras i detta avsnitt förslag på brottsförebyggande och brottsbekämpande strategier. De riktar sig i första hand till idrottsrörelsen, spelmarknaden och rättsväsendet, men i vissa fall även till politiker och beslutsfattare. I kapitlet kommer även pågående preventivt arbete att belysas och kompletteras med förslag på hur det kan utvecklas.

För det förebyggande arbetet har Brå identifierat tre övergripande målsättningar som genomsyrar de förslag vi presenterar:

1. Att understödja, upprätthålla och underhålla idrottsrörelsens integritet, det vill säga, att verka för att bevara de värderingar om rent spel och laganda som genomsyrar idrottsrörelsen.
2. Att försvåra matchfixning genom att minska tillfällighetsstrukturerna och öka risken för upptäckt, både inom idrottsrörelsen och för de aktörer som påverkar den utifrån.
3. Att motverka de sårbarhetsfaktorer inom idrotter och hos spelmarknader som matchfixare utnyttjar.

Ett par saker bör understrykas när det gäller förslagen. För det första finns såvitt vi vet inga systematiska utvärderingar av åtgärder mot manipulerade matcher. Det betyder att vi inte har någon vetenskaplig grund för att hävda att förslagen verkligen är effektiva. I stället är vi hänvisade till att göra antaganden utifrån de risker vi identifierat i materialet. Kapitlet är tänkt att både systematisera idéer som kommit upp i intervjuer och på seminarier och presentera nya förslag utifrån det samlade materialet.

För det andra kan man notera att flera av de föreslagna åtgärderna inkräktar på idrottsverksamhet och spelmarknad på sätt som mycket väl kan ses som överdrivna i relation till problemets storlek. Men eftersom förslagen främst riktar sig till de företag och organisationer som också drabbas av brottsligheten, ser vi det som rimligt att de gör den avvägningen själva. Vår ambition har alltså varit att utifrån de risker vi ser ta fram en lista på möjliga åtgärder, som det sedan är upp till bland annat spelbolag och idrottsorganisationer att vidta i relation till andra hänsynstaganden.

För det tredje är många av de sårbarhetsfaktorer som identifierats i resultatdelen kopplade till mer generella problem, som exempelvis spelmissbruk och osäkra anställningsvillkor för idrottare. Matchfixning är bara ett skäl bland andra att motarbeta dessa problem. Det är därför viktigt att strategier mot matchfixning samordnas med mer generellt utvecklingsarbete.

De brottsförebyggande och brottsbekämpande strategierna är uppdelade utifrån de tre huvudområden som berörs av fenomenet matchfixning: *spelmarknaden, idrottsrörelsen och rättsväsendet*.

Spelmarknaden

Spelmarknadens aktörer arbetar redan i dag mot matchfixning på en rad olika sätt. För det första övervakar spelbolagen, i vissa fall med hjälp av specialiserade företag, oddsrörelser som en del i sin vanliga verksamhet. Svenska Spel vidtar, såvitt vi kan bedöma, alltid åtgärder när misstankar uppkommer. Hur det ser ut på andra bolag har vi svårare att uttala oss om. Under senare år har Svenska Spel även tagit bort anonymt spel och infört möjligheten att frysa och betala tillbaka insatser på misstänkta matcher. Troligvis är det dessa åtgärder som gjort att misstänkta insatser på Svenska Spel minskat avsevärt. Många andra bolag motverkar också anonymt spel men erbjuder betydligt större utbud av spelbara händelser.

Att utveckla det förebyggande arbetet ytterligare är svårt av flera orsaker. Spelmarknaden är, i jämförelse med idrottsrörelsen, svårare att avgränsa och reglera nationellt. Vi återkommer till denna svårighet nedan. Därtill ligger många sårbarheter i gränslandet mellan idrottsrörelsen och spelmarknaden, och där finns ett behov av samarbete mellan dessa parter för att utveckla effektiva strategier.

Nedan diskuterar Brå brottsförebyggande strategier riktade mot identifierade sårbarheter på spelmarknaden.

Översyn av lotterilagen¹³

Målsättning

- Att försvåra matchfixning genom att minska tillfällighetsstrukturerna
- Att angripa följande sårbarhetsfaktor:
  - Globalisering och digitalisering av spelmarknaden

Det förebyggande arbetet som är inriktat mot spelmarknaden försvåras av den uppsjö av utländska spelbolag som i dag verkar på den svenska marknaden. Eftersom de är lokaliserade utanför Sveriges gränser och saknar licens att verka här faller de inte under Lotteriinspektionens tillsyn och kan kringgå regler eller procedurer som tas fram med avsikt att förebygga manipulerade matcher. Svenska Spel har redan genomfört ett antal åtgärder för att försvåra matchfixarnas verksamhet, men våra resultat tyder som sagt på att matchfixarna anpassat sig och nu spelar på europeiska onlinebolag eller den asiatiska marknaden.

Därför är förebyggande åtgärder på detta område i hög grad avhängiga möjligheterna att utveckla lotterilagen och dess tillämpning. Regeringen har tagit initiativ till en översyn av lagen. Översynen ska även utmyнна i förslag på ett licenssystem för spelbolag i syfte att öka regelstyrningen av och insynen i spelmarknaden.

Att ta ställning i frågan om lotterilagens utformning ligger utanför den här rapportens räckvidd, men att frågan har relevans för arbetet mot matchfixning är uppenbart. Det är därför Brås uppfattning att det är viktigt att problemen med matchfixning tas i beaktande i arbetet med att utreda lotterilagens framtid. Om ett licenssystem blir aktuellt kan de krav som ställs på bolagen inkludera sådant som kan förebygga eller försvåra matchfixning. Rapportens resultat pekar ut ett antal viktiga områden. För det första bör man se över möjligheterna att begränsa antalet spelprodukter och insatsnivåer. Vi återkommer med konkreta förslag nedan.

En andra viktig aspekt handlar om dokumentation och informationsdelning. Att insatser och vinstuttag dokumenteras samt att misstänkta företeelser rapporteras till polis och idrottsförbund skulle kunna inkluderas i de krav som ställs på spelbolag som ansöker om licens. Ett nytt licenseringssystem för spelbolag skulle på så vis kunna underlätta utredningsarbetet genom att underlätta informationsdelning över nationsgränser.

För att sådana åtgärder ska bli verkningfulla behöver man också på ett eller annat sätt hantera spelande på de bolag som inte har licens. Exakt hur det ska gå till har Brå svårt att ta ställning till, men att olicensierade bolag, som i dag, relativt obehindrat kan

---

¹³ Lotterilagen (1994:1000).

verka på den svenska spelmarknaden är negativt ur ett matchfixningsperspektiv.

Reducera spelutbudet

Målsättning

- Att försvåra matchfixning genom att minska tillfällighetsstrukturerna
- Att angripa följande sårbarhetsfaktorer:
  - Spel på låga divisioner
  - Spel på matcher med svagt tävlingsmoment
  - Stort utbud av spelobjekt och spelformer

En framträdande sårbarhet i studien är det stora utbudet av spelobjekt och spelformer som vissa spelbolag erbjuder. Som ett led i sitt arbete för att begränsa de negativa effekterna av spelande mer generellt erbjuder Svenska Spel sedan tidigare ett relativt litet utbud av spelobjekt och spelformer. Hos en del andra spelbolag är emellertid utbudet större, och det är exempelvis möjligt att spela på en rad olika enskilda händelser i en match samt att spela på matcher i låga divisioner och matcher med ett svagt tävlingsmoment.

Genom att reducera utbudet av spelbara objekt och spelformer bör matchfixarnas handlingsutrymme kunna begränsas. Även om ny lagstiftning på spelområdet inte kommer till stånd, kan spelbolag arbeta med förslagen i dialog med varandra. Områden som bör ses över är

- vadslagning på icke-professionell verksamhet
- vadslagning på matcher med svagt tävlingsmoment
- det stora utbudet av spel på matchhändelser.

Vadslagning på icke-professionell verksamhet

Givet att en hel del av sårbarheten för manipulerade matcher tycks ligga i mötet mellan lågavlönade spelare i dåligt organiserade lag och en penningstinn spelmarknad, kan en effektiv strategi vara att begränsa vadslagning till professionell elitverksamhet. Exakt vad detta betyder kan bestämmas i samråd med respektive specialidrottsförbund, som känner omständigheterna i sina lag och serier. Det kanske heller inte bör vara möjligt att spela på minderåriga, eller på matcher med särskilt låg grad av idrottslig betydelse, eftersom dessa framstår som särskilt sårbara.

Såvitt vi kan bedöma utifrån våra intervjuer har en sådan begränsning också stöd bland många idrottare. Flera av de intervjuade anser att det vore bra om vadslagning förbjöds på låga divisioner, i synnerhet på lägre divisioner än division 3. Det skulle fungera som en åtgärd för att skydda unga spelare som är på väg

uppåt i karriären från att utsättas för värvningsförsök till manipulerade matcher och minska möjligheterna för mer eller mindre seriösa klubbledningar att utnyttja situationen som uppstår med möjligheten att förhållandevis okontrollerat bilda föreningar på lägre nivåer.

Vadslagning på matcher med svagt tävlingsmoment

Även spel på matcher med svagt tävlingsmoment kan begränsas. Vi tänker då i första hand på tränings- eller vänskapsmatcher, men också på relativt obetydliga reguljära matcher, som är sårbara eftersom de är av begränsad idrottslig betydelse. Den typen av restriktioner finns redan hos vissa spelbolag i Europa. Bland annat beskriver Sportradar (2014) i sin rapport att tillsynsmyndigheten för onlinespel i Frankrike, ARJEL, för några år sedan beslutade att spelbolag inom vissa franska idrotter inte fick erbjuda vadslagning på matcher som inte kan påverka lagens placering i turneringen eller deras möjlighet till kvalificering till andra tävlingar.

Det stora utbudet av spel på matchhändelser

Man kan även se över möjligheten att införa begränsningar gällande de typer av spel som erbjuds. Vi tänker då i första hand på spel utan koppling till matchresultatet, som enkelt kan manipuleras av en enskild idrottare, och som därför kan fungera som inkörsport till matchfixning. Med det utbud som i dag står till buds via internationella spelbolag är det inte svårt att förstå att metoderna att manipulera en match på plan kan varieras nästan i det oändliga. Även om vissa händelser på plan kan väcka mer uppmärksamhet än andra så innebär det nästintill obegränsade utbudet av spelbara matchhändelser att det alltid går att komma på nya sätt att agera utan att väcka misstankar hos omgivningen. Spelbolag kan överväga att ta bort vadslagning på gula och röda kort, hörnor, självmål och andra matchhändelser som är förhållandevis enkla för en ensam spelare att iscensätta.

Motverka riskabel spelkultur inom idrotten

Målsättning

- Att understödja idrottsrörelsens integritet
- Att angripa följande sårbarhetsfaktor:
  - Utbrett spelande och spelmissbruk inom idrotten

I flera av spelarintervjuerna framkom att det inom idrotten finns en utbredd och etablerad spelkultur. Intresset för vadslagning både på egna och på andra nationella och internationella matcher tycks vara stort och vadslagning är ett återkommande samtalsämne inom många idrottskretsar. Eftersom problemen med manipule-

rade matcher är starkt anknutet till spelmarknaden ser vi ett behov av att spelbolagen, tillsammans med idrottsrörelsen, diskuterar spelkulturen hos idrottare och vilken betydelse den har för manipulerade matcher.

Utveckla oddsbevakningen

Målsättning:

- Att försvåra matchfixning genom att öka upptäcktsrisken

Globaliseringen och digitaliseringen av spelmarknaden innebär att matchfixare kan använda spelbolag över hela världen. Detta är svårt att motverka. Ett sätt att öka upptäcktsrisken kan vara att intensifiera och effektivisera bevakning av spelmönster. Brå ser här två möjliga strategier:

- En effektivare samverkan mellan spelbolag
- En förbättrad bevakning av spel på svenska matcher.

Effektivisera samverkan mellan spelbolag

Svenska Spel kan arbeta för att stärka internationell samverkan kring bevakningen av spelmarknaden, med målet att snabbare kunna identifiera misstänkta matcher och stänga ner dem för spel. Det arbetet har redan kommit långt, och många spelbolag har utarbetade strategier för att snabbt identifiera avvikande spelmönster eller oddsrörelser på egna spel. Det är även vanligt att de enskilda spelbolagen bevakar oddsrörelser hos andra spelbolag för att få en indikation på insatsströmmar och för att direkt kunna stänga ner egna spel om konkurrenterna börjar få kraftiga och omotiverade oddsrörelser.

Ytterligare ett led i bevakningen av spelmarknaden sker genom de paraplyorganisationer som spelbolagen är anslutna till. Spelbolag med nationella licenser är anslutna till ELMS. Olicensierade spelbolags motsvarighet är ESSA¹⁴. Genom dessa organisationer underlättas samarbetet mellan olika länder och olika spelbolag tack vare att information om misstänkt manipulerade matcher kan utbytas mellan medlemsländerna. Enligt en del av våra intervjupersoner tycks det dock finnas utrymme för att se över om det går att effektivisera dessa processer och skapa strukturer för bättre informationsdelning.

Förbättrad övervakning av spel på svenska matcher

Ytterligare en fråga som kan diskuteras är om bevakningen av oddsrörelser kan stärkas upp och effektiviseras. Som det ser ut i dag har de flesta misstänkta insatser och oddsrörelser uppdagats av Svenska Spel. Deras bevakning är dock av naturliga skäl

¹⁴ European Sports Security Association

i huvudsak begränsad till de matcher som de själva erbjuder spel på. UEFA har emellertid ett övervakningssystem som omfattar Allsvenskan, Superettan och den globala spelmarknaden. Svenska Fotbollförbundet, och även indirekt Svenska Spel, får del av denna information.

De internationella spelbolagen övervakar naturligtvis även de matcher och spelformer som de själva erbjuder, men som vi redan varit inne på är det okänt hur benägna de är att rapportera. Kanske finns det därför anledning att ta ett helhetsgrepp över bevakningen av spel på svenska matcher. Exakt hur det skulle se ut har inte Brå kompetensen att bedöma. Möjligen är också detta något som bör tas i beaktande i en kommande utredning av lotterilagen.

Idrottsrörelsen

Idrottsrörelsens roll i det förebyggande arbetet handlar främst om att informera, stimulera till diskussion och vaksamhet, samt att följa upp och rapportera misstänkta händelser. I detta avsnitt vänder vi oss i första hand till de idrotter som misstänks vara drabbade – fotboll och basket – men även andra idrotter kan givetvis se skäl att arbeta förebyggande.

Redan i dag görs en hel del, exempelvis har Riksidrottsförbundet sedan 2013 en specifik funktion för att samordna idrottsrörelsens arbete mot manipulerade matcher. De har bland annat tagit fram ett antimatchfixningsreglemente, upprättat en tipstelefon och utvecklat en särskild hemsida med information och utbildning mot matchfixning.

Svenska Fotbollförbundets informationsarbete riktas bland annat till klubbledningar och distriktsförbund, som i sin tur förväntas informera sina föreningar och spelare. Ambitionen är att matchfixning ska utgöra en stående punkt på alla återkommande utbildningar och informationstillfällen (för föreningar, spelare och funktionärer) inom förbundets verksamhetsområde. I vissa fall åker representanter för förbundet själva ut och informerar lagen. Förbundet bedriver ett omfattande utbildnings- och informationsarbete riktat mot unga elitspelare, bland annat vid landslagssamlingar och ett veckolångt elitläger där man samlar de 16 mest talangfulla spelarna i femtonårsåldern på både flick- och pojksidan från vart och ett av Svenska Fotbollförbundets 24 distriktsförbund (det vill säga totalt 768 spelare varje år).

Svenska Fotbollförbundet skickar också ut matchrapportörer när förhandstips om misstänkta matcher kommer in. Förbundet har därtill en samordnare som bland annat samarbetar med motsvarande funktion i andra länders förbund.

Inom basketen har det förebyggande arbetet framför allt riktats mot domarkåren eftersom det är där problem förekommit. För några år sedan fattade Svenska Basketbollförbundet ett beslut om

att filma alla matcher i de två högsta nivåerna, bland annat för att kunna granska domarbesluten och se att allt har gått rätt till.

Flera idrotter har också intresseorganisationer som liknar fackförbund, där idrottsutövare kan få hjälp med frågor om exempelvis avtal, löner och försäkringar. Vi har intervjuat representanter från intresseorganisationer för spelare i fotboll och basket. De har i varierad grad, och med varierad struktur, åkt ut till sina medlemmar och pratat om matchfixning. Intresseorganisationen för fotbollsspelare utvecklar också arbetet med en smartphone-app som är tänkt att fungera som en kanal för spelare att meddela om de upptäckt något misstänkt eller själva blivit tillfrågade om att fixa en match.

Det förebyggande arbete som finns på plats ute i idrottsföreningar tycks, såvitt vi kan bedöma utifrån våra spelarintervjuer, i hög grad vara beroende av enskilda drivande personer. Föreningar hanterar det förebyggande arbetet på olika sätt, och spelare i olika klubbar har varierande grad av insikt i fenomenet och dess konsekvenser.

Nedan diskuterar Brå brottsförebyggande strategier riktade mot identifierade sårbarheter för idrottsrörelsen.

Öka riskmedvetenheten

Målsättning

- Att understödja idrottsrörelsens integritet
- Att försvåra matchfixning genom att öka upptäcktsrisken
- Att angripa följande sårbarhetsfaktorer:
  - Okunskap om riskfaktorer
  - Rationalisering av beteende
  - Sårbara organisationskulturer

De utsatta idrotternas viktigaste uppgifter i arbetet mot manipulerade matcher handlar om att informera om riskerna och att stimulera till samtal och öppenhet kring problemet. Ökad kommunikation kan, i bästa fall, ha flera positiva effekter. Det kan bidra till att stärka idrottares integritet och motståndskraft genom att värderingar och regler tydliggörs. Kunskap kan också göra idrottsaktörer mindre naiva, lättövertalade eller lättlurade, och mindre benägna att försätta sig i utsatta situationer. Kommunikationsarbetet kan även bidra till att öka upptäcktsrisken genom att verksamma inom idrottsrörelsen lär sig känna igen misstänka företeelser och blir mer benägna att anmäla dem.

Som redan nämnts utförs redan en hel del informationsarbete, men Brå bedömer ändå att mer kan göras på detta område. Som resultatdelen visat är kunskapen om matchfixning mycket varierande ute i föreningarna. Även om det är svårt att uppnå måste

målet vara att alla som har förmåga att påverka matcher känner till fenomenet och de risker som är förknippade med det. Brå ser här två möjliga strategier:

Se över samordning och arbetsfördelning

Initiativ till att exempelvis informera spelare om matchfixningsproblematiken kommer i dag från både förbund, föreningar och intresseorganisationer. Denna bredd kan i och för sig ses som en styrka, men risken är att det förebyggande arbetet blir fragmentariskt och inte når ut till alla berörda. Vi har också sett indikationer på att föreningar och intresseorganisationer ser sig tvingade att axla ett ansvar de inte klarar av. Brå föreslår en översyn och systematisering av arbetsfördelningen för att undvika att viktiga frågor faller mellan stolarna, att resurser slösas på dubbelarbete eller att konflikter uppstår.

Fortsätta att fördjupa kommunikationsarbetets innehåll

När det gäller kommunikationsarbetets innehåll har man redan kommit en bra bit på väg. Riksidrottsförbundets informationsfilmer, som bland annat åskådliggör rekryteringsmetoder och konsekvenser på ett realistiskt sätt, är ett gott exempel på detta. Förhoppningsvis kan denna rapports resultat användas för att fördjupa innehållet i informationsarbetet ytterligare. Ett antal aspekter av resultatgenomgången framstår för oss som särskilt viktiga att lyfta fram:

- Rekrytering till en manipulerad match kan bestå i att någon, ibland en vän, ber om en liten tjänst. Den som går med på att hjälpa till riskerar att plötsligt befinna sig i en situation som från vänskapskorruption och kanske vissa ekonomiska fördelar övergår i utpressning, till och med hot och våld.
- Matchfixning kan framstå som ett enkelt sätt att tjäna lite extra pengar. I realiteten får de värvade idrottsaktörerna ofta inte betalt, och hamnar i stället i skuld till externa matchfixare.
- Konsekvenserna av ett litet avsiktligt misstag på planen går långt utöver matchen eller serien. Pengar från manipulerade matcher finansierar organiserad brottslighet. Dessutom skadas idrottsrörelsens trovärdighet på sikt.
- Det har framkommit sårbarhetsfaktorer, såsom ekonomiska problem och kriminella kopplingar, hos en del – men långt ifrån alla – personer som rekryterats. ”Det skulle aldrig kunna hända i mitt lag” stämmer helt enkelt inte.
- Det finns en rad olika situationer och relationer man kan undvika eller vara särskilt vaksam på, bland annat avskilda möten med okända eller avlägset bekanta som vill ”prata fotboll”, förfrågningar om stalltips, eller frågor om kontaktuppgifter till eller information om spelare eller funktionärer.

Förstärk föreningarnas integritet

Målsättning

- Att understödja idrottsrörelsens integritet
- Att angripa följande sårbarhetsfaktorer:
  - Bristande kontroll av föreningar i lägre divisioner
  - Ekonomisk sårbarhet hos föreningar
  - Utnyttjande av spelare

I resultatredovisningen beskrivs att vissa drabbade fotbollsföreningar har problem med oseriösa eller kriminellt belastade personer i ledningen. Det kan leda till obetalda eller försenade löner, eller på andra sätt öka riskerna för matchfixning. Problemen är mest synliga i vissa föreningar i lägre divisioner men ger följdverkningar på föreningslivet i högre divisioner i takt med att föreningarna avancerar. Brå förordar att strategier tas fram för att stärka föreningarnas integritet och på så sätt motverka misskötsel eller infiltration.

Utökat stöd för utsatta spelare

Målsättning

- Att angripa följande sårbarhetsfaktorer:
  - Spelare med ekonomiska problem
  - Osäkra karriärer

Mot bakgrund av problemen i vissa fotbollsklubbar kan det även finnas behov av bättre stöd för spelare som exempelvis inte får ut sin lön. Det är i alla fall många spelares uppfattning att både Svenska Fotbollförbundet och intresseorganisationerna är ganska tandlösa i detta sammanhang och att det inte finns ordentlig hjälp att få. Om det beror på att informationen om existerande stöd är bristfällig eller om själva stödet är otillräckligt är svårt för oss att bedöma. Detta är hur som helst något som bör ses över.

Särskild ansträngning bör göras för att få åtgärder och information att nå ut till spelare som är inköpta från utlandet, inte behärskar språket eller på annat sätt faller utanför existerande system. Det kan även finnas skäl att se över hur idrottsrörelsen arbetar med stöd på ett mer generellt plan, exempelvis för idrottare med spelmissbruk eller spelare som närmar sig slutet av karriären.

Skapa incitament för att medverka i utredningar

Målsättning

- Att understödja idrottsrörelsens integritet
- Att försvåra matchfixning genom att öka upptäcktsrisken
- Att angripa följande sårbarhetsfaktorer:
  - Sårbara organisationskulturer
  - Neutralisering av regelbrott

Som tidigare nämnts höjdes nyligen den maximala avstängningen för matchmanipulation från två till tio år. Det får ses som en kraftfull markering från idrottsrörelsens sida i syfte att avskräcka och förebygga manipulation av matcher. Budskapet är att matchfixning betraktas som ett fundamentalt angrepp mot de värderingar som bär upp all idrottslig verksamhet.

De nya reglerna kan sannolikt ha en avskräckande effekt på manipulation av matcher. Det finns dock en risk för att de även kan ha en negativ påverkan på viljan att medverka i utredningar om matchfixning. En avstängning är en mycket sträng sanktion. Att bli avstängd för en överträdelse innebär nog i praktiken en ”social avstängning” från att vara delaktig inom idrottsverksamheten, antingen det är som idrottare, domare eller central funktionär. I vart fall kommer avstängda personer rimligtvis att möta stora hinder för att återvända till idrotten. En avstängd idrottare kommer dessutom att ha svårt att behålla och utveckla spelförmågan. För det krävs kontinuitet i träningen. Även en ”kortare” avstängning på något år innebär i praktiken betydande svårigheter att komma tillbaka som aktiv idrottare.

Med andra ord är det mycket som står på spel för de personer som blir föremål för idrottsrörelsens egna sanktioner. En rimlig slutsats är därför att det är ett stort steg att anmäla en lagkamrat eller en person inom den egna klubben. De konsekvenser som anmälaren ser framför sig är en person med en förlorad spelarkarriär eller för andra aktörer, ett kanske stort idrottsengagemang som får ett snöpligt slut.

Det går också att ana att det finns en rädsla för att karriären kan ta skada av att man över huvud taget associeras med matchfixning. Utredare vi talat med klagat över idrottares, tränares och ledares ovilja att berätta vad de vet. Denna bild bekräftas också av några av de journalister vi intervjuat, som bland annat berättar om att de till och med fått arga påringningar från lag som de omnämnt som *goda* exempel, för att de exempelvis själva anmält misstänkt fusk. Inte ens i ett sådant, till synes positivt sammanhang, vill man associeras med matchfixning.

Sammantaget innebär dessa förhållanden att de stränga sanktionerna riskerar att i åtskilliga situationer ha en avhållande effekt mot att avslöja att personer är involverade i att manipulera

matcher. Det i sin tur gör att brottsligheten kan fortgå. Denna problematik är inte okänd vid andra lagöverträdelser med betydande inslag av konspiration där sanktionerna inte enbart kan räknas i stora belopp utan också kan leda till ”social avstängning”. Ett sådant område är karteller, där företag i strid mot lagstiftningen delar upp marknaden mellan sig eller träffar överenskommelser om pris. Mycket hemlighetsmakeri läggs ned för att karteller inte ska avslöjas. Det är också svårt att upptäcka och bevisa karteller utan att någon i konspirationen läcker.

För att få företag i karteller att avslöja konspirationen har lagstiftaren valt att erbjuda en ventil. Det företag som först avslöjar karteller och lägger alla korten på bordet slipper betala konkurrensskadeavgift. Konkurrensverket efterger konkurrensskadeavgiften, en administrativ sanktion som kan liknas vid särskilt höga företagsböter. Avgiften kan också efterges om företaget i högst väsentlig mån har underlättat utredningen av överträdelser. Det finns också regler om att sätta ned avgiften.

Enligt idrottens reglemente kan avstängningen sättas ned, bland annat om den som anmälts medverkat i utredningen. Avstängningstiden får dock sättas ned med som mest hälften. Under förutsättning att minimisanktionen beslutas – ett års avstängning – betyder det att den lägsta avstängningstiden för manipulerade matcher kan vara sex månader. Även det kan kännas som en lång tid för en spelare.

Kanske en eftergiftsgrund efter mönster från konkurrenslagen (2008:579) bör övervägas. Syftet skulle vara att skapa incitament för personer inne i konspirationen att slå larm. Det kan komma att leda till att fler manipulerade matcher avslöjas.

De idrottsliga aktörer som i väsentlig mån bidragit till att utreda manipulation skulle också kunna få en eftergift. Det skulle innebära att det finns en stötdämpare som gör att avstängning inte alltid behöver komma i fråga.

Det finns ytterligare ett argument för varför fler manipulerade matcher bör avslöjas och som har att göra med de nuvarande stränga sanktionsreglerna. I och med att en avstängning får så stora konsekvenser för den enskilde finns en risk för att en alternativ ”rättskipning” tillämpas vid misstanke om manipulerade matcher. Det skulle innebära att reglementet inte alla gånger kommer att tillämpas utan sanktionerna sker informellt. För exempelvis en domare kan det innebära att den inte längre anlitas eller får döma i lägre divisioner. Det blir en form av straff utan dom. I det långa loppet innebär därför en hantering av manipulerade matcher inom ramen för idrottens reglemente en rättssäkrare ordning, men det förutsätter anmälningar och avslöjanden.

Utveckla strukturerna för att upptäcka risker

Målsättning

- Att försvåra matchfixning genom att öka upptäcktsrisken
- Att angripa följande sårbarhetsfaktorer:
  - Kriminella kopplingar hos idrottare
  - Neutralisering av beteende

I skrivande stund har Riksidrottsförbundet en tipstelefon och en hemsida¹⁵ som är specifikt inriktad på matchfixning. Båda dessa medier kan användas för att rapportera misstänkta fall av manipulerade matcher. På Svenska Fotbollförbundets hemsida finns information om att berörda kan vända sig till förbundet, UEFA eller Riksidrottsförbundets kanaler enligt ovan.¹⁶

Det råder dock en viss osäkerhet hos de intervjuade fotbollsspelarna om vem de ska vända sig till om de på något sätt kommer i kontakt med matchfixning. De instruktioner som spelare säger sig ha fått varierar mellan att vända sig till klubbledningen, till intresseorganisationer och till Svenska Fotbollförbundet.

Mot bakgrund av denna bild är Brås bedömning att det behöver skapas en tydligare struktur för vart spelare och ledare ska vända sig. Rutinen kan även omfatta råd om vilket stöd som kan ges till spelare som blivit tillfrågade eller involverade för att få dem att tacka nej eller dra sig ur.

Ökad bevakning av matcher

Målsättning

- Att försvåra matchfixning genom att öka upptäcktsrisken
- Att angripa följande sårbarhetsfaktorer:
  - Obevakade matcher
  - Svårt att upptäcka manipulation på plan

Som framgår av resultatredovisningen kännetecknades flera av de misstänkta matcherna av att de inte filmades eller bevakades på annat sätt. Även om utökad bevakning troligtvis inte har någon större inverkan på bevisläget i matchfixningsärenden kan ökad synlighet ha förebyggande effekter. Det torde vara mindre lockande att göra avsiktliga misstag i en match som bevakas. Det kan dessutom avskräcka externa aktörer från att uppsöka matcher. Brå ser två möjliga typer av åtgärder på detta område:

¹⁵ <http://www.minmatch.se>

¹⁶ <http://fogis.se/matchfixing>

Kontroller baserade på riskprofiler

Redan i dag har förbunden ibland representanter på plats för att bevaka spel och funktionärsinsatser. Detta sker i nuläget i första hand reaktivt, baserat exempelvis på tips. Denna verksamhet skulle kunna utökas genom att även införa kontroller baserat på riskprofiler. Det kan handla om matcher som saknar idrottsliga incitament, involverar lag med ekonomiska problem eller andra riskfaktorer. Om tydlig information om ändrade rutiner går ut till klubbarna kan den utökande bevakningen också ha den positiva bieffekten att bevakningen avdramatiseras och mer blir en del i vardagen.

Utökad videobevakning av matcher

Man kan även se över möjligheten att videobevaka de matcher där det erbjuds spel. Basketen har sedan några år tillbaka filmat alla matcher i de två högsta nivåerna. Det är svårt att uttala sig om huruvida inspelningarna har haft någon faktisk brottförebyggande effekt men sedan dessa matcher började spelas in har inga fler matcher misstänkts. Som tidigare nämnts har dessutom flera spelare i våra spelarintervjuer påtalat vilken betydelse inspelade matcher har för att avskräcka eventuella överväganden om att manipulera en match.

Rättsväsendet

I takt med att bilden av matchfixningen i Sverige blir tydligare kan det också finnas skäl att se över rättsväsendets arbete och fundera över om det kan förstärkas i något avseende. Utifrån vad vi nu vet om brottslighetens karaktär identifierar vi här ett antal områden som ett framtida utvecklingsarbete kan fokusera på.

Vidgat fokus i brottsutredningarna

Målsättning

- Att försvåra matchfixning genom att öka upptäcktsrisken

De förundersökningar med inriktning på matchfixning som hittills har genomförts i Sverige har i mångt och mycket varit inriktade på mutbrott kopplat till isolerade misstänkta matcher. Detta speglar korruptionslagens snäva fokus snarare än matchfixningens karaktär av att många gånger vara en systematisk och pågående verksamhet. I den mån det är praktiskt möjligt skulle utredningarna sannolikt tjäna på ett vidgat fokus där man i högre grad organiserar arbetet kring misstänkta personer – som när man exempelvis utreder narkotikabrott – och följer upp de olika kontakterna oavsett vilken match de kan tänkas relatera till.

För att lyckas med detta krävs också ett utökat samarbete med lokal polis som har bättre kännedom om de kriminella nätverken och kan ha information som kan vara relevant för utredningen. Eftersom aktörerna i matchfixarnätverken även kan vara aktiva med andra typer av brott, exempelvis narkotika, vapenbrott, utpressning och misshandel, är det inte omöjligt att det pågår parallella utredningar mot samma individer. Det är då av vikt att polisen vid eventuella tillslag för att säkra vapen eller narkotika också är observanta på om det finns spelkvitton eller andra bevismaterial kopplat till matchfixning.

Genom att samarbeta mer med lokal polis kan man också utnyttja deras eventuella kontakter in i idrottslag. Det kan vara en strategi för att komma runt problemet med att få personer är villiga att rapportera eller vittna.

Straffrättslig översyn

Målsättning

- Att försvåra matchfixning genom att öka upptäcktsrisken

Manipulerade matcher har också en straffrättslig sida. Som framgått av resultaten handlar det ofta om en konspiration med flera aktörer inblandade och där förfarandet sker i olika moment. Korruptionslagstiftningen riktar dock in sig på enbart ett moment i manipulationen, det otillbörliga erbjudandet (BrB, 10 kap. 5b §). Det straffbara för brottet givande av muta är att lämna, utlova eller erbjuda en otillbörlig förmån, inte förberedelserna, sonderingarna, själva matchfixningen och det som sker vid sidan av, vadslagningen. Den som tar emot, godtar ett löfte om eller begär en otillbörlig förmån straffas sedan för tagande av muta (BrB, 10 kap. 5a §).

Som framgått är regeln enbart tillämplig om en otillbörlig förmån finns med i bilden. Från ett matchperspektiv är det alltså inte straffbart att ”enbart” manipulera en match. Från ett vadhallningsperspektiv kan dock en manipulation möjligen betraktas som ett bedrägeri, eftersom det innebär ett manipulativt förfarande som leder till vinning respektive skada. För bedrägeri förutsätts dock att ett vilseledande har skett som innebär vinning respektive skada. Om och hur vilseledandet går till i samband med vadslagning är dock inte uppenbart. Det är därför oklart hur långt bedrägeribestämmelsen sträcker sig vid matchfixning.

Den påverkan riktad mot någon som är i stånd att manipulera en match behöver inte ta formen av givande av muta. Det kan också vara vänskapskorruption, där den otillbörliga förmånen snarare är ett tack för gammal vänskap och en slags inteckning i framtiden. Den otillbörliga förmånen är i en sådan situation högst oklar och svår att konkretisera.

Påverkan kan också ta formen av trakasserier, olaga hot, våld eller skadegörelse riktad mot egendom. Trakasserier, som kan upplevas som mycket påfrestande, är som regel inte straffbara såvida det inte handlar om ofredande (Brå 2005:18). Däremot kan givetvis den som använder olaga hot, utövar våld eller begår skadegörelse straffas.

Sammanfattningsvis är det en rad moment i en manipulation av en match som inte är straffbara, och beroende på omständigheterna behöver den inte vara straffbar alls. I de fall brott ändå föreligger kan dock hävdas att det straffrättsliga systemet – till följd av att enbart enstaka moment i ett större förlopp bestraffas – inte fångar upp konspirationen och manipulationen som helhet. Det skulle tala för att ett särskilt brott införs för att kriminalisera manipulerade matcher.

Till det kommer bevisvårigheterna. När det straffrättsliga systemet är beroende av att kunna styrka en enskild detalj i ett större sammanhang, typiskt sett det otillbörliga erbjudandet, är risken stor att den straffrättsliga utgången blir slumpmässig. Även om det finns belägg för åtskilliga moment i konspirationen kan det saknas bevisning om att pengar bytt händer eller om andra omständigheter kring den springande punkten, det otillbörliga erbjudandet. Det skulle också tala för ett särskilt matchfixningsbrott. Till det kommer osäkerheten om bedrägeribrottets tillämplighet.

Ett särskilt brott för manipulerade matcher är inte heller någon unik företeelse. I den australiensiska delstaten New South Wales i Australien finns redan en matchfixningslag som omfattar fem olika straffbara förfaranden:

(i) Engage in conduct that corrupts a betting outcome of an event; (ii) Facilitate conduct that corrupts a betting outcome of an event; (iii) Encourage another person to conceal from any appropriate authority conduct or an agreement about conduct that corrupts a betting outcome of an event; (iv) Use corrupt conduct information for betting purposes; and (v) Use inside information for betting purposes (Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne och ICSS 2014, s. 439).

Även i Danmark diskuteras en särskild straffrättslig reglering mot manipulerade matcher:

...alle situationer forbundet med besikkelse inden for idrætten i princippet bør være omfattet af strafferetlige regler.... (Kulturministeriet 2014, s. 86).

Ett argument som den danska arbetsgruppen lyfter fram är att idrottsrörelsen till stora delar är finansierad av allmänna medel och att staten därför har ett intresse av att stödja åtgärder mot manipulerade matcher.

Enligt Brås bedömning kan det vara motiverat med en översyn av hur befintlig lagstiftning fungerar och behovet av en särskild straffrättslig reglering. Frågan är när en sådan översyn är lämplig att inledas. Med hänsyn till att enbart ett fall hittills har behandlats i domstol är erfarenheterna av den praktiska juridiska hanteringen av manipulerade matcher begränsad. Frågan uppkommer då om man bör avvakta med att göra en sådan översyn.

Övergripande slutsatser

Det är vår tro och förhoppning att kunskapen om matchfixning i Sverige med denna rapport tar ett kliv framåt. En första slutsats måste ändå bli att det fortfarande är mycket vi inte vet. Antalet misstänkta fall är litet, informationen om dem många gånger tunn, och mörkertal omöjliga att uppskatta. Eftersom mycket talar för att manipulerade matcher är här för att stanna kan det finnas skäl att följa upp denna studie om kanske ett par, tre år, när det förhoppningsvis finns fällande domar och därmed möjlighet att intervjua förövare. Resultaten pekar också på behovet av mer forskning om ekonomiskt brottslighet inom föreningslivet generellt.

För det andra visar rapporten att problemen med matchfixning är tätt sammanvävda med en rad mer generella frågor och områden. Hit hör bland annat frågan om det svenska spelmonopolets framtid på en globaliserad spelmarknad, arbetet mot spelmissbruk i allmänhet och inom idrottsrörelsen i synnerhet samt arbetet mot organiserad brottslighet. Matchfixning bör inte dominera samtalet om någon av dessa viktiga frågor, men kanske bör det vara en punkt på dagordningen. Det gäller, som vi varit inne på, inte minst arbetet med att utreda lotterilagen. Det gäller också arbetet med att hitta nya strategier mot organiserad brottslighet, där matchfixning kan vara en pusselbit.

Rapportens resultat visar också att matchfixning har mycket gemensamt med annan korruptions- och utpressningsbrottslighet. Framtida forskning på området torde ha att mycket att vinna på att fortsätta att utforska dessa likheter. I den avslutande reflektion som följer nedan lyfter vi fram några av de likheter med annan brottslighet som kan vara av särskilt intresse.

Avslutande reflektioner

Bristen på domar och en begränsad vetenskaplig litteratur gjorde att vi inledningsvis beskrev manipulerade matcher som närmast okänd terräng. Avsaknaden av konkret bevisning har i stället kompenseras med ett digert underrättelse- och förundersökningsmaterial från polis och åklagare i kombination med uppgifter från idrottsrörelsen och spelmarknaden. Fram träder då en bild av en skala från *solofixare* som agerar på helt eget initiativ till olika konstellationer som försöker övertyga domare och spelare att manipulera matcher. De styrinstrument som används i det senare fallet är bland annat korruption, hot och våld. Tillvägagångssättet är mycket likt de metoder som noterats vid tidigare forskning om *otillåten påverkan* mot myndighetspersoner, brottsoffer och vittnen (Brå 2005:18).

Likheter med otillåten påverkan

Med *otillåten påverkan* avses att använda otillåtna metoder i syfte att påverka tjänsteutövning och rättsprocesser för att få till stånd ett gynnsamt beslut eller agerande (Brå 2005:18). Påverkansformerna är trakasserier, hot, våld och skadegörelse, men också korruption, det vill säga mutor och förmåner i vid mening. I korruptionsbegreppet ingår också otillbörliga vänskapsrelationer. Mot bakgrund av de beskrivningar som ges av påverkansmetoderna i de studerade matchfixningsfallen finns med andra ord tydliga likheter med *otillåten påverkan*. Bland annat visar studien att korruption är en vanlig metod vid manipulerade matcher, men den person som väl gått över gränsen hamnar givetvis i ett sårbart läge för utpressning, något som inte ens behöver antydans för den utsatte (Brå 2014:4).

Mot bakgrund av dessa likheter kommer vi därför avslutningsvis att diskutera matchfixning i ljuset av den kunskap som vi har om *otillåten påverkan* från tidigare forskning (Brå 2005:18, 2007:21, 2008:8, 2009:7, 2009:13, 2010:9, 2012:12, 2013:15, 2014:4).

Solofixarens likheter med insiderbrott

I situationerna med *solofixare* är initiativtagare och manipulatör en och samma person. *Solofixaren* har tydliga likheter med en aktör som är väl beskriven inom bland annat ekobrottsforskningen: *insidern*. Det är en gärningsperson som på eget initiativ och på egen hand missbrukar sin insiderposition på exempelvis ett företag för att begå förskingring (Cressey 1953, Friedrichs 1996, Wesser 2001). Närliggande exempel finns i en studie som visar att en *insider* på en utbetalande myndighet kan ha en framträdande position i den totala brottsligheten (Brå 2014:4). Det vanliga är annars att *insidern* hjälper till med mindre moment och att gärningspersoner på utsidan begår de grova brotten. Eftersom en anställd på en utbetalande myndighet själv kan utföra bidragsbrotten behöver den snarare medhjälpare på utsidan som tar emot och döljer pengarna. För *solofixaren* uppstår en liknande situation där denne själv kan manipulera matchen, men behöver medhjälpare på utsidan som sköter vadslagningen.

Korruption som den grundläggande påverkansmetoden

Den nyss givna resultatredovisningen ger en bild av att korruption – åtminstone inledningsvis – är en framträdande påverkansmetod vid matchfixning.

Det stämmer bra överens med tidigare forskning som visar att *otillåten påverkan* i affärsmässiga sammanhang, bland annat i den offentliga sektorns upphandling av varor och tjänster från företag, ofta sker genom mutor. (Andersson 2002, Brå 2007:21, Brå 2010:9, Brå 2013:15, Wångmar 2013). Påverkaren vill åstadkomma ett ekonomiskt fördelaktigt beslut. Av det får den påverkade viss avkastning genom mutan. I affärsmässiga sammanhang – ofta med en långsiktig tidshorisont – faller det sig därför naturligare och framgångsrikare med korruption än hot eller våld (Brå 2007:21, Brå 2014:4).

Även om matcher vilar på idrottslig grund innebär spelmarknaden att det också finns ett kraftigt ekonomiskt inslag. Det framstår därför logiskt och väl i linje med tidigare forskning att påverkan vid manipulerade matcher innehåller ett starkt inslag av korruption.

Relationer är centrala i korruption

Korruption bygger på relationer (Brå 2014:4, Brå 2005:18, Statskontoret 2012:20, Wästerfors 2004). Ofta har de uppstått under lång tid, vilket är fallet med många av de beskrivna typfallen av manipulerade matcher (jfr Brå 2007:21). Relationer kan också uppstå tämligen spontant; *tillfällighetsfixaren* tar tillfället i akt och inleder en relation här och nu (jfr Brå 2014:4). Att relationen är

en viktig förklaringsfaktor för korruption innebär samtidigt att inslaget av ekonomiska förmåner – den klassiska mutan – kan vara begränsat när vänskapsband och beroenden får stort genomslag (Brå 2013:15, Brå, 2014:4, Åkerström 2011).

Även om relationen är central behöver det ofta finnas en mottaglighet för att en person ska låta sig korrumpas. En rad sådana sårbarhetsfaktorer har tidigare nämnts i rapporten, exempelvis många spelares osäkra yrkesmässiga och därmed ekonomiska ställning och framtid, där särskilt utländska spelare framstår som särskilt utsatta. Från framför allt undersökningar om organiserad brottslighet framgår att rekrytering till riskfyllda och sällan välbetalda uppgifter och uppdrag ofta riktas mot personer i socialt och ekonomiskt underläge (Brå 2005:11). Besvikelse, bitterhet och bristande lojalitet är andra faktorer som är kända från forskning om korruption och andra interna brott (Brå 2014:4, Engdahl 2010, jfr Greenberg 1990).

Likheter med ekonomisk brottslighet

Det är slående hur väl flera av de sårbarhetsfaktorer som pekas ut i rapporten stämmer överens med vår kunskap om framför allt ekonomisk brottslighet. Det är svårt att utan videofilmning och experter avslöja onormalt beteende eftersom det döljs av matchens normalitet med dess inslag av felbedömningar och missgrepp.

Det kännetecknar också många former av ekonomisk brottslighet till följd av att gärningarna är integrerade i en verksamhet och inte skiljer ut sig från den löpande driften (jfr Mann 1985). Till skillnad mot matcher sker dock ekobrotten i miljöer som myndigheter och allmänhet sällan har tillträde till (Clarke 1990). Manipulerade matcher har trots allt en väsentligt högre grad av synlighet, vilket är en fördel när åtgärder ska formuleras som tar sikte på upptäcktsrisken.

Att det är lätt att starta en förening i kombination med bristande tillsyn och ekonomisk kontroll av klubbar i lägre divisioner stämmer överens med situationen för företag. Det är enkelt att etablera en rörelse. Den slojade revisionsplikten för mindre företag har inneburit att en mycket begränsad kontroll riktas mot företag (Brå 2015:15). Den djupare kontroll som Skatteverket respektive bidragsmyndigheter utövar har begränsade resurser och förutsättningar att upptäcka fel och brott (Brå 2015:8, Korsell 2003).

Kopplingar till organiserad brottslighet

Ytterligare en dimension till den ekonomiska sidan av matcher är att det handlar om just spel. Resultaten visar på de drivkrafter som spelmissbruk kan föra med sig. Till detta kommer forskning som pekar på att spelande ingår i en kriminell livsstil (Korsell, Skinnari

och Vesterhav 2009, SOU 2006:64). Av undersökningen framgår också att tungt kriminella personer är utpekade som initiativtagare, har relationer till spelare och till och med utövar inflytande över hela klubbar. Det är oroväckande, eftersom kriminella personer ofta har en särskild kapacitet för otillåten påverkan och samtidigt kan besitta ett skrämself kapital som gör dem mer övertygande (Brå 2012, Brå 2014:4, Korsell, Skinnari och Vesterhav 2009).

Sammanfattningsvis kan man konstatera att matchfixning både liknar och, i vissa fall, även överlappar mer välkända brottstyper. Sådana kopplingar kan vara till hjälp i det fortsatta arbetet med att utreda, utforska och förebygga manipulerade matcher.

Referenser

- Abbott, J. och Sheehan, D. (2013). The INTERPOL Approach to Tackling Match Fixing in Football. I M. R. Haberfeld och D. Sheehan (red), *Match-fixing in International Sports* (s.263–287). New York: Springer.
- Andersen, J. S. (2014). Matchfixning – en global utmaning. I: C. Dartsch, J. R. Norberg och J. Pihlblad (red), *I gråzonen – En antologi om idrottens etiska utmaningar* (s.123–139). Stockholm: Centrum för idrottsforskning.
- Andersson, S. (2002). *Corruption in Sweden. Exploring danger zones and change*. Umeå: Umeå universitet.
- Boeri, T. och Severgnini, B. (2008). The Italian Job: Match Rigging, Career Concerns and Media Concentration in Serie A. *IZA Discussion Papers*, nr. 3745.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Narkotikabrottslighetens organisationsmönster*. Rapport 2005:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2005). *Otillåten påverkan riktad mot myndighetspersoner*. Rapport 2005:18. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Vart tog alla pengarna vägen?* Rapport 2007:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2007). *Korruptionens strukturer i Sverige*. Rapport 2007:21. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2008). *Otillåten påverkan mot brottsoffer och vittnen*. Rapport 2008:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009). *Polisens möte med organiserad brottslighet*. Rapport 2009:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2009). *Otillåten påverkan mot åklagare och domare*. Rapport 2009:13. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2010). *Karteller och korruption*. Rapport 2010:9. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

- Brottsförebyggande rådet, Brå (2011). *Storskaliga skattebrott*. Rapport 2011:7. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *Brottslighet och trygghet i Malmö, Stockholm och Göteborg. En kartläggning* (Promemoria). Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2012). *Otillåten påverkan mot företaget*. Rapport 2012:12. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2013). *Den anmälda korrruptionen i Sverige*. Rapport 2013:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2014). *Korrruption i Myndighetsverige*. Rapport 2014:4. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2015). *Intyget som dörröppnare till välfärdssystemet*. Rapport 2015:8. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brottsförebyggande rådet, Brå (2015). *Administrativa åtgärder mot ekonomisk och organiserad brottslighet*. Rapport 2015:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Brytting, T, Minogue, R. och Morino, V. (2011). *The Anatomy of Fraud and Corruption*. Organizational Causes and Remedies. Farnham: Gower Publishing Limited.
- Clarke, M. (1990). *Business crime – Its nature and control*. New York: St. Martin's Press.
- Cressey, D.R. (1953). *Other People's Money: A Study of the Social Psychology of Embezzlement*. New York: Free Press.
- Engdahl, O. (2010). *Bortom girigheten. Ekonomisk brottslighet i bank- och finansbranschen*. Umeå: Boréa.
- FIFPro (2012). *Black Book Eastern Europe*.
- Friedrichs, D. O. (1996). *Trusted criminals: White-collar crime in contemporary society*. Belmont: Wadsworth.
- Forrest, D. (2012). The threat to football from betting-related corruption. *International Journal of Sport Finance*. Volym 7, nr 2, s. 99–116.
- Greenberg, J. (1990). Employee theft as a reaction to underpayment inequity: The hidden cost of pay cuts. *Journal of Applied Psychology*. Volym 75, s. 561–568.
- Hill, D. (2009a). How Gambling Corruptors Fix Football Matches. *European Sport Management Quarterly*. Volym 9, nr 4, s. 411–432.
- Hill, D. (2009b). To fix or not to fix? How corruptors decide to fix football matches. *Global Crime*. Volym 10, nr 3, s.1–38.
- Hill, D. (2013). *The Insider's Guide to Match-fixing in Football*. Toronto: Anne McDermid & Associates Limited.

- Korsell, L. (2003). *Bokföringsbrott – en studie i selektion*. Akademisk avhandling. Kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet, avhandlingsserie nr 13. Edsbruk: Akademitryck.
- Korsell, L., Skinnari, J. och Vesterhav, D. (2009). *Organiserad brottslighet i Sverige*. Malmö: Liber AB.
- Kulturministeriet (2014). *Arbejdsgruppe om regulering af match-fixing*, rapport. Köpenhamn: Kulturministeriet.
- Lotteriinspektionen (2013). *Redovisning av regeringsuppdrag: Manipulerade matcher*.
- Lotteriinspektionen (2014). *Spelmarknadens utveckling i Sverige och internationellt 2014*.
- Mann, K. (1985). *Defending white-collar crime. A portrait of attorneys at work*. New Haven: Yale University Press.
- Proposition 2011/12:79. *En reformerad mutbrottslagstiftning*.
- Punch, M. (2009). *Police Corruption. Deviance, accountability and reform in policing*. Devon: William Publishing.
- Ramos, M. (2009). Game, Set, Match-Fixing: Will International Anti-Doping Initiatives Pave the Way for Similar Reform for Corrupt Betting in Tennis? *Houston Journal of International Law*. Volym 32, nr 1, s.201–244.
- Rossi, M. (2011). Match rigging and the favorite long-shot bias in the Italian football betting market. *International Journal of Sport Finance*. Volym 6, s. 317–334.
- SOU 2006:64. *Internationella kasinon i Sverige*. En utvärdering. Stockholm: Fritzes.
- Sportradar (2014). *World Match-Fixing: The problem and the solution*.
- Statskontoret (2012:20). *Köpta relationer. Om korruption i det kommunala Sverige*. Stockholm: Statskontoret.
- Sykes, G. och Matza, C. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American Sociological Review*. Volym 22, nr. 22 s. 664–673.
- The Guardian (2013). *Bribed in Brussels: How Nottingham Forest fell victim to fixing scandal*. Publicerat den 11 December.
- Wesser, E. (2001). *Har du varit ute och shoppat, Jacob? En studie av Finansinspektionens utredning av insiderbrott under 1990-talet*. Lund: Sociologiska institutionen vid Lunds universitet.
- Whelan, D.C. (1992). *Organized Crime, Sports Gambling, and Role Conflict: Victimization and Point Shaving in College Basketball*. Unpublished PhD thesis, City University, New York.
- Wångmar, E. (2013). *Tillit och korruption. Korruption – maktmissbruk och bristande tillit i svensk lokalpolitik 1963–2011*. Stockholm: Santérus.
- Wästerfors, D. (2004). *Berättelser om mutor: Det korruptas betydelse bland svenska affärsmän i Öst- och Centraleuropa*. Stockholm: Symposion.

Åkerström, M. (2011). *Känsliga gåvor. Mutblickens sociala förvecklingar*. Malmö: Liber AB.

Internetkällor

- Europarådet (2014). *Convention on the Manipulation of Sports Competitions*. Hämtat från Europarådets hemsida. <<http://www.conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/215.htm>>. Publicerat den 18 september 2014. Hämtat den 15 januari.
- Europol (2013). *Update –Results from the largest football match-fixing investigation in Europe*. Hämtat från Europols hemsida <<https://www.europol.europa.eu/content/results-largest-football-match-fixing-investigation-europe>>. Publicerat den 6 februari 2013. Hämtat den 2 januari 2015.
- Europol (2015). *Joint Investigation Teams (JITS)*. Hämtat från Europols hemsida. <<https://www.europol.europa.eu/content/page/joint-investigation-teams-989>>. Hämtat den 28 juli 2015.
- Kollega (2015). *Regler mot matchfixning krockar med arbetsrätten*. Hämtat från Kollegas hemsida. <<http://www.kollega.se/regler-mot-matchfixning-krockar-med-arbetsratten>>. Publicerat den 29 maj 2015. Hämtat den 20 juli 2015.
- Polisen (2014). *Antalet manipulerade matcher ökar*. Hämtat från Polisen hemsida. <<https://polisen.se/Aktuellt/Nyheter/Gemensam/2014/okt/Antalet-manipulerade-matcher-okar/>>. Publicerat den 13 oktober 2014. Hämtat den 1 december 2014.
- Svenska Spel (2013). *Svenska Spel inför registrering av allt spelande*. Hämtat från Svenska Spels hemsida. <<http://media.svenskaspel.se/sv/2013/11/07/svenska-spel-infor-registrering-av-allt-spelande/>>. Publicerat den 7 november 2013. Hämtat den 1 juli 2015.
- Svenska Spel (2014). *Allmänna kundvillkor*. Hämtat från Svenska Spels hemsida. <<https://svenskaspel.se/img/webb/allmanna-kundvillkor-140602.pdf>>. Publicerat den 2 juni 2014. Hämtat den 1 juli 2015.
- Svenska Spel (2015a). *Korta fakta om Svenska Spel*. Hämtat från Svenska Spels hemsida. <<http://media.svenskaspel.se/sv/om-svenska-spel/korta-fakta/>>. Hämtat den 1 juli 2015.
- Svenska Spel (2015b). *Svenska Spels sponsring*. Hämtat från Svenska Spels hemsida. <<https://svenskaspel.se/?pageid=/omoss/sponsring-NY>>. Hämtat den 1 juli 2015.

Övriga elektroniska källor

- Riksidrottsförbundet (2009). *Idrotten vill – Idrottsrörelsens idéprogram*. Hämtat från Riksidrottsförbundets hemsida. <http://iof4.idrottonline.se/ImageVaultFiles/id_32409/cf_394/IdrottenVill_2009_Webbversion.PDF>. Hämtat den 1 juli 2015.
- Riksidrottsförbundet (2014). *Verksamhetsberättelse med årsredovisningar*. Hämtat från Riksidrottsförbundets hemsida. <http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_62980/cf_394/Verksamhetsberattelse_2014.PDF>. Hämtat den 1 juli 2015.
- Riksidrottsförbundet (2015). *Idrottens reglemente om otillåten vadhållning samt manipulation av idrottslig verksamhet*. Hämtat från Riksidrottsförbundets hemsida. <http://www.rf.se/ImageVaultFiles/id_63337/cf_394/Antimatchfixing-reglementet.PDF>. Publicerat den 30 maj 2015. Hämtat den 1 juni 2015.
- Svenska Basketbollförbundet (2014). *Officiella spelregler för basketboll 2014*. Hämtat från Basketbollförbundets hemsida. <http://iof1.idrottonline.se/ImageVaultFiles/id_115339/cf_74/Officiella_spelregler.PDF>. Hämtat den 1 juli.
- Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne och ICSS (2014). *Fighting against the manipulation of sports competitions*. Hämtat från <<http://sorbonne-icss.univ-paris1.fr/presse/>>. Hämtat den 9 mars.

Matchfixning, det vill säga manipulation av matcher i syfte att göra vinster på spelmarknaden, har under senare år uppmärksammats alltmer av idrottsorganisationer, spelbranschen, rättsväsendet och media. Kunskapen om hur manipulerade matcher fungerar är i dag begränsad, eftersom de uppdagade fallen är relativt få och svårutredda.

Rapporten beskriver de olika typer av initiativtagare som tros ligga bakom matchfixningen i Sverige. Den redogör också för hur de värvar personer inom idrottsrörelsen och hur de finansierar och administrerar vadslagning på de manipulerade matcherna.

Undersökningen bygger på en genomgång av förundersökningar och annan dokumentation från rättsväsendet, Svenska Spel och Svenska Fotbollförbundet, samt på intervjuer med myndighetspersoner, representanter för spelbolag, idrottsorganisationer och idrottare. Rapporten avslutas med förslag till åtgärder riktade till idrottsrörelsen, spelmarknaden, rättsväsendet och berörda beslutsfattare.

Projektet är genomfört i samarbete med Riksidrottsförbundet, Svenska Fotbollförbundet och Svenska Spel.

Brottsförebyggande rådet/National Council for Crime Prevention

BOX 1386/TEGNÉRGATAN 23, SE-111 93 STOCKHOLM, SWEDEN

TELEFON +46 (0)8 527 58 400 • FAX +46 (0)8 411 90 75 • E-POST INFO@BRA.SE • WWW.BRA.SE

ISBN 978-91-87335-52-5 • URN:NBN:SE:BRA-616 • ISSN 1100-6676